Danenarcher

86/340

EZFD

£1,950

15451

The rare First Edition
(not in Fowler)

+ Dee X

4te Bücher

Hendrik de Keyser 1565 – 1621
Cornelis Danckerts 1561 – 1634

Text von Salomon de Bray

Der Verleger Cornelis Danckerts
Neffe des Architekten, bzw. Baumeisters

ARCHITECTVRA MODERNA
ofte
Bouwinge van onsen tyt
Bestaende in verscheyde soorten van-
gebouwen zoo gemene als bysondere, als
Kercken, Toornen, Raedshuyse, Poorten, huyse,
Graven, en dergelyke gestichten, staende soo
binnen dese stat Amsteldam als elders
alle
Gedaen by den zeer-vermaerdē en vernuftē
mr. HENDRICK DE KEYSER
Beelthouwer en Boumeester der stat Amsterdam
en
in weesen gebracht by den zeer eervaren
CORNELIS DANCKERTS
mr. Metselaer en Boumeester der voorsß stadt
Met een Byuoegsell van eenige wercken
en gestichten van verscheyde
andere Meesters deses
tegenwoordigen tyts
tot
Amstelredam
by
Cornelis Dankertsß
van Seevenhovē
Woonende inde kalckton
by de Reguliers tooren
1631

Aen de E. E. Hooghe-Achtbare,

Wyse ende seer Voorsienige Heeren,

De Regeerende Heeren

BORGEMEESTEREN

Dirck de Vlaming,	Iacob de Graef, ende
Abraham Boom,	Geurt Dirckz Beuning.

Mitsgaders de Eerentfeste

THESAVRIEREN

Anthoni Oetjens, out Burgemeester,

Pieter Bas, out Schepen,

Der VVijt-beroemde Koop-Stade

AMSTELREDAM.

YNE HEEREN,

Boven de natureleijcke verbintenisse, en schuldighe plicht, die alle Onderdanen verbonden ende gehouden maeckt, omme te eeren en te achten hunne (van Godt gestelde) Overheden, en regeerende Machten, als Opper-Hoofden geboren om te gebieden. Soo isser boven dien noch eene sekere invvendige neyginge, oft inclinatie, die dese verplichtinghe vergeselschapt ende bindt, met eenen sachten bandt van liefde, en gunstige geneghentheyt, doende beminnen, met een vyerige treck van goetvvilligheyt, en dienen, met een onverbrekelijcke getrouvvigheyt, dese aertsche Goden, vanden Hemel, met ontallijcke gaven begonstight, om mildelijck, en goetdadighlijck, hunne mindere, oft onderdanen, daer af de vruchten te doen ghenieten. VVelcke ghenoemde invvendige neyginge, spruyt, ofte synen oorspronck neempt, uytte gedenckenisse van ontfangene vveldaden. VVaer van my geprickelt voelende, Eerweerdige Heeren, *bevvust de rechtvaerdige vloeck en laster der ondanckbaerheyt: So hebbe ick* uwe Hoogheden *dit Boeck; inhoudende*

houdende de voornaemste konstige Gebouwen onses volck-rijckende AMSTELDAM, *verselt met eenige der voornaemster onser buur-Steden, alle ghedaen by den wijdt-beroemden, en vernuften* Mr. Hendrick de Keyser, *in syn leven* uwer E. E. *geliefden Dienaer, en Bouw-meester der genoemder Stadt, onderstaen op te dragen, ende toe te eygenen. Vertrouwende* uwer E. E. *het selve als een schuldige Danck-offer sult aennemen, ende* uwer E. E. *doorsiende oogen daer gunstigh over laten gaen.*

VOORSIENIGE HEEREN,

Sonder de aenmerckinghe, het by allen tyden een loffelijcke ende prijs-waerdighe sake geächt ende gehouden geweest is, dat een privaet borgher sich bevlytight ende betracht heeft, de eere, ende de uytnementheyt synes Stadts, oft geboort-plaetse, beroemt ende bekent te maken, ick soude bevreest geweest hebben desen mynen geringen arbeyt te besteden, in het uytgeven deser Gebouwen, ende uwe Hoogheden *die toe te eygenen. Dan door dese voorseyde aenmerckinge gehart ende verstout zijnde, ick hebbe dit tegenwoordighe dus verre gebracht: streckende, tot grootmakinge* uwer E. E. *gunstige neyginge, tot verbeteringhe onses Vaderlijcke (en* uwer E. E. *regeerende) Stadt, bewesen: en om; derselver konstige vercieringhen, wijdt en verre te doen sien, ende te vertoonen. Ontfangt dan* Mogende Heeren, *dese kleene Gifte, ten offer geleyt, aende voeten van* uwe Hooghe Achtbaerheden, *het eerste teecken der danck-schuldige genegentheyt.*

Vwer E. E. toe-gedane

CORNELIS DANCKERTSZ:
van Sevenhoven.

Aen den Leser.

CK hebbe u dit tegenwoordige Boeck, gunstigen Leser, onder den name van de *Bouwinghe van onsen tijdt*
willen voordragen, en dat wel eygen, alsoo in het selvighe geene ghebouwen en zijn begrepen, ofte hare
Stichtingen en werden niet alleen van de daghen onser Ouders: maer by naer meest alle van onse vroege ja-
ren bereyckt; En selfs onse ooghen hebben vele der selver plaetsen ledigh: of met andere namen bekleedt
ghesien. Een saeck niet sonder verwonderingh, oock voor den naerkomelingen, dat in so weynige Iaeren
is herbouwt een so vasten gedenckenisse, voor vele volgende Eeuwen, van onsen wel-geluckigen bloeyen-
den tijdt. In de eerste tyden als onse oude Voor-vaderen in hen eenvoudigheydt, yder alle zijns selfs noodtlijckheden be-
sorghden en alle Konsten, en Hand-wercken, sonder onderscheyd aen yder waren ghemeen, en zy hen selfs wooninge bou-
wende; of met de besluytinghe van eenigen Bergh-hol, of met de t'samen-bindinghe van eenigh rijs of riedt met Leem
beplaystert, en met bladeren, of eenighen dichten mosch ghedeckt: hen van het wyde ruym af-sloten, ('t zy dan of dat het
licht der Bouw-konste noch tot hen niet gekomen: oft met een voorigen wyseren tijdt by hen vergeten was) so en zijn ons
van dese, geen andere ghedenckenisse gebleven, als de verdrooghde lichamen, van so matige zielen, overdeckt met de in-
ghevalle daecken, van hen onvolmaeckt ghetimmer. En heeft also vermits de swacke beginselen, en 't verval; de schuyl-
plaetse van hen leven, met eenen oock gedient tot een herberge voor haer doode beenderen; En hebben soo alsdoen beyde
den Werck-man en 't werck een gelijck eynde ghehadt. Maer hier naer, als door 't vermenighvuldighen der Na-neven, de
gemeenschappen, en t'samen-handelinghen, de wetenschappen, en oeffeninghen deden verwackeren, en dattet eerste Pelt- Gen. 3: 21.
kleeden (van Gode ghekomen tot den menschen) als een bysonder konste onder haer aenghenomen was; alsdoen segh ick,
heeftmen oock begost de Wetenschappen, Konsten, en Hand-wercken (nu verdeels-gewijs onder den menschen verspreyt)
te onderscheyen, en elck naer zijn aerdt, en geslacht, met een bysonderen name te noemen; En is van dien tijd voorts, oock
een yeder naer de konste die hy sich aentrock, benaemt gheworden: Als, *Aerdt-kender*, *Ster-kenner*, *Hemel-meter*, *Telder*,
Bouw-meester, *Reedenaer*, *Zedeformer*, *VVet-gever*, *VVys-liever*, en so voorts. Onder alle dese, en is de *Bouw-konst* geensins de
minste, of ondergeblevenste geweest, maer heeft altoos by de eerste plaets gehouden. En seecker so 't eerste van de noodt-
saeckelijckheden des levens, is het voedsel, het tweede de kleedinge, het derde, is sonder weder-segghen de woon-plaetse,
en 't vertreck voor ons ghesin; En al hoe wel de t'samen-wooninghe der Volckeren, besluytinghe van Steden, Burgerlijcke
Verbintenissen, en de Zedenforminge, en Wetten, zijn saecken van onweerspreeckelijcke waerde; Soo zijn nochtans alle
dese maer dienende tot de behoudenis, en versekeringhe der drie eerst-gheseyde noodtsaeckelijckheden; Maer dese drie,
sonder ander tusschen-middel, dienen tot behoudenisse van ons selven. Eener dese dan, te weten, de kennisse der Bouwin-
ghe, oft *Bouw-konst* (welcke soo wel bevat beyde het Timmeren en Metselen, als alles wat tot de op-maeckinghe van een
geheel gesticht behoort) sal my (suyveren Leser) dy lusten voor te dragen in hare eygene waerde, voor so vele my doenlijck,
en dy bevattelijck sal zijn. En vervolgens, wy sullen spreecken van hare Oudheydt, waerheyd, en waerdigheyd.

Nopende hare Oudtheydt, achterstellende de *Griecken*, wy komen tot den *Hebreen* als veel ouder: En selve wy lesen in
de H. Schrift dat *Cain* d'eerste Stadt *Enochia* heeft gebouwt. *Seth* (volgens *Iosephus*) heeft de eerste Zuylen oft Pilaren ge- Gen. 4: 17.
maeckt. *Iabel*, *Lamechs* sone, timmerde de eerste Hutten: Maer *Noë* heeft dat overmachtighe werck, de behoudenisse van
alle Zaeden de *Arcke* gebouwt. In alle dese wercken en is het niet al slechtelijcken toegegaen, ghelijck 't gemeen gevoelen Gen. 4: 20.
is, dat alle eerste vonden onvolkomen zijn; maer het is seker, dat de selve zijn ghedaen met een volkomen wetenschap, en Gen. 6. 7.
spiegelingh, met klare kennisse, van de ware Even-redenheden, en verdeelinghe der leden en deelen van 't gheheel. Want
doen noch de onbedurven aerde toe liet, de suyvere zielen der *eerste Vaderen*, de heylsame wetenschappen te bevatten. En
waerom, en soude oock niet dese konste, so wel als de Pelterye en 't kleeden, van *Gode* tot de kinderen van *Adam* zijn ghe- Genes. 7.
komen? ofte immers den Voor-vaderen door een bysondere verlichtinghe zijn gheopenbaert? Doch eyschtmen bewijs?
Godt selve heeft *Noë* de Timmeringe der *Arcke* ghewesen. En nu naer dat de hooghe vloedt versweene, en het vlottende Gen. 8: 4.
Huys op de soppe der Bergen van *Armenien* rustende was; en dat alle levendighe Zielen uyt de ghevangenisse verlost, be- 1 Ioseph. 4.
wandelde een gesuyverde Aerde, den Rechtveerdigen *Noë* heeft den Heyligen, Hoogen een Altaer, ofte Offer-steen ghe- Gen 8: 20.
bouwt. En voorts vervolgens, wat sullen wy seggen van de *Bouw-konst en haren wasdom*, ja tot hoe verre isse by den kinde-
ren der Menschen misbruyckt? dervende inde dagen van *Nemrod*, self den Hemel tergen, en hertneckelijck d'eene hoogh- Genes. 11.
de op d'ander hoopende: hebben niet af-gelaten voor dat het *Babel Taelwerren*, hen dwaes voornemen met beschaminge ver- 1 Iosep. 5: en 6
ydelden. Noch blyve ick onder de kinderen van *Heber*, en sie de eenvoudige bewoonders en Burgers der Hutten, de God-
vruchtighe Vaders, *Abraham* en *Isaac* Gode Altaren timmeren: *Iacob* stelt den merck-steen van zijn *Hemel-droom*, en de Genes. 31.
Verbond-steenen tusschen hem en *Laban* werden gericht: De Koorn-solders van den suyveren *Ioseph* raecken over eynde. En
voorts gaende, *Iacobs* Naer-neven werden vermoeyt met de [a] *Naelden* van *Egypten*. En uyt-geleydt van den *VVonder-heylighen* Exod. 1.
[b] *Vondelingh*: swervende door de onbewandelde Wildernisse van *Sinai*, hebben naer 't voor-beeldt van Gode gethoont, ghe- a Pyramides.
timmert de heylige *overlommerde Hutte* van den Almachtigen, ende de allerheylighste *Arcke*, en *Genaden-stoel*. Den verlich- b Moyses. Exod. 12.
ten *Bezeleel* en *Oliab* zijn uytvoerders geweest van de wercken des Heylighdoms, en haere handen hebben ghemaeckt de Exod. 25: 40. Exo. 31. en 36
Rust-plaetse des Alderhooghsten. En noch, als de [c] *Nieuwelingen Iacobs*, by den *onschuldighen* [d] *Dagh-lenger*: in hen beloofde Erf- Iosue 5.
deel zijn in gheleydt door de *gedrooghde Iordane*. Siet sy hebben hen Steden van het slaefsche *Chanaan* al voorens ghebouwt c Gheboorne
gevonden. Maer ey [e] *d'eerste* sterckste deser heeft alleen voor 't gesichte des Heyligdoms geschuddet, en haren getoornden zeder den
Ringhmuur is gevallen voor 't geluyt van de *Priesterlycke Basuyne*. Maer *Israel*, *Chanaan* voorts op de necke tredende, heeft tocht in Egypten, zijnde
alle zyne vaste Sterckten gemaeckt tot een vervallinghe, en zyne ghetimmerde Steden tot steen-hoopen. Nu om voorder alle die uyt E-
oudtheyd der *Bouw-konst* en ghebruyck van dien te bewysen, sal onnoodigh zijn neerwaerts te dalen tot de tyden van den gypte ware gegaen gestorve. Iosue 6.
VVysten Koningh, ofte oock te verhalen van dien soo wijdt beruchten *Tempel*, by hem den God Israels ghetimmert. Houde d Iosue welc-
genoegh met het voorigh verhaelde verklaert, hoe vroegen begin dese konste heeft gehadt, en tot hoedanigen volkoment- ke de Sonne doende stil-
heyd die al in de tijdt van *Iosue* geraeckt was; 't welck naer de ghemeene rekeninge is gheweest ontrent 2495 jaer naer de staen, den dag
scheppinge, en 1469 jaer voor de geboorte onses Salighmakers. En gemerckt, dat de kinderen van *Israel* achter hen had- verlenght heeft.
den ghelaten de Koorn-solders, en Naelden van Egypten, en hier voor hen vonden soo vaste Steden des Landts *Chanaan*. e Iericho.
't Is als seker te houden, dat dese konste als doen al 't behulp van eenighe voor-ghegane wyse tyden, of immers van eenen
moet gehadt hebben; En of wel te ghelooven is, dat by den volcke *Israels*, soo vermidts henne lange doolinge, als oock ver-
midts de Oorloghe, met haer in-trede int lant van Beloften, door de welcken alles 't onderste boven ghekeert wert: Meest
alle goede wetenschappen: daer onder oock de Bouw-konst zijn inverval gheraeckt; Soo en is doch de selve, daer deur niet
geheelijcken uytgeblust, oft vergeeten geweest. Want noch by *Iosue* selfs is opgerecht en ghebouw: een gedenck-teken van Iosue 4.
den overtocht der *Iordane*; Oock hebbē de *Rubeniten* en *Gadditen*, met eē gedeelte van *Manasses* aen dees zyde der *Iordane* een 5 Ioseph. 1.
Offer-steen tot ghedachtenis van hen verbondt met d'andere stammen opgerecht. Soo oock mede hebben de kinderen *Is-* Iosue 22: 10.
raels, dewyle sy de meeste Steden van *Chanaan* uytgeroeyt hadden, noodlijck voor hen weder nieuwe steden en woon-plaet- 5 Ioseph. 1,
se moeten timmeren. Waer door te gelooven is, datse dese konste ghedurighlijck by den Hebreen is ghebleven, al-hoe-wel Fol. 40.

ver-

Iudicum int gheheel. vermidts de vele oorlogen en verdruckinge by hen (geduerende de Rechteren tot op *Samuel* toe) van de overghebleven
gheſlachten der *Chananiten* en ombuerige Volckeren geleden, niet in evener volmaecktheydt, ja 't ſchijnt wel dat deſe kon-
2 Reg.7.2. ſte een weynigh voor de Koningen by naer te niete moet zijn ghekomen ; doch heeft inde tyden van den Koningh *David,*
2 Par.14.1. 17.en 1.19 weder begonnen op gequeeckt te werden, en eenigen luyſter gekregen, ja is onder den Koningh *Salomon* (ſoo 't blijckt uyt
3 Reg.5.6.7. alle Ghedenck-ſchriften van dien tijdt) weder gekomen en geraeckt tot op zijn hooghſten trap. Nu ſal miſſchien yemandt
2 Par.2.3.4. en 8. ſeggen, ick hebbe wel beweſen de outheyd der Timmeringe van Steden, Huyſen en anders, alle 't welck waer is, en niet te-
8. Ioſep.2. gen gheſeydt kan werden; maer daer uyt en volght niet klaer genoegh de oudtheyd van een konſtige Bouwinge in ſodani-
ghe regulen beſtaende, als nu onder den name van de ware *Bouw-konſt* der Ouden wert voor-ghedragen, 't welck nochtans
geſeyt was : want den grooten Bouw-meeſter *Marcus Vitruvius* ſelve en gaet in zijn beſchryvinge deſer konſte niet verder
Libro. 4. Cap. 1. als tot de *Griecken*, die hy ſtelt als Vinders dier konſte, ja het *Corintiſch Capiteel*, ſeyd den ſelven *Vitruvius* gevonden te zijn
van eenen *Calimachus* bygenaemt (om zijn ſeltſaemheydt in dier konſte) *Cachizotecnos*, welcken dit *Capiteel* in de Stadt van
Corinthen eerſt inde wercken gebruyckt heeft, waer uyt volght, de Bouw-konſt niet van ſoodanighen oudtheydt te zijn als
voorheen geſtelt. Hier tegens willen wy nochtans met vaſte redenen onſe geſeyde outheydt haer bewyſen; En dat niet al-
leen een ſlechte en gemeene timmeringe, maer oock een cierlijcke en konſtige, welcke alle ſaecken der Bouwinge te gelijck
bevat, is van ſo hooghen ouderdom, en al ſo vroegh in ghebruyck geweeſt, als vooren verhaelt is. Voor eerſt wy ontken-
nen de Griecken eerſte Vinders der Bouw-konſt te zijn, en dat uyt deſe redenen ; om dat al de bewyſen van de Grieckſche
oudtheden, en deſe vindinghen, meeſt alle zijn ghenomen uyt de erdichte verſierſelen der oude Grieckſche Schryvers en
Dichteren, en daerom heel onſeker; om 't welcke te betoonen, wy ſullender eenige weynige aenroeren. De vindinghe der
Sage, Byl, en andere Timmer-reedtſchappen, ſchryven ſy *Dedalus* toe; die even voor, of ontrent *Theſeus* tijdt moet geweeſt
zijn; daer nochtans by de 800 jaer daer te vooren, by *Moſes* de H. Hutte, en ontrent 1040 jaer de Arcke by *Noë* gemaeckt
is, 't welck ſonder Byl, en allerley Timmer-gereetſchap niet en heeft konnẽ geſchieden. Sy ſeggen de eerſte Geſchied-ſchry-
vinghe te zijn ghedaen, by eenen *Cadmus Mileſius*, die een weynigh voor der Perſier krijgh op de *Griecken*, heeft gheleeft,
daer nochtans de Boecken *Moyſes*, over de 900 jaer daer voorens geſchreven zijn. *Amphion* en *Orpheus*, werden by hen de
Boec.1.cap.3 vindingen der Sing-konſt, en Snaren-ſpel toe geſchreven, en de *Cicloppen* 't Smeden: Daer teghens *Ioſephus*, en boven dien de
Gen.4.21.22. H. Schrift ſeyt de Sang-konſt en 't ſpelẽ van *Iubal*, en 't Smeeden van *Tubalcain*, *Lamechs* ſonen gevonden te zijn, etlijcke hon-
derde jaren voor dat *Amphion*, of *Orpheus* gheweeſt konnen zijn; Dit 's genoegh van de Grieckſche onſekerheden in 't ghe-
meen, nu willen wy noch in 't byſonder aentaſten de gheſtelde vindingh van 't *Corintiſche Capiteel*, en met dien de gheheele
ordine; Deſen *Calimachus Cachizotecnos* welcken ſy dit toe eygenen, heeft gheleeft, naer al dat wy daer van hebben konnen
vinden, ontrent oft een weynigh voor de tijdt dat *Pericles* t'Athenen 't meeſte bewint hadt, 't welck mach zijn geweeſt in 't
8. Boec.cap.1 3500 jaer van de Scheppinge: En nochtans wy leſen in *Ioſephus* van den bouwe des Koninghs *Salomons*; inden welcken on-
der ander vermaendt werden van 16 Pilaren met Corintiſche wercken (dat de Capiteelen oft Hooftſtucken zijn) ghedeckt;
dit is wel over de 500 jaer voor deſen *Calimachus* geweeſt : waer uyt nootlijcken volght: dat iſſet hier, en ſoo vroegh ghe-
bruyckt, dat het noch al vorens, en niet ſoo laet: by deſen *Calimachus* binnen *Corinthen* gevonden moet zijn: wel kan 't zijn,
dat *Calimachus* den eerſten is gheweeſt die aldaer die ordine van elders her-over ghebracht, of inden wercke ghebruyckt
heeft, en dat daer door naderhand de Griecken zyn in de meeninge geraeckt, van daer, en by hem te zyn gevonden. Aen-
Libr.4.cap.1. gaende de vertellinge die *Vitruvius* daer af doet: te weten van 't graf des Corintiſche Magets, en den Teyl, met haer Speel-
f Acanthus. goet geſet op de wortel van f Berenclauw, dit alles komt ſo eygen, en uytgenomen aerdigh ten voornemen, dat door de be-
haeghlijckheydt der vertellingh, den meeſten hoop ſonder verder naerſoeck, ſulckx gaerne voor waer aenneemt. Iae my is
ſelve leet dat ick tegens een ſaeck, ſoo over een komende met de Natuur, ſchryven moet. Doch de waerheydt moet by ons
meer wegen, ſo oock en is dit de eerſte ſchoone onwaerheyt niet, die by de *Griecken* is te vinden. Maer nu, deſe ſaeck noch
wat nauwer onderſoeckende; yemant mocht vragen uyt welcke redenen dan dat *Ioſephus* deſe wercken *Corinthiſche* noemt?
Waer op wy ſeggen, dat ſulcx gheſchiet in dier manieren; als of hy wilde ſeggen, ſoo-danighe wercken, alſmen nu Corin-
thiſche noemt. 't welck blijckt. daer hy ſeyt, ſprekende van eenige wercken der H. Hutte, de welcken hy ſeght de *Dorien-*
3 Boec. cap,7 *ſer* gelijck te zijn. daer nochtans alſo dit by de 500 Iaer voor *Salomon* was, te ghelooven Staet, ick laet ſtaen de wercken,
den name *Doris* noch onbekent, en niet in weſen was, of oock en heeft *Ioſephus* miſſchien int Griecx geen ander naem ge-
8 Boec. cap.2 vonden om de ſelve mede te noemen, en den Griecken te doen verſtaen: Nu noch tot nader bewijs, int ſelve Capittel wat
voorwaerts daer hy ſchrijft van den bouwe des *Tempels*, en onder dies van de twee metale Pilaren die den *Tyroſchen* Bouw-
Huram. meeſter *Chiramum* (welcke den Koning *Ironius* van *Tyro* te deſer ſaecke aen de Koning *Salomon* geſchickt hadde) maeckten,
3 Reg.7.13. ſeyt hy dat boven op deſe Pilaren wierden geſet knoppen, als Lelien ghegoten, 't welck eygentlijck het *Corintiſche* g hooft-
2 Par.2.13. g Capiteel. ſtuck is, alle dit ſelve wert in de heylige Schrift noch immer ſo klaerlijcken uytgedruyckt, daer geſeyt wert: Maer de Ca-
2 reg.7.19. 2 Par,3. en 4 piteelen die boven op de Columne waren, die waren konſtelijck gemaeckt ghelijck een Lelienwerck, en voorts doorgaens
Ier.52.21. in de heylige Schrift waer van den bouwe des Tempels vermaent wert, en oock mede alle Schryveren (oude en nieuwe)
die van de bouwinge des Tempels gheſchreven hebben, getuygen datſe int geheel al van Corinthiſchen werck is geweeſt,
welcke maniere van wercken, ſo men daer wel op let alſdoen niet nieuwelinghs en was, of aldaer eerſt gevonden, want als
wy deſe plaetſen van 't verhael vande bouwinge des Tempels: met dien van de H. Hutte ten tyde van *Moyſes* gevallen, wel
teghen een houden, wy ſullen bevinden, dat dit van *Salomon* in 't meerdeel al maer een gevolgh is, van 't ghene *Moyſes* al-
Exo,25:40. vorens (naer 't voorwerp by Gode ghethoont) met hulpe van den verlichten *Beſeleel* gedaen en gemaeckt heeft. En wort in
de bouwinge der H. Hutte klaerlijcken van Pilaren met hare voeten en hooftſtucken geſproken; en niet alleen *Ioſephus* ſeyt
dat by *Beſeleel* veel nieuwe konſten en vindingen wierden bekomen : Maer oock de H. Schrift ſelve ghetuyght ſulcx klaer-
Exo.35:35. Libro.1. lijck, ſeggende van *Beſeleel* en *Oliab* dat ſy allerhande nieuwigheden vinden ſouden: over ſulcx gelijcke onſekerheyt als dit
ſeggen van *Pauſanias* heeft, te weten dat deſen voorgemelden *Calimachus* (neffens dien) noch d'eerſte ſoude gheweeſt zijn
die de Marber door boort, en ſo dun gehouwen en gewrocht heeft; als nochtans in het tegendeel de H. Schrift alle dit den
Exo.31.en35 *Beſeleel* toe ſchrijft, ſo is oock al het ander te achten. Want zijnde deſe wercken (nu *Corinthiſche*) en oock mede de *Doriſche*:
al in gebruyck ten tyde van *Moyſes* wel bet als 200 jaer eer dat de Stadt Corinthen, (eertijds *Corcyra* oft ſoo andere ſegghen
Ephyra genaemt) den name van Corinthen van eenen *Corinthus* heeft bekomen, welcken *Corinthus* is gheweeſt den ſoon van
Plutar. in Teſeſ.2. *Pelops*, en *Pithius Theſeus* moeders vaders broeder: dit ſoo zijnde, hoe konnen die dan met recht *Corinthiſche* ghenaemt wer-
den? ſal het eerder benaemt werden naer het gene dat noch niet en is? of ſal yemand de moeder naer 't kindt noemen; dit 's
ongerijmt. Dit alle aengemerckt, wy bevinden de onſekerheyd der Heydenſcher Schryveren ſtellingh, en over ſulcx, datſe
hebben ghedoolt, die haer ſoo licht gheloove hebben ghegheven: nu oft ſchoon door ſulck mijn bewijs den juyſten tijdt
der vindinge, en den name der vinder of vinders deſer konſte heel onſeker werden gemaeckt, daer is weynigh aen gelegen,
als de konſte maer ſeker is. Want oock van de *VVereld-ſchriften*, *Hemel-loop*, *Tellinge*, en *Meetkonſte*, de Vinders heel onſeker
zijn, doch deſe wetenſchappen daer-en-tuſſchen werden in haer achtinghe hier door in 't minſte niet vermindert: Doch is
yemandt ſoo begeerigh om de vindinge deſer konſte yemand toe te duyen, ons ſtaet (de meeſte waerheyd plaets gevende)
te ghelooven die by de H. Outvaderen ende den volcken Godts ghevonden te zijn, en is onder die den verlichten Bouw-
meeſter *Beſeleel* wel voor een voornaemſten vinder deſer konſte te houden. Wy beſluyten dan hier mede klaerlijck de oud-
heydt

heydt van een konstige Bouwinghe (als geseydt was) bewesen te hebben, en soo noch yets mochte ontbreecken, 't selve sal int volgende van de waerheyd, en ghewisheyd deses konsts vervult werden. En treende uyt de vermoeyenisse des Ouderdoms, wy komen tot de Waerheyd; de welcke onveroudet, en door geene langhduerigheyd verslindelijck, door alle Eeuwen heen blinckt, en niet soo duyster, als de vergetelbare oudtheyd door alle tyden heen gesleept, is op te soecken, noch en sullen om de selve niet behoeven, so vele wits den Letter-druck te doen lyen.

Komende dan te spreken van de waerheydt of gewisheytder Bouw-konst, Wy seggen dat het is een ware, en wis konstige wetenschap, en niet: als wel by eenighe wert gevoelt, een ydele waninghe, of Sindrift, gheen eyghentlijcke reden, wet, of noodsakelijckheyt hebbende, van dus, of soo te moeten wesen. Maer slechts al wel te zijn, naer dan yders (segh met een oock der onwetenster) gheval, of behaghen is; 't welck wy bewysen sullen, 't geschil dan sal hier niet zijn, offer oock eenige waerheyt is, of van de ydelheydt der dingen in't ghemeen, want ten aensien van het eenighe waerachtighe en den Schepper alles ydel, en ydelheyt is; Maer of dese konste heeft een waerheyt en ghewisheydt in hare regulen, en oock soo vele als wel andere konste, en wetenschappen die by den Ouden verhandelt, en oock nu bekendt, en in swanghe zijn. dan offe maer is een ydele waninghe, niet hebbende eenighe nootlijckheydt van dus, of soo; maer alles so 't valt. Om 't welcke, en wat van deser sake is eyghentlijck te verklaren, wy sullen eerst eyndtscheyen of bepalen wat de Bouw-konst zy, op datmen verstae wat en hoedanigh het zy daermen af spreke, de welcke dan bepalende seggen:

De Bouw-konst is een overste wetenschap, en werckelijcke kennisse, de welcke: te gelijck bevattende alle de deelen der Bouwinghe, en met een overste beschickingh alle de verscheydene saken der werckinge, daer onder behoorende, in haer eynde te samen brengende, leerd wel Bouwen.

Dese bepalingh dus gestelt zijnde, wy sullen eer wy voorder gaen die noch wat breeder verklaren. Hier moet verstaen werden dat niet het Timmeren, of Metselen, elck alleen is bouwen, maer yder voor sich, 't eene maer timmeren, en 't ander metselen; van gelijcken oock 't Steenhouwen, en Smeden, en alle dergelijcke, dat alle saecken der werckinghe zijn, en zijn geen bouwen, maer yder blyve het selve, dat hy van sijn eyghen aert zy, maer de samenvoegingh, en gelijcke makinghe, en mede-wercken met den anderen, bestiert door een Overste beschickinghe tot een begeert eynde is Bouwen. de bestiering van dese: zijnde een doenende, of werckelijcke kennis, die alle de deelen der Bouwkonst: als sijn de kennisse der redenen, en evenredenheden, bouw-regulen, en formen, de bewegende oorsaken, begin en eynde des Bouws (alle welcke boven de saken der werckinge zijn) bevat, deselve noemen wy een overste wetenschap; om datse alle de verscheyde sakē der werckinge als gebiedende geleyt, en in haer uyterste over-een-brengende: tot het begeert eynt, welck is een vol-bouwinge te samen knoopt. oversulcx den genen die met een kennisse als vooren geseyt is, 't algemeen bestier, en bewint heeft over den gantschen bouwe, is eygentlick (blyvende in tusschen dē Timmerman, Metser, en Steen-houwer, yder dat hy zy) een Bouw-meester, of Bouw-konstenaer. Maer eener die sulck bewint heeft sonder de geseyde kennisse, wy noemē die tot onderscheyt van de konstigen, Bou-Heer; als sulcx zijnde by macht-hebbing, of Overstēschap, gelijck gemeynlick by ons de Stee-Fabrijcquen alsulcx sijn. Welcke dickwijl so veel van 't pit der sake weten, als een blindē Mol. En of nu, dat dickwils gebeurt: sonderling in gemeyne Burger-bouwen, dewelc so veel waernemens niet en vereysschen: of den Metzelaer, of den Timmer-man sulck bestier aen sich trect, en onderneemt, so moet verstaen werdē dat dit niet en is eygentlijck het Ampt oft 't doen van een Metser, of Timmer-man, want dat is, maer metselen, en timmerē. 't welcker uyterste eynde de Bou-konst maer stucx-gewijs bereycken, maer voor so vele als hy Timmerman, of Metser sulcx gedaen heeft, heeft hy bedient 't Ampt van een Bouw-Meester. doch naer de mate van zijn wetenschap, want het en zijn al gheen Kocks, die lange messen dragen. dan dat sulcx geschiet, en is niet al oneygen; Want alle dese Timmeren, Metselen, Steenhouwen, Leydecken, Schrijnwercken, Smeden, Glazemaken, en dergelijcke handwercken, zijn alle saecken der werckinge, en behooren eygentlijck onder 't Bouwē, als haer opperste [a] geslacht, waer van zy [b] afkomstē zijn, en door dies den anderē vermaegschapt. Maer de Meet-konst, Deurschouwing, Schijn-beschryving, of Schilderen, en Beelt-houwen, zijn de Bouw-konst vermaegschappende in evenen grade, dan nietemin, laten sich dickwils, en doorgaens tot, en onder de selve buygen, en ghebruycken. [a] Genus.
Nu valt noch te segghen dat hier eyghentlijck te pas komt, nopende 't beduncken van eenighe, welcke meenen dat een Bouw-meester oock noodtlijck of een Timmerman, Metser of Steen-houwer, of wel alle drie behoort te zijn, of immers dat het beter waer, waer op wy seggen neen, noch en heeft oock in't minste geen reden van nootsaeckelijckheyt, en al-hoe-wel dit uyttet voorgaende volcht, en genoegh te bevatten is, wy sullen 't evenwel om genoegh te doen, wat naeckter verklaren en dat met dese redenen, ten eersten: vermidts d'onmeughlijckheyt alsoo alle wetenschap niet by een mensch te deghen bevat, en gedaen konnen werden, ten tweeden, vermidts d'onnootsakelijckheyt selve, want als by den Bouw-Meester, maer alleen de eynde waer in de werckinghe haer in 't bouwen versamen, wel verstaen werden, is ghenoegh, en in dit te verstaen en komt niet te pas, noch de kundschap der werck-tuygen, of oock hoe die te gebruycken, of alle derghelijcke werckelijcke saecken, want alle dese volgens 't voor beschreven eynde des bouw-Meesters, daer den Metser, en Timmerman en allen andere naer gewrocht hebben, al volkomen en gedaen zijn, en schort maer de samen brengingh; Over sulckx 't is genoegh, als den Bouw-meester maer klare kennisse heeft van deser werckingen eynde. doch soo hy oock deser sake yets kundigh is, en bevat, 't geeft eenige meerder gereetheyt. Hier mede genoeg, en wy gaen voorts en komen tot ons geseyde bewijs, 't welck wy door drie wegen sullen hervoor brengen, en eerstelijck door de noodtsaeckelijckheydt des ghebouws teghens 't welcke geen ontkennen valt. Want dewyle het bouwen al vorens gheseyt is, is de derde noodtsaeckelijckheyt onses levens, welcke door den noot-dwangh om sich tegens alle buyten ongemack te versekeren, tot de kennisse der menschen ghekomen is, en uyt dies zijn oorsprongh en begin heeft ghenomen. Wie kan met reden segghen dattet maer een ydele wetenschap is? ende noch meer, gelijck de menschen en oock d'huys-gesinnen vermenighvuldighden, en meerder wierden, alsoo is dese nieuwe konste benoodight geweest, sich oock te meerderen, en grooter sake te ondernemen, werdende intusschen aldoende door de samen handelingen, en oeffeninge, de vernuften oock verwackert, sulcx dat alles welckx eerste rede was door de noot oock een seeckeren reghel en wegh, door 't ghebruyck bekomen heeft, en of ons schoon vande eerste noodt-reden gheenighe gheschriften, of overblijfselen en zijn ghebleven, nochtans konnen wy de selve in de beoeffeninghe der konste, wel bemercken, en inder daedt ghewaer werden hoe-danigh, en welcke die zijn gheweest. want ons af te scheyen, te besluyten, grooter en kleender, naer meer en min ghesin; inganghen, en lucht-gaten, mede heyrt-stede, ende legher-plaetse in dien. dit alle zijn noodtsakelijcke, en noch sedert de samen-wooninghe der volckeren, en 't Stee besluyten oock meerder benoodigingh, want willende soo groote plaets besluyten, welcke de lenghde der balcken niet over konde recken; hier zijn in de voegingh, en elders stijlen gestelt geweest, tottet selve is men oock gedronghen geweest, in de opene zyden der galderijen, en voor-portalen. seker heeft dit weten geen waerheydt, 't welck bevat ware, en noodtlijcke saken, so weten wy daer geen. Maer nu komen wy tot het geen, over welcke de reden gheleydt van het oordeel, het gebiedt, en de keure heeft aengenomen; de welcke, gelijck als alles bestaet in maet en gewichte, door het wicken, en tegen een houden der dingen, en saecken, die uyt een gront ontstonden tegen dier beweeghden, heeft ghevonden de [c] evenredenheyt; hier is voorts uyt gheb Species.
volght de Bouw niet alleen of grooter, of kleender; maer oock of kostelder, of slechter, of stercker te maecken. En door de [c] Proportio Analogia.

noodt

noot had geleert ingangē,lucht-gatē, en heyrt-ſtede te makē, daer heeft de rede geweſe waer, hoedanig en van wat groot-te, en oock mede 't eerſte enckel ruym,gheleert te verdeelen,of te verſellen met meer plaetſen,uyt welcke de forme des gebouws eyndlijck is herkomē,en gelijck ons hooft,neuſe,mont,en alle eenige en voorneemſte leden int midden zijn,alſo heeft de natuurlijcke reden oock geweſen den ingang en voorneemſte,en alleen weſende plaetſen,'t midden te gevē,en weder de zijde, en eyndel-plaetſe te paren als vleugelen,armē en handē.nu de ledē van deſen hebben oock redelicke hervorminge becomē,en daer de noot ſtijlen maeđten,daer is by gecomē,maet,form,plaets,en getal;alle 't welck ſo lang verbeteringe heeft gehad,alſſer verbeterende redenen gevolgt zijn:tot datmen eyndlijck tot de uyterſte ſchoonheyt is gecomē, en waerachtelijck het ronde,'t welck de pylaer toegevoegt is,is de volmaeckſte geſtalte van alle wis-konſtige forme,en nochtans om bewegende redenen,is de [d] poſte echter vierkant gebleven,en voorts wat heeft oock meerder over eencomē met de natuur,als die te geven [e] voet,[f] hooft,en [g] lijf,en menſchelijcke redens lengde.En voorder noch,die weder tot verſekeringe met [h] over-balcken,en [i] ſtijl banden ſamen te binden en daer boven de [k] ruſt-plaet voor de dwars bintē welcke voor dē water-drop verſekert wiert,met de boven [l] hoornig overſtekende dack-lijſt, en weder willede de Pilaren meerder verheffinge geven, men heeft tot behulp de [m] zoole,en [n] voet-ſtijl gevondē,en nopende der [o] tuſſchen wijde der Pylaren,uyt de eerſte redē des Bouwers,men heeft niet een Pylaer,maer de tuſſchenheyt het midden gegeven,waer uyt volgt,altoos oneve vacken,maer evene ſtijlen te moeten zijn.Maer de breede der tuſſchen-wijde heeft ſijn maet gekregē na den macht des ſtijls,beſtaende uyt zijn dicte,oock gemerck nemende op de laſt des over-balcks,en willende meerder wijde hebbē,men heeft de [p] boogē en [q] boog-poſten te hulp genomen,maer ſiet eens welc een ſchoonen ſaeck en hoe nauw oock geſocht de even-redenige grootheyt der lichten tot hare plaetſen,hebbenſe uyt de waerneming der Son,en daghlicht-ſchauwen gevonden, eñ de wintſtreken hebben met onderſcheyt voorſte,en achterſte doen kieſen. Siet dit ſijn de redenen en bewegende oorſaken,door,ofte uyt de welcke de eerſte vinders,en waernemers der konſte,de oorſpronckelicke,en eerſte [r] beginſelen hebben genomen,en erdacht. Ic geve nu den wederſpreker ſelve te oordeelen,of in deſe eenige waerheyt,of gewiſſigheyt van natuurlijcke redenen ontbreeđt, om voor een ſuyver verſtant bevat te werden,blijft hy hertneckig?Ic houde voor alle redelijcke,nu door dē weg des redens, en voorens door de nootſakelijckheyt, genoeg myne meeninge en geſeyde,verklaert te hebben; Nu ſullen wy leggē van de gebruycken, dewelcke waerſe aflaten de redene te volgen,ſonder onderſcheyt goede,en oock quade ſaken tot ſich trecken. Door't gebruyck eñ de oeffeninge dan heeft deſe konſt gevordert, en oock eenige vaſtigheyt bekomē;'t welck is geſchiet, vermits de vlytigſte waernemers,onder de eerſt-volgende in dier konſte,de eerſte vonden,en beginſſelen van dien, welcke hen ter handen gecomen zijn;hebbē of met proevelijcke redenen verbetert,of beveſtigt.En voorts uyt,en van de ſelve ſekere forme en regulen ſamen geſtelt,'t welck alſo 't door 't verſpreyden by eenige,en oock vele gelijcklijcken wert beoeffent, en ter hant getrocken, heeft oorſake gegeven dat door deſe ſamen oeffeninghe, en gemeene ter hand-treckinghe de konſte heeft becomen een gantſch ſekeren en vaſten voet, beydes in hare regulen,en formen; dan alſoo deſe oeffeninghe geſchiede by verſcheyde geſlachten,talen ende volck,'t is oock gevallen datſe in haer regulen,en geſtelde formen, alhoewel nochtans gegront op een en de ſelvige beginſelen,hebben geſcheelt, en verſcheyden geweeſt, welcke verſchelinghe oock met onderſcheydelijcke namen by den nakomelingen ſijn onderſcheyden en genoemt geworden,of naer de plaetſe daer die waren gevonden,of dan die de outſte gedenckeniſſe van 't gebruyck deſſelfs hadden na gelaten;Als *Barbariſche*,dat 's woeſte of ongeregelde,ſo genaemt van de *Barbaros*, met welcken name de Oude Griecken alle buyten volckeren plegen te noemen, rechts gelijck als wy hedenſdaegs de volckeren van beyde de Indien,ende die van *Guinea, Angola*, en *Braſilien* alle te gelijck Wilde noemen. *Attiſche* van het lant *Attica,Doriſche*,en *Joniſche* van de landen *Doris* en *Ionien*. So oock mede *Tuſſchaenſche* en *Corintiſche* van *Tuſſchana*, en der ſtadt *Corinthen*. Alle welcke verſcheyde ſoorten ofte wijſe van Bouwinge: alſoo zy in hen beginſelen(als vorens geſeyt)noch oock in hen Ampten en eynde niet en verſcheelde,maer over een quamen, zijn by de vernuftigſte der Bou-Meeſteren des naerder Eeuws(onder de welcken wy de overgebleven ſchriften van onſen *Vitruvius* bekennen) ſorgvuldelijck en met allernauwſte waernemiog en op-merck by een verſaemt en vervangen in vier wyſe of ſoorten,als *Tuſſchaenſche, Doriſche, Ioriſche*, en *Corintiſche*, welcke alſſe waren geſchickt,dat blyvende yder in zijn forme ſuyver en onveranDert,men altoos van grover tot teerder,en teerder voorts ginck, en door ſekere algemeene regulen, nopende hen gebruyck daer by gegeven,de ſelve als bereyt en bequaem gemaeđt,om teffens ende te gelijck in een bouwe(doch met onderſcheydelijcke ſchickinge)gebruyđt te werden.Boven dien heeftmen in de aller bloeyenſte Eeuwe des Roomſchen Rijckx, noch een nieuwe of effer ſoorte of geſchick van Bouwe(vermenght uyt eenige der voorgenoemde ſoorten) ſamen geſet, welcke naer haer ſamen ſettinge, heeft den name van *Gemenghde*, maer naer *Roomen* de plaetſe haerder vindinghe of eerſt ghebruyđte, de *Roomſche*. Hier merđt den onzijdigen Leſer wel in hoedanigen ſchickelijcke wyſe deſe konſte al deur ſy gheclommen,en gevordert, welcke door de gebruycken,en gemeene oeffeninge der vlytigſte ſo ſekeren wet, en vaſte regulen heeft becomen, dat de ſelve ſijn noch te weer ſpreken, ofte te verbeteren. Ick late ſtaen te wroegen van eenigen ongewiſſigheyt, of onwaerheyt.En ſoude deſe gewiſſe waerheyt,welcke deur noodſakelijcke,natuurlijcke,en wis-konſtige redenen is beveſtigt, vaſte proeve houdē, wanneermen onſe konſtige bouwinge,en haer regulen,vergeleke tegens de *Barbariſche*(herkomen vande *Gotthen*)van onſen tijt, welcke tot onlangs voor onſe Eeuwe in deſe Landen alomme is in ſwange,en gebruyk geweeſt.Nu door 't betuygen van ſo vele wichtige redenen,beweſen hebbende onſe konſtige bouwinge te hebben een gewiſſe waerheyt:willen 't ſelve met de Achtbaerheyt van eenighe aengetrocke getuygeniſſe uyt de H.Schrift vorder beveſtighen. doch eer wy daer toe komen, ſullen kortelijck betoonen dat de Bouw-konſt niet alleen en beſta uyt het noodſakelijcke, als makende een huys; Maer oock boven dien konſtigh en uytſtekende moet zijn, 't welck in de bouwinghe der H. Hutte en oock *Salomons* Tempel blijckt, in welcke de mogentheyd Gods,als met een uytmuntentheyt,van konſt, nieuwe vindinghen, cierlijcke geſnede wercken,en koſtelheyt heeft al heerlijck willen uytſteken,en den ſterffelijcken door dies als met een verwonderingh verbaſen, en alſo tot hooger aendacht trecken.De natuurlijcke reden wijſt ſulcx als noch in Kercken, Raets-huyſen,alle gemeyne geſtichten,en oock aenſienlijckſter borgeren gebouwē vereyſcht te werden,Komende nu tot ons geſeyde,Ick vrage (achterſtellende de onderwyſing *Noës*)als den Heere in *Exodus* ſprekende van *Bezeleel*, ſeydt; Ick hebbe hem vervult met de Geeſt Gods,met wijſheyt en verſtandigheyt,ende [b] kenniſſe in alderhande werck omme te verdencken alle dingen diemen konſtelijck maken mach;of dit nu een waerachtige verſtandelijcke wetenſchap ſy geweeſt?of maer een gewaende ghewiſſelijck een ware.en wie ſou derven anders dencken? dit ſelve wert eenig Capittelen verder noch weder herhaelt als volgt: Aldus hebben *Bezeleel* en *Oliab* en alle wyſe mannen,welcken den Heere wijſheyt en verſtant gegevē heeft dat ſy ſoude konnen konſtelijcken wercken, alle datter noodlijck was tot behoef der *Heylighdom-Stede*, eñ al dat den Heere bevolen hadde: oock wort van *Salomons* Bou-Meeſter *Hyram*, (en door dies de konſte)betuygt dat hy was een konſtigen werck-man,vol wijſhedē en verſtant,en noch by *Eſaias* wort vermaent van de wyſe in *Architectura*,en in *Eccleſiaſticus* wert oock vermelt van dē arbeyt en vernuftige wercken der Architeđts,of Bou-meeſters. Siet nu eens hoe claerlijck,en overvloedigh, de H.Schrift ons voorgeſtelde beveſtigt,ſprekende hier van hooghe wijſheyt en kenniſſe; daer weder van de wyſe,en conſtenaers,en vernuftighe wercken. Alle welcke getuygeniſſe niet en paſſen op ydele, en gewaende wetenſchap of perſoonen, oeffenende vergeefſe, of ydele conſten.over ſulcx,wy comen tot beſluyt,en proevende wy ſeggē: de Bou-konſt heeft een gewiſſigheyt en waerheyt door de nootſakelickheyt, by natuurlijcke redenen,door de gebruycken en proeve;en oock by getuygnis der H.Schrift; ſoo dan de Bou-konſt heeft een waerheyt,en voor de keurigſte,en die deſe beweeghlijcke bewijs-redenen niet ghenoegh ſy,wy ſullen ſulcx met een ſchickelijcke bewijs-reden vorder bewyſen, als volght:

d Pylaer-ſtar.
e Baze.
f Capiteel.
g Tronco
h Architrives.
i Epiſticos.
k Phrize.
l Cornic.
m Zocco.
n Stilo bato, Pede ſtal.
o Intercolomnie.
p Archi &
q Impoſta.
r Principio.

Geneſ.25:26.
27.31.35.
2 Reg.7.
3 Reg.8.9.
2 Par.17.29.
2 Par.7.
Exod.3:3.
Exod.36:1.
3 Reg.7:14:
2 Para. 2. 13.
Eſai. 3. 3.
Eccleſ.38:28

Alle

Alle konſt beſtaende uyt gewiſſe, ſeeckere, en waerachtige kenniſſe; heeft een waerheyt. De Bouw-konſt, beſtaet uyt ghewiſſe, ſeeckere, en waerachtighe kenniſſe: Soo dan, de Bouw-konſt heeft een waerheydt.

MAer nu der *Bouw-konſtens* oude en waerheyd daer zijnde: Wy zijn gekomen tot te bewyſen hare waerdigheydt, en wat kan ons doch lichter vallen? Alle waerdigheydt is eyghen, of vreemt. Eyghen waerde, is die wy noemen achtbaerheyd; welcke vermits zijn eygen waerde, ſich ſelven achtingh baert, en deſe is altoos waer; maer vreemder is die, welcke door 't ghevoelen van anderen van buyten aen komt, en wy achtinge noemen welcke beyde is waer, en valſch: Ware, die uyt waerheydt beſtaet: maer valſche, die uyt gewaende herkomt. Spreeckende eerſt van de eygene waerdigheydt en die ſich ſelven achtinge baert; dewyle wy vande Bou-konſt bethoont hebben hare ontwijffelbaere oudheyd, en van Gode of zynen volcke herkomẽ te zijn, en oock mede beweſen een ſoo ſekeren waerheyd van dien. Seker wie ſal een meerder eygen waerdigheyd vereyſſchen? ende de deſe niet genoegh zijn? Nu nopende hare achtinghe, welcke op deſe eygen waerdigheyd is gegrondt, wy ſullen om tijdt te winnen, weynighe doch heel ſekere her voor brenghen. En eerſt den waren God heeft in en door deſe konſte willen ge-eert zijn, ende zyne glans en Mogentheyt als verbeelden laten. En tredende lager trappen, en menſchen gangen, indien wy weder de paden der outheyt doorliepen, en van de eerſte tot de hedendaeghſche Eeuwe af traden; wy ſouden eer den Leſer vernoegen, als, aen voor-beelden ontbreecken: Maer ey! ſtaet eens maer een weynigh, en ſiet in wat achtinge die in de tijdt van *Salomon* is geweeſt, en wat werck van den Bouw-konſtenaren is ghemaeckt, de welcken verſocht van den eenen Koningh tot den anderen zijn in eeren op-gheklommen: en wordt den Bouw-meeſter *Hieram* van den Koningh van *Tyrus* ſelve zijn vader genoemt. Wat ware al her voor te halen vande *Aſſyrier, Perſen*, en *Egyptenaren:* doch met veiſſer geheugniſſe gedencken wy de *Griecken*, en ſullẽ wy ſpreken van de heerlijcke Bouwen van *Piricles*, wiens Bouw-meeſter *Phidias* een [a] wrocke zijnder nyders is gheweeſt, oft ſullen wy des [b] Werelts Dwingh-heers wonderen *Dinocrates* her voor halen, en van zynen wonderen [c] *Athos* ſeggen: maer noch een naerder Eeuw ſal ons bekender zijn. Siet de Roomſche volckeren wat een werck hebben ſy van de *Bouw-konſt* en hare Bouwinghe ghemaeckt, welker opperſte bewint onder den name van [d] Bouw-heeren hen allerdapperſte mannen altoos is bevolen geweeſt: Waer uyt zijn ghevolght ſoo over machtighe wercken, van de welcke noch vele ten ſpyte des ſlytenden tijds hen hooft en hoornen, door de af-gebrande aſſche en puyn-hoopen op ſteecken, en ſiet een allerliefſte neve, en behouden ſone *Auguſti* is onledigh met den Bouwe der Speel-plaetſe noch hedendaeghs met zijn [e] naem genoemt, en voorts alle de na-zaten der *Ceſars* hebbens geen onwaerde geacht hen met dies te bekommeren. En onder ander *Veſpaſianus* heeft der [f] *Gotthen* ſpijt het wondere *Coliſeum*, of *Schouw-hof* ghebouwt, en meeſt alle volgende hebben niet min ghedaen, van den welcken ons zijn nae gebleven ſoo vele wondere wercken, als Tempels, Hoven, Baden, Schouw-hoven, Speel-plaetſen, Zeegh-boghen, Ren-banen en Graven, van de welcke eenige al gantſch vervallen, ende mede ander noch tẽ deele in weſen zijn, en van den Beſchouweren niet ſonder verwonderingh beſien werden. Alle dienende tot een ſeker bewijs, in hoedanighe achtinghe de Bouw-konſt by hen is geweeſt, dat eyntlijck de magere Eeuwe *Conſtantini*, nu bedurven door de oorloge, gedwongen is geweeſt uyt de vervallen Steen-hoopen, af-ghebroken leden, en gheroofde Bouw-ſtucken; den eerſten Chriſten Keyſer een Zeeghboogh van verſcheyden lappen t'ſamen geſet, te bouwen: hier mede dan genoegh tot bewijs van de waerdigheyd, en achtinge deſer konſt ('t leſte van ons voor-geſtelde) waer mede, als mettet voorgaende, wy houden in overvloet, en ghenoegh beweſen te hebben, de oudtheyd, waerheyd, en waerdigheyd der Bouw-konſt: 't welck wy houden een aengename ſaecke te zijn, en hebbent gheacht voor een bequame, en ſchickelijcke ordeningh, eerſt klaerlijck te ſpreken van het ghene waer door yet zy, voor dat wy komen tot de dingen, die daer door zijn en haer weſen hebben: omme alſo, door de eygen-waerdigheyd, en t'aenmerckelijckſte des Saecks, den Leſer tot aendacht en opmercken te trecken: Want bevattende uyt-tet verhael der oudheyd en waerheyd, eenſdeels de oorſprongh, en vroege beginſelen, ende de wyſe van Bouwen der eerſte tyden, als oock mede de redenen die een konſtige Bouwinge vereyſſchen, en mede merckende de verſcheydentheden door de gebruyckẽ herkomen: en weder dien vergelijckende by den Bouwe des tegenwoordigen tijds; ſeker, hier uyt ſal volgen een onderſcheydelijcke kenniſſe, welcke den vlytigen Aenſchouwer van deſe *Bouwinge* onſes tijds, ſal doen met ſmaeck, en oordeel onderkennen de ſchickelijcke Gebouwen uyt de Barbariſche, en ſal alſo yder van de genen de wy vervolghens in deſen Boecke ſullen vertoonen, ontfangen de eygen eere, en lof die hem toe komt.

Geneſ. 25. 26, 17. 31. 35. en 40.
2 Regum. 7.
1 Paaral. 17. en 29.
2 Par. 2:13.
Plutar. in Pericles 9 en 10
a Piricles wert vã ſijn nyders verweten, veel onbehoorlikẽ handelds met Phidias te hebben.
Vitr. libro. 3. facia. 66.
Platarchus. in Augſt. 9.
Serl. 4. boeck Cap. 4:
b Alexander Koningh van Macedonien Monarch.
c Athos een berg in Grieckẽ land, welcke Dinocrates wilde tot een menſchelijck gedaente maken, houdende in zijn eenen hant eẽ volckrijcke Stadt.
d Ediles.
e Marcellus.
f Theatrum Marcelli.
g Niet tegenſtaẽde al.e gewelt der Gotthen en hebbent noyt geheel om verre konnẽ krygẽ.

Nu 't is gantſch bekend dat onlangs voor onſe Eeuwe: 't welck wy vollerhands uyt alle oude geſtichten bemercken, alomme in deſe Landen een ſeer Barbariſche wyſe van Bouwen is in gebruyck geweeſt; den welcken vande *Gotthen*, en *VVandalen* (die met een ingedroncken haet, het Roomſche Rijck, en alle gedenckeniſſe van dien, trachten te verdelgen en uyt te roeyen: oock deſe maniere van Bouwen al vreemt, en verbaſtert vande oude, en voorige wyſe, in plaetſe vande ware hebben ingedrongen) is herkomen, en vermits eenige gedurigheyd der ſelver Heerſchappye in Italien, en Lombardien, is in ſo vaſten gewoonte en gebruyck geraeckt, dattet een nieuwigheyd heeft geſchenen als korts en effen voor onſe Eeuwe weder in eenige van onſe Steden, de oude maniere van Bouwen (welcke eenighe jaren te vorens onder de Konſt-lievende *Pauſen* op de been geraeckt was) heeft ſien her-voor-brengen, en gebruycken: de welcke wy alſnoch onder de burighe Ghebouwen, rechts als een ſeltſaemheyd zijn uytſteken: Waer uyt oock de dolinghe en het gemeen gevoelen is ontſtaen, de outſte wyſe van Bouwen, rechts als een nieuwigheyt te houden. Maer nu deſen onſen tegenwoordige bloeyendẽ tijd: inde welcke wy de waerachtige *Bouw-konſt* zijn als erryſen: geeft ons de ſelve ſoo vollerhands, van de welcke de aenſienlijckſte en merckwaerdighſte, die in deſen Boecke verthoont en voorgedraghen ſullen worden vaſte bewyſen zijn, dattet te hopen ſtaet de *Bouw-konſt*, met ſulcke ſchreden voortgaende weder op haren hooghſten trap te ſullen geraecken, en ſal alſo uyt de volgende daet, de eygen-waerdigheyd der *Bouw-konſt* van de welcke wy vorens breetlijcken geſproken hebben, blijcken en bekend werden. Maer om nu byſonderlijck te ſpreken vande Bouwinge van onſen tijd, 't ſelve ſal doorgaens deſen Boeck gheſchieden, en der ſelver eygentlijcke in-houd zijn: En met der ſelver tegenwoordige naeckte af-beeldinge, ſo der gronden als opſtallen alles ten ſekertſten gedaen op zijn maet, in ſo kleenen forme doenlijck zijnde, vervolgens in orden vertoont en voorgedragen worden; waer uyt wy hopen den vlytigen Beſchouwer genoegen en vermaeck te ſullen ſcheppen: mogende naer zijn wel-gevallen en eygen ſelfs oordeel, deſe onſe tijdſche Gebouwen, by die vande oude vergelijcken, ende de ſelve met de ware redenen der wiſkonſtige Bouwinge proeven, en naer meten. Biddende alleenig deſe onſen Bouwe eenige nootſaeckelijcke gebreeckinge te verontſchuldigen; ſo vermits onſe weecke en Moerachtige gronden (al-hoe-wel gheyd) noch niet alle toe en late datmen geerne ſoude willen, als oock vermits in deſe landen alle ſteen van ſo juyſten en begeerden grootte, als wel by den ouden is geweeſt, niet en zijn te bekomen; boven dien heeft onſen Bouw-meeſter, ſtaende onder de Bouwheeren, en zyne Meeſters, oock dickwils benepen, en gedrongen geweeſt: meer haer believẽ, als zijn ſelfs geweten te volgẽ. So vele heeft ons goet gedacht die te verontſchuldighen: maer om weder ter ander zyde deſelve te loven, en met pryſinghẽ hooge te verheffen, dat en ſullen wy niet doen, dewyle alle goede ſaecken ſich ſelven pryſen, maer ſullen 't ſelve met meer eeren, en benoegen vandẽ konſt-verſtandigen beſchouweren verwachten: 't welck wy ten hoogſten wenſchende. Wenſchen allen verſtandelen lief hebberen der ware Bouw-konſte, en alle den ghenen die deſen onſen by-een gebrachten Bouwe, en arbeydt met verwaerdinge ſullen ſien, heyl en voorſpoet.

't Leven van
Mr. HENDRICK DE KEYSER,
in zijn leven Bouw-Meester der wijtvermaerde Koop-Stadt AMSTERDAM.

Aer dien wy dus breet wijdloopigh hebben gesproken van de eygendomme en waerdigheyt der Bouw-konst, vande welcke als van een seer vruchtbarige voort-brengster en moeder, doch geteelt met verscheyde Vaders, alle gestichten en gebouwen int gemeen (daer onder oock dese) zijn voorts ghekomen, en als van de selve gebaert hen oorspronck hebben. So sal met allen wel voeghlijck zijn alhier oock mede eenighsins te verhalen 't leven vanden ghenen, welcke dese onse tijdsche Gebouwen int bysonder als vader heeft geteelt. 't Welck wy hier vorens hebben te doen, doch niet naer de waerde van zyne verdiensten, maer eenvoudigh en kort, en maer voor den vreemden en die zijns gantsch onbewust zijn, en geen kennisse en hebben: want onder zyne Burgeren zyn de daden, wercken, name en bekentheyd noch alle soo versch en van soodanighe achtinghe, dat mijn ongheoeffende Penne de genoeghsaemheyd van dien, aldaer niet en soude konnen bereycken. Komende dan tot ons voornemen, het schijnt dat de ghene die dese onse Landen eerst beseten en bebouwt hebben, in 't kiesen van begrijp en stichten der Steden, de vruchtbaertste plaetse en aerde hebben uyt gepickt, rechts offe gevoelden, dat of door soodanige goede aerde en vruchtbaerheydt oft andersins door 't menghtsel der Lucht selve als oorsaeck van dien, schranderder en bequamer menschen souden werden voorts-gebracht: 't welk niet buyten reden is, en eenighsins in onsen konstenaer diens leven wy vorens hebben te beschryven, waerschijnlijckheyd heeft: want desen onsen vermaerden Konstenaer *Mr. Hendrick de Keyser*, welcke beydes so konstigen Beeld-houwer als Bouw-meester is geweest, is gheboren binnen de Stadt Vytrecht, welcke Stadt in ouderdom geenighe verre of by-gelegene Steden in dese Landen en wijckt, maer in 't alghemeen voor eene der oudtste van dese gheheele Land-streke wort gheacht, diens vette kleye en omgelegen vruchtbare Landouwe, daer toe als vorens geseydt is de oorsaecke ghegeven heeft: Onsen konstenaer dan is gheboren gheweest in 't jaer ons Salighmakers 1567, sijn Vader die genaemt was *Cornelis de Keyser*, is geweest een Kistemaecker, en 't schijnt wel of door sulckx, te weten de Schrijnwerckinghe, welcke onder 't Bouwen als saecke der Werckinge behoort, onsen Konstenaer mach eerst toe-gangh tot de Bouw-konste ghekregen hebben, of andersins door de konst liefde des Vaders toe-gestiert, of oock wel door eygen genegentheyd en over-een-kominge met dier konste mach aengeraeckt zijn: Voorts onder zyne Meesters is wel de voorneemste geweest de vader van *Abraham Bloemaert* Schilder tot Vytrecht, zijnde een Beeld-houwer, by de welcke onsen *Keyser* in de Bouw-konst dapper heeft toegenomen, en seer heeft ghevordert: boven dien is hy oock in 't Beeld-houwen seer uytnemende geworden, ende gantsch vast in 't Bootseren, deur 't welcken hy oock in so goeden, en meerder achtinge is ghekomen als yemand van zynen tijd, volghens 't welcke hy oock in 't jaer 1594, zijnde nu een man vast inde 27 jaren, tot Bouw-meester der wijdtvermaerde Koop-stadt Amstelredam is aengenomen, seker een schoone en gewenschste saecke voor zijn konste; hebbende vermits den aenwas, toenemen en vergrooten van dese bloeyende Stadt: rechte gelegentheyt en volle stoffe om in zijn konste, vermits d'ervaeringe te vorderen en toe te nemen, 't welck hy sich oock dapper heeft bevlytigt, en in verscheyde wercken die hy gedurende zijn 27 jarigē dienst heeft bewesen en bethoont, en heeft binnen desen voorschreven tijt menigte van Gebouwen, so gemeene als bysondere af-gevaerdigt, en vele groote wercken gedaen, van de welcke binnen Amsterdam de voorneemste wel zijn, de Zuyder-Kerck, de Beurs, de Ian Roompoorts Toorn, Haerlemmer-poort, Noorder-Kerck, en de Wester-Kerck, over de welcken hy gestorven is, doch vande gene die hy buyten Stads gedaen heeft, zijn

des

des *Princen van Orangiens* Graf, en 't Stadt-huys tot Delf wel de voorneemste, boven desen heeft hy noch een ontallijcke menigte van mindere en bysondere Gebouwen en Burgers-huysen voltrocken, aen welcke alle zijn groote vlijt en vaerdigheyd blijckt. Eyntlijck hy is tot groote schade voor de Konst inden jare 1621 den 15 May binnen Amsterdam in 't 54 jaer zijns ouderdoms deser werelt over-leden, hebbende al vorens ontrent een maendt het bedde gehouden en aen de Koorts sieck geweest, hy is in alles een prijs-waerdigh man en wonder vlytigh en wacker in zijn konst geweest, en heeft door de selve oock soo hooge en meerder achtinge bekomen, als wy niet en weten dat yemandt voor hem gehadt heeft, en seker hy is den genen geweest door de welcke de konstige Bouwinge in veel manieren is her-resen en op-ghekomen, sulckx dat de konst door zijn vlijdt by naer als tot een ghewoonheyd geraeckt is, en is door sulcx by den konstenaren van synen tijd seer in achtinge en met allen wel-ghewillet geweest, en heeft onder andere seer gemeensame kennisse ghehadt met den konst-rijcken en seer vermaerden *Goltius*, als oock met *Abraham Bloemert* tot Vytrecht, en sonderlingen met den wonderen *Cornelis Ketel*, alle Schilders van grooter vermaertheyd. Voorts is hy een man geweest in zijn manieren niet groots, heel goet-aerdigh en vreedsaem, en gantsch willigh en bereydt om yder met zijn konste en wetenschap behulpig te zijn, en voort te helpen; waer door hy dan by allen liedē van meerder en minder Staets seer is bemint geweest. Oock is hy geweest een sonderling liefhebber van 't Vaderland, ende de Gods-dienst gantsch toe-gedaen: en voorts in 't geheel een man van goeden Burgerlickē leven. Hy is gehuwd geweest, en heeft naer gelaten vier Sonen en twee Dochters, de oudtste vande Sonen ghenaemt *Pieter de Keyser*, nu een Ionghman op 't beste van zijns levens, welcke in des Vaders boesem inde Bouw-konst is op-gequeeckt, en des selfs voetstappen ten hooghsten be-yvert, en na treedt: Bediend als nu het Bouw-meesterschap inde plaetse zynes overleden Vaders, den welcken hy oock in 't selve Ampt ghevolght is. Den anderen Soon *Thomas de Keyser*, de welcke al-hoe-wel mede der Bouw-konste onderwesen, en heel kundigh, volghens 't ghene van hem te sien, heeft sich t'eenemael tot de Schilder-konst begeven, inden welcken hy niet min dan zijn ouder broeder, sich een Soon van sodanigen wackeren Vader bewijst te zijn; sulcx dat het schijnt even als hadde onsen Bouw-meester zyne naer-komelingen de Konst als een Erfdeel naer gelaten.

LOF-SONNET,

Op de Doodt van

Mr. HENDRICK DE KEYSER.

GEbouvven sprakeloos, die Amsterdam verciert
En schijnt als vvonderen in't oogh der Vreemdelingen:
Ghy toont dat KEYSERS *breyn is vvaerdigh gelauriert,*
Meer als mijn Sangh-Goddin, met haer gedicht kan singen,
Nochtans dat ATROPOS *niet meene dat zijn Lof*
(Door 't korten van haer draet,) de Aerd heeft ingesvvolgen,
Soo langh PRINS WILHELMS *Tomb bevvaert is voor het stof,*
So sal de Faem sijn Lof met haer Trompette volgen,
Sijn handen rusten vvel, het lijf is afgheleeft:
En d'aerde 't edel Breyn tot spijs genooten heeft.
Gelijckse deed' van hem die d'Iliades *dichte,*
Doch nimmer sy de eer der Konstenaren erft,
Die op vvaeckt meer en meer, hoevvel het Lichaem sterft,
En toont dan opentlijck de vvaerheyd eerst in 't lichte.

Kon ick k'souw.

't Leven van
CORNELIS DANCKERTSEN;
Overste Metselaer der voorgheseyde
Stadt AMSTELREDAM.

ET seer goede redenen hebben de oude Dichters, in hen versieringen (verhalende de geboorte van de konst-Goddinne Pallas*) den mancken Smit met synen Diamanten Byl, rechts als een Vroud-vrouvv, oft als beter geseydt is: Baer-vader van sodanigen vvonderlijcken geboorte voor-gestelt in syner gedacht: VVant of schoon de dingen al zijn als geschapen en in't verstant gheboren, ende oock vvesentlijck van dien ontvverpen en moddellen ghemaeckt, nochtans indien de selve niet en komen tot een volkomen daet en in vvesen te raecken, soo blyven de selve rechts als in hen gheboorte begraven en vergeten. Oversulckx zijn de Bouvv-meesters grootelijcks ghehouden in den VVerck-meesteren die hen dinghen suyver, en volkomentlijck, sonder af, of by doen uyt-broeÿen en in vvesen brengen: En vvy oock niet vveyniger, als door deselve in langdurigheyt so schoone saecken ghenietende, en inde daet bekennende. Dien volghens, vvy sullen hier oock ghedencken* Cornelis Danckertsz*, den vvelcken een jaer naer onsen Bouvv-meester* Mr. Hendrick de Keyser, *tot overste Metselaer der machtige Stadt Amsterdam is aengenomen gevveest, 't vvelck is ghevveest in't jaer 1595 int 34 jaer zijns ouderdoms, hy is een Burger deser Stadt en aldaer geboren in't jaer 1561, zijn vader is gevveest den ouden* Cornelis Danckertsz, *de vvelcke eenige jaren de voorsz Stadt Amsterdam heeft gediendt als Bouvv-meester, in vvelcke bedieninge hy oock is ghestorven. Maer onsen* Cornelis Danckertsz *daer vvy nu van spreken, hebbende als nu al 35 jaren als Stadts overste Metselaer gediendt, is een seer arbeydtsaem en naerstigh man, en sonderlingen ervaren in zijn konst en Hand-vverck, 't vvelck syne vele ghedane vvercken gedaen binnen Amsterdam in overvloet betuygen, van vvelcke die vootneemste in desen Boecke volghen en verthoont sullen vverden: Voorts is hy een man in zijn zeden en manieren gantsch stil en oprecht, een goet Burger, en geene bedriegelijckheyd in hem hebbende, noch oock zijn selven yets latende beduncken, of sich verheffende, ofte eens anders eere tot sich te trecken: voorts een goet Liefhebber des Vader-landts ende de Religie toe-ghedaen, en is tegenvvoordigh al een man van goeden en hoogen ouderdom, hebbende 69 jaren, doch niet te min noch een vast man en alsnoch in synen dienst en overste Meesterschap vervolghende, zijnde als tegenvvoordigh boven de gevvoonlijcke vvercken der Stadt besich met de volvoeringe vande VVester-Kerck en der selver Toorn, over den vvelcken onsen Bouvv-meester gestorven is.*

LOF-SANGH,
Op
HENDRICK DE KEYSER;
En
CORNELIS DANCKAERSTZ.

P mijn Musa, hier is stof,
Om der Konstenaren Lof,
Met een lieffelijck ghedicht,
Eens te brengen in het licht.
d' *Architect* is overleden,
Die soo veel van Neerlandts steden
Tot *Bouvv-Meester* heeft verstreckt,
Tot hem self de Aerde deckt.

Doch

Doch ſoo langh de Amſtel-daken,
In het *Ye* ſchitt'rend blaken,
En de Weſter-Kerck van verr'
Op gaet als een Morgen-Sterr':
Salmen noch van KEYSER roemen,
En de naem van DANCKERTS noemen,
Die het geen dat HENDRICK ſchetſt
Konſtigh met zijn hant op-metſt:
Laes! de doodt moet alles ſcheyden
Die ſoo lange niet kon beyden,
Dat den Tempel was volbracht,
By hem konſtigh overdacht.
Doch de *Spruyten* overbleven
d'Oude Stam zijn luyſter geven,
't Geen de doot hen voor de tijt
Nijdigh ſcheen te maken quijt.

RECTE AGENDO.

SONNET,

Op de

Amſtelſche Ghebouwen.

HY die begeerigh zijt om levendigh t'aenſchouwen
't Cieraet van Amſterdam, gebouwt op 't Schip-rijck Y:
Dit Boeck vertoont u meeſt haer deftige Gebouwen,
Siet wat de Keyſer *kon uytrechten met de* Ry.

't Geen eertijds was een Baeck, van arme Viſſchers zielen:
Rees als een Phœnix op, uyt zijn geringe As,
En bouwt Palleyſen nu, door 't geen haer vlotte kielen
Toevoeren van het endt, van 't grondeloos Moras.

Soo kan een kleene ſtaet, door eendracht ſich vermeeren:
Soo kan een arm gehucht tot ſoo een Stadt verkeeren,
VVanneer Gods ſegen ſtiert des vromen Raeds beleydt:

Schoon dat de felle Mars *woedt onder de geburen,*
En met zijn donder-Schut breeckt Toorenen en muren,
VVijl d'een hand voert het ſwaert, d'aar nieuwe wallen leydt.

PATIOR UT POTIAR.

Kort

Kort begrijp deſes Boeckx.

WY ſullen deſe onſe *Architectura Moderna*, ofte Bouwinghe onſes tijds, onderſcheyen in twee deelen. Waer van het eerſte deel inhoudende de wercken ghedaen by *Mr. Hendrick de Keyſer*, weder by ons verdeelt ſal werden in twee Boecken, 't eerſte Boeck ſal bevatten de wercken by hem gedaen binnen Amſterdam, dan het tweede de wercken welcke elders in verſcheyde plaetſen van hem ſijn te wege ghebracht: weder ſullen deſe Boecken verdeelt werden in twee ſtucken, houdende 't eerſte de ghemeyne, en het anderde de byſonder Ghebouwen. Door welcke orden yder op zijn eygen placts ſal komen en te vinden zijn, en in deſer ſchickinge den Beſchouweren werden voorgedragen. Voor het tweede Deel nemen wy het by-voeghſel van verſcheyde andere Meeſters deſes teghenwoordighen tijds, het welcke wy alſo het noch gantſch weynige in ſich bevat onverdeelt hebben gelaten: Dan bevindende dat deſen onſen Arbeyt den Lief hebberen behagelijcken zy, en vruchtbaer af loopt: wy ſullen de gelegentheydt vinden om dit by-voeghſel alſoo te vermeerderen, dat wy oorſaecke ſullen hebben om 't ſelve, gelijckerwijs 't ander in minder deelen en leden te verſpreyjen. Nu op dat de ſchickinge en 't vervolgh die wy in de beſchryvinghe van onſe tijdts Bouwe meenen te houden, ten eerſten klaerlijcken mach werden verſtaen: als oock mede om deur by-geſtellede ghetal de plaetſe van yder Bouw-form en Plaet aen te wyſen: Wy hebben goet geacht onſe ſchickinge en orden Tafels-gewyſe verſpreyt hier onder te vertoonen:

- Architectura Moderna, *of Bouwinghe van onſen tijdt.*
  - *Eerſte deel inhoudẽde de werckẽ van Mr.* Hendrick de Keyſer.
    - *Eerſte Boeck bevattende de wercken binnen Amſterdam.*
      - *Eerſte ſtuck, ghemeene wercken.*
        - *Zuyder-kerck met ſijn aenkleven, 7 platen.*
          - *Opſtal van*
            - *voren met de Toorn* I
            - *ter zijden met de gront* II
            - *binnen* III.
          - *2 Kerckhof poortjens.*
            - *aen den dyck*
              - *van buyten* IIII.
              - *van binnen* V.
            - *inde Zant-ſtraet*
              - *van buyten* VI.
              - *van binnen* VII.
        - *Noorder-kerck met ſijn aencleven 3 platẽ.*
          - *Opſtal van*
            - *buyten* VIII.
            - *binnen met de gront* IX.
          - *Eenige poortjens en leden van dien* X.
        - *Weſter-kerck, vertoont in 14 platen.*
          - *Opſtal van*
            - *ter zijen mette Toren* XI.
            - *achteren* XII *mette gront* XIII.
            - *binnen mette groote Leden* XIV.
          - *3 Kerck-poortjens*
            - *binnen Kerck-deur* XV:
            - *2 buytẽ poortjens.*
              - *ten Ooſten* XVI.
              - *ten Zuyde* XVII.
          - *3 Kerck-hofs poorten.*
            - *buyten* XVIII.
            - *binnen* XIX.
            - *buyten* XX.
            - *binnen* XXI.
            - *buyten* XXII.
            - *binnen* XXIII.
            - *Hare opſtallen* XXIV.
              - A *is* XVIII *en* XIX
              - B *is* XX *en* XXI.
              - C *is* XXII *en* XXIII
        - *Wale Kerck-Poort* XXV.
        - *Ian Room-poort, Reguliers poorts,* — *Toornen* XXVI.
        - *Haerlemmer Poort*
          - *van buyten met ſijn opſtal* XXVII.
          - *van binnen met zijn opſtal* XXIII.
        - *Princen-Hofs-Poort* XIX.
        - *Nieuwe-zyds School poort* XXX.
        - *2 Poortjes noch niet ſtaende,*
          - *A* XXXI.
          - *B* XXXII.
      - *Tweede ſtuck, byſondere.*
        - *Huys van Wijlen* Sr. Hans van Welij, XXXIII.
        - *Huys van den Dolphijn op de Cingel.* XXIIII.
        - *Poortjen van d'Heer Burgemeeſter* Vlaming, *A.* — XXXV.
        - *Poortjen van* Sr. Hans Bartholotti, *Coopman. B.* — XXXV.
        - *Eenige kelder-booghjes, noch niet ſtaende,* XXXVI.
    - *Tweede Boeck bevattende de wercken elders ſtaende.*
      - *Stadt-Huys van Delf,* XXXVIII.
      - *Eenige Opſtallen mette gront, des Stadt-Huys van Delf,* XXXVIII.
      - *'t Graf des Princen van Orangien binnen Delft,*
        - *van voren* XXXIX.
        - *van ter zijen* xl.
  - *Tweede deel of byvoeghſel van verſcheyde andere Meeſters.*
    - *'t Graf van Graef* Wilhelm *binnen Leeuwaerden* xlj.
    - *Gaelderije des Konings van Denemarcken te Koppenhagen, van Steen-winckel* xlij.
    - *Huys van* Koymans, *van* I. van Campen, *xliij.*
    - *Zeeghbooghjen, van* Mr. Thomas de Keyſer. *xliiij.*

Eerſte

Eerſte Deel,

Der

ARCHITECTVRA MODERNA;

OFTE

Bouwinghe onſes Tijdts.

Inhoudende

De VVercken ende Gheſtichten, ghedaen by de ſeer Vermaerde, en Vernufte Meeſters,

Mr. Hendrick de Keyser, *en* Cornelis Danckaerts,

Bouw-Meeſters der Stadt AMSTERDAM.

KOmende nu, *ô gunſtigen Beſchouwer!* tot de voor-draginge vanden Bouwe onſes tijds: Is dat ghy u tot dies bereyt en vaerdight, niet alleen om te ſien, maer oock om te door-ſien, welcke en wat wy dy verthoonen ſullen; Soo en verwacht niet noch oude of vreemde ſaecken, nochte geenighen *Mauſolum*, ofte oude getimmer *Semiramide*, ofte oock weder eenigen Roomſchen *Theatrum*, ofte de *Renbane Neronij:* Maer *Kercken, Toornen, Raets-Huyſen, Poorten, Huyſen, Graven*, en dergelijcke, alles naer onſe Lands wyſe en gelegentheyt in gewoonte en gebruyck zijnde; doch eenigſins verformt, en als overtrocken met eenderhande aert en gelijckeniſſe der oude gheſtichten voor ſoo veel als lydelijck is gheweeſt: Want onder dit woort; *onſes tijds*, verſtaen wy oock Lands gebruyckelijck, en als naer plaetſens gelegentheyd doenlijck: Want de *Schouw-hoven, Ren-banen, Colloſſen, Piramiden*, en alle dergelijcke overſtallighe Geſtichten, zijn volgens d'eenvoudigheyd van onſe Chriſtelijcke Leere, gantſch in ongebruyck geraeckt, en oock vreemt aen de ſuynige arbeytſaemheyd van onſe Lands-volck. Weder dat yemant hier oock te over-geweldige ſwaerte van Gebouwe wilde ſtichten: tot vele plaetſen en konnen onſe moer-achtige en weecke gronden ſulcx niet verdragen, en al geheyd zijnde, 't welck onbedenckelijcke koſten maeckt, wijcken noch dickwils min of meer. Oock ontbreken ons veelmaels ſteenen van ſoodanighen grootheydt als wel vereyſſen ſouden, 't welck inde Voor-reden in 't verby-gaen mede is aen-getrocken. En noch ſomen oock ſoude willen vele opene Galderijen boven een, ende gantſche doorluchtige Gebouwen maken, als wel eertijds by den *Griecken* is gedaen, en oock noch in Italien, vermits hen ſoete lucht en warmte, gebruyckelijck: ghewiſſelijck wy ſouden ons bedrogen vinden, want onſe koude ſware Winden, Regen en Sneeuw, verbieden ons ſulcx, en ſoude die ongebruyckelijck maken, en te eerder tot verval brenghen, en ſouden alſo met ſchade onſe dolinge te ſpade bemercken: want in deſen moet nauw ghemerck ghenomen werden, op de gelegentheydt, koude, en warmte der Landen, omme ſich naer dies te voegen. Voor ons wy konnen de Formen der Ouden tot cieraet en welſtandt recht ende wel, en oock met goede redenen gebruycken, maer haer in alle hare ſoorten van Gebouwen te volgen, is, als geſeyd is, voor ons ondoenlijck; en oock ongebruyckelijck: overſulckx dan verwacht te ſien een Bouwinge *onſes tijds*, over-een-komende met onſe Landts ghebruyck en ghelegentheydt.

Eerſte Boeck
DES
EERSTEN DEELS;
Der
Bouwinghe onſes Tijdts.

Voordragende de Wercken en Gebouwen gedaen by Mr. HENDRICK DE KEYSER, binnen *AMSTERDAM.*

Gemeyne Geſtichten:
EERSTE STVCK.

ZVYDER-KERCK, Met zijn aenkleven, verthoont in 7 Platen:
Op-ſtal van voren met de Toorn I. van ter zijen II. en van binnen III.

't IS ſeker in deſe Landen een nieuwigheyd, en met recht een verwondering voor onſe Eeuwe gheweeſt, weder te ſien Kercken bouwen, alſoomen door langheyd van tyden uyt die gewoonheyt geraeckt was. Want de nieuwlingſte Kercken hier in 't ronde hielden te minſten over de hondert jaren: oock ſo hadde onſe wreede *Trouble* meer Kercken ghebroken dan vermaeckt, en voorts warē een gedeelte der oude Kercken van hen gebruyck en name berooft en verandert, en tot Gaſt-huyſen, Godts-huyſen, en ander ſtaetſche ſteetſe nootſaeckelijckheden gebruyckt, en bequaem gemaeckt: Maer naderhand heeft de wel-varentheyd deſer Landen, en ſonderlinghen den aen-was van ons Volck-rijckende Amſterdam weer oorſaecke gegeven tot Kercken meerderingh: Waer over is gevallen of gevolght de Stichtinghe van deſe tegenwoordige Kerck, welcke ſtaende in 't Zuydlijcke gedeelte der Stadt: raeckende met zijn Kerck-hof aen de *St. Teunis* Dijck of Breeſtraet, heeft den name gekregen vande Zuyder-Kerck. Deſes ſtichtinge is aengevangen geweeſt in't jaer 1603. en heeft den eerſtē Steen van dien geleyt den Zoon van den *Heere Burgermeeſter Bicker*, op den 22 dag in Auguſti des voorſz jaers. Dit is een ſchoon vierkantig en vaſt werck, met eenen grooten çierlijcken Toorn, welcke komt te ſtaen inde Zuyd-weſt hoeck, ten eynde vande Weſter-zydel-gang: Dit werck is binnen van goeder ruymde, werdende het dack van 't middel-ruym, 't welck ſich hoogh uyt de zydel-daken op-heft, ghedraghen van thien ſeer groote Pilaren, op de welcke oock de Boogen der zydel-gangen, als oock mede de Stylen des middel-ruyms komen te ruſten, zijnde alles vaſt en wel gebonden en verſekert, en vermits de merckelijcke hooghde des middel-ruyms en veelheyt der Lichten, komt deſen wercke ſeer licht en met allen luchtigh te zijn, gelijck uyt de tegenwoordige Bouw-Formen, I, II, en III (waer in de grondt met de binnen en buyten Op-ſtallen vertoont werden) klaerlijcken te ſien is. In deſe Kercke en is geen *Choor* met allen, 't welck met wille is achter-ghelaten, vermits de ſelve by den Ghereformeerden en openbare Gods-dienſt ongebruyckelijck en ten overvloede zijn. Nu nopende deſer maten in't byſonder, als lengde, breede, hoogde, en andere, ſal alſo hier neffens een kleene voet-maet, vanden ſelven Bouwe gantſch onnoodigh zijn te verhalen: Dewijl men deur middel vande ſelve ſulcx kan kundigh werden, en ſelver met de Paſſer naer meten. Dit werck is vermidts zyne grootte en anders, volle XI jaren onder handen geweeſt, en is in zijn geheel met zijn Toorn, en beſluyt van Kerck-hof volmaeckt en gedaen geweeſt int jaer 1614. 't Kerck-hof van deſe Kerck is geheel ruym en vierkant, leggende tegens de Ooſt-zyde des Kercks, en heeft twee uyt-gangen, waer van de eene op de *St. Teunis* Dijck uyt gaet, welckers twee Poortjens volgen, en oock mede verthoont ſullen werden.

Twee

Tvvee Kerck-Hof-Poortjens der Zuyder Kerck, vertoond in 4 Platen, IIII. V. VI. en VII.

DESE twee Poortjens welcke vermits de seltsaemheyd van hare vindinge, niet sonder verwonderingh zijn aen te sien, en sonderlinghe dienen tot vermaeck voor een veranderlustigh oogh, hebben wy oock als aenclevige des voor vertoonden Kercks, den beschouweren willen voor-dragen: van welcke de Bouw-form IIII. vertoont de buyten: maer V. de binnen-zyde, van het welck aen den Dijck of Breestraet staet: en weder van ghelijcken de Bouw-form VI. de buyten, en VII. de binnen-zyde van het Poortjen, 't welck komt inde Sand-straet.

NOORDER-KERCK,

Met zijn aen-kleven, vertoont in 3 platen.

Opstal van buyten VIII. van binnen mette gront IX.

DESE Kerck de welcke staet int Noorden, en het lest nieuwelingh inghetrocken gedeelte der Stad aen de Princen-graft, schijnt door sulcx den name van Noorder-Kerck toe-eygent te sijn, dan wert oock te mets de kruys-Kerck genaemt nae zijn Form, de welcke kruys-wijs komt, doch niet also dat de tusschenheden des kruys ledigh zijn, maer werden weder aen den anderen gebonden, en by naer in forme van een acht-hoeck besloten met eenige kleender bouwe, welcke af-gedackt laten de dacken des middel-kruys onverhindert boven sich kruys-wijs uytsteecken: boven op welcker middel of kruys komt een matelijcken Toorn van bevallijcken aensien, zijnde in zijn bovenste, daer de grootste klock komt te hanghen, gantsch open en doorluchtigh: Alles ghelijck als in de tegenwoordighe Bou-form, der selver te sien is. Dese Kerck, vermits hy staet op een ruyme plaets, laet sich by naer van alle zyde uytgenomen ten Noord-Westen, gemackelijcken sien, en sonderlinge vande Princen-graft, aen welke zyde het Kerck-hof komt, welcke vierkantig is, en met zijn uyterste muur de voor-seyde graft raeckt: De groote van dese Kerck, welcke met de by-gestelde voet-maet te metē is, is merckelick min als die vande Zuyder, of Westerkerck: dan niet te min, is in zyn selven schoon en van behagelijcken aensien. Den eersten steen van dese Kerck is geleyt geweest by den outstē Soon van *Mr. Cornelis Danckertsz*, overste Metselaer, van den welcken hier vorens verhaelt is, en is met dien begonnen op den 15 Iunij des jaers 1620, en is in zijn geheel voldaen en gemaeckt geweest in 't derde jaer naer dien, zijnde 't jaer 1623.

Tvve Poortjens, en eenige Leden der Noorder, vvat naeckter verbeelt X.

DESE twee Poortjens komen binnen inde Noorder-Kerck, waer van *A.* komt aen de Noord, maer *B.* aen de Zuyd-zyde des geseyde Kercx, de groote van dien, is te vinden met de by-gestelde Voet-maet, 't welck wy by allen volgende oock sullen doen, en yeder zijn eygen voet-maet by stellen: voorts het Bazement gemerct met *C.* is de baze en voet vande groote Pilaren der ghesyde Kerck, en dat met *D.* der selver Pilaren hooftstuck, of Capiteel, ende de *Architrave*, fries en *Cornice* boven dien.

VVESTER-

WESTER-KERCK,

Met zijn aen-kleven,

verthoont in 14 platen.

Op-stal van ter zyen met de Tooren XI, van achteren XII, mette gront XIII, van binnen XIIII.

DESE Kerck hebbende den by-voeghlijcken name van Wester ghekregen, vermits hy is staende in't Westelijck, en mede lest ingetrocken gedeelte des Stadts: Is een schoon vierkantigh en ruym vat, zijnde in de lenghde door-sneden met twee wat mindere kruys-daecken, welcke haer gelijckx met de zydel-gangen uyt de gront heffen, heeft tẽ Westen aen 't voorste een schoo-ne grooten vierkanten Toorn, doch op-gaende verformt tusschen beyde de ommegangen, met eenige insnydinge daer de Wysers plaetsen sijn in een achtkant, waer mede die voorts tottet opperften op-loopt, welcker bovenste in plaetse des Appels geciert sal zijn met de Keyserlijcke Stads-wapen-kroon, dat seker eẽ gantsch aerdige vindinge is, en op-gemaeckt zijnde, soo te gelooven is, met allen bevalligh, en behaeghlijck sal staen, ghelijckmen uyt de by-gaende Bouw-form kan af-meten: Nu vermits dese Kerck komt te staen tusschen de Keysers en de Princen graft, rechts inde bocht op een groote ruym-de, laetse sich van allen zyde gemackelijcke en schoon sien, en doet sich op dit ruym in 't oogh wonder wel op, zijnde ten Noorden, als oock ten Oosten besloten met een ruym Kerck-hof, 't welck ten Oosten met zijn uyterste muur de Keysers graft raeckt, ten Zuy-den komt de Wester-marckt, 't welcke een groote vierkantighe Marckt is, hebbende ten Oosten aen de zyde van de Keysers graft, een van middelbaren grooten Vleesch-hal, en ten Westen het open van de Princen graft met de Kerck gemeen, door welcke ruymte van lucht dese Kercke, die andersins oock wel met lichten versien is, van binnen seer luchtigh en licht valt, 't welck een lustige en aengename saecke is. En is in zijn geheel van binnen gantsch cierlijck met schoone welven, welcke alle met hare boghen komen te rusten op vaste pilaren, zijnde yder van dien rechts als een driegelingh gegroeyde en aen een-gewas-sen pilaer, als uyttet binnen Op-stal te mercken is: En vermits het middel-ruym, 't welck inde hoogde van twee stadien met twee kruys-welvinge is door-gesneen, heeft dese Kerc-ke van binnen een gantsch wyde en luchtige ruymte, en een bevallighe speelinge voor 't oogh, te meer vermits de ornamenten, soo der eerst als tweede Stadie, welcke alle over-vloedig van leden, en hier en daer heel geciert zijn, en op de binnen-plate XIIII naecte-lijck en in 't groot vertoont worden, getekent zijnde met *A. B. C. D.* daer oock mede by-gevoeght zijn de leden des selven Kercks van buyten, getekent met E. F. G. En worden de mate daer van door een by-gestelde voet-maet aen-gewesen, en sal door behulp der selfde den vlytighen naersoecker alle begeerde deelen en grootheden konnen naer meten ende vinden. Dese Kerck is begonnen geweest in 't jaer 1620 den 9 September, en is dien selve dagh de eerste steen daer van geleydt gheweest by de Soon vande *Heere Burgermeester Frederick de Vry*, als doen tegenwoordigh zijnde in Regeeringe, genaemt *VVillem de Vry*. Dan ver-mits de groote en swaerte deses wercx, en is tot alsnoch in sijn gheheel niet voltrocken, en voornementlijcke de Toorn, welcke als nu ontrent ruym de halve hoogde mach hebben, doch in alle manieren en volgens dese neffens gaende Bouw-form, by onsen Bou-meester (die in 't begin van desen bouwe, te weten in May 1621, (als vorens ghesevdt is) is overle-den,) selve gedaen en naer gelaten, sal voltrocken werden. Nu volghen d'aen-kleyighe, en onder dies:

Drie

Drie Kerck-poortjens der VVeſter-Kerck. Binnen Kerck-deur XV; VVeſter-deur XVI, Zuyd-deur XVII.

WY hebben tot naerder verklaringe oock deſe drie Poortjens (vermits der ſelver aerdige vindingh en ſeltſaemheydt) oock by willen voeghen, waer van het gene welck wort verthoont inde XV. Bouw-form, komt van binnen inde Kerck aen des Toorns zyde, en dient tot de uytgangh op de Prince-graft: ſeker ditte is vermidts de ghebroken *Architrave*, en bultige fries, een gantſch wonderlijcke en van onghemeener vindinge, en is voorts heel geçiert met verheven en uyt-gehouwen wercken. Het volgende met XVI. 't welck buyten komt op de Keyſers-graft, en de Ooſt-deur der ghepaſſeerde Kerck is, en is niet min prijs waerdigh alſt voorgaende, en van gelijcken van heel vercierlijcken ongemeenen vinding, waer in de op-geſtelde Doods-hoofden gantſch aerdiglijck zijn by gevoeght, en goet çieraet geven ten voornemen. Maer ditte gemerct met XVII. is de Zuyder deur, welcke zijn uyt-ſicht heeft op de Weſter-marckt, en al-hoe-wel niet ſoo ſeer gheciert zijnde als de voorgaende, en laet daerom niet neffens de ſelve plaetſe te houden en in eenige ſeltſaemheydt uyt te ſteecken, een ſaecke, ſo wy meenen, noeyt meer geſien of in eenige wercke te vinden, waer aen de uytnemende ſeltſaemheyd van vindinge van onſen Bou-meeſter te mercken is, want de pilaſter by hem int midden gebroken, en de binnen helft rechts als een vierdeel van een ronde pilaer ghemaeckt zijnde, de ſelve aen weder-zyde binnen en buyten mettet vierkant als tuſſchen twee pilaſterē beſloten, 't welk een behaeghlijckheyd in 't aenſien geeft, vermits ſo vercierlijcken veranderingh.

Drie Kerck-Hof-Poortjens der VVeſter Kerck, vertoond van wederzijden in 6 Platen.

Ooſt-poortjen XVIII, en XIX. Zuyd-poortjen XX, en XXI. Noord-poortjen XXII, en XXIII. Mette Op-ſtallen XXIV.

DEwyle deſe drie Kerck-hof poortjens waren van ſeer vercierlicke en ſeltſamer vindinge, en vol gantſch ongemeene breeckinge, wonder het oogh vermakende, en alſo de ſelve niet min van binnen als van buyten waren gheciert: wy hebben goet ghedacht de ſelve en oock van weder-zyde, hopende ſulcx den nauſoeckigen beſchouwer tot meer vermaeck te ſullen dienen, en onſen arbeyd in dies niet vergheefs te ſullen zijn. De XVIII. Bouw-form verthoont 't Ooſt-poortjen van buytenen, maer XIX. van binnen mettet zy op-ſtal van 't ſelve, van gelijcken het Zuyd-poortjen van buytenen verthoont in XX, en weder van binnen met het zy-opſtal van dien in de XXI. Bouw-form: maer het Poortjen aen de Noord zyde daer van is de XXII. de buyten, maer de XXIII. de binnen zyde: nu al-hoe-wel deſe Poortjens tot alſnoch niet en zijn geſtelt of in weſen gebracht, vermits de voor-verhaelde Kerck oock ſelve noch niet al voltrocken en is, ſo hebben wy even wel de ſelve, alſo die eyntlijck tot deſe plaetſen en wercke geſchickt, al hier op hen eygen plaetſe willen voordragen en verthoonen.

VVaele-Kerck-Poort XXV.

DESE Poort ſtaet in de oude Hoog-ſtraet omtrent het Ooſt-Indiſch Huys, en komt voor een ſekeren gangh, door de welcke men gaet in de Waele of Franſche kerck: deſe is in zijn geheel van een çierlijcken en vaſten ſtant, vol vercierlijcke en ſeltſame vindinghe, waer in de ſonderlinge vindelijckheyd des Meeſters te mercken is, hebbende de Pilaren ghegheven heel nieuwe vercierlijcke Capiteelen, nochtans alſoo dat de

ſelve

ſelve met hare krollen eenighſins de maniere van *Ioniſchen* wercke verthoonen, oock mede is 't heel vreemt en bedenckelijck de *Arbitrave* alſo ghebroken, en halvelingh in de fries te ſpringen, en weder de fries boven dien, welcke van een geheel ongewoonen toog is, boven deſe op de *Cornice* tuſſchen de gebroken Fronteſpice, komt het Stadts wapen met de Keyſerlijcke kroone te ſtaen, 't welck een ſeer aenghename heerlijckheydt en goeden ſtant geeft, ſulckx dat deſe Poort een merckelijcke vercierſel voor deſe ſtraet is.

Ian Roompoorts en Reguliers poorts Toorn,
beyde vertoont in een Plaet XXVI.

DIE met *A.* gemerckt, is de Ian Room poorts Toorn, 't welcke eertijdts een ouden doch noch ſtercken lagen ronden toorn des Stads poort (genaemt Ian Room poort) plach te zijn, ſtaende op de Cingel ſchuyns tegens over de Huyſinge vanden *Heere Burgermeeſter Reynier Pauw*, dan is in den jaere 1616 den 10 May begonnen met een vierkantigen huydt omtogen te werden, en is alſoo voorts in forme van een Klock-toorn, als inde tegenwoordige Bouw-form te ſien is op-ghetrocken, en vermits het ſterck wercken aen de ſelve (alſo de op-makingh ſeer van den *Heer Burgermeeſter Pauw* (ſoo men ſeyde) wierde be-yvert, ter ſaecke vanden af-gebroken Stadt-huys Toorn, waer door de plaetſen daer omtrent geen na by klocken-ſlach of wyſers en hadden,) is noch in 't ſelve jaer geheel volmaeckt gheweeſt. En die met *B.* ghemerckt, is in ghelijcker manieren als de voorgaende int jaer 1619 den 5 October, begonnen gebouwt te worden op eene vande oude Toornen der oude Reguliers poort, welcke ſtaet ten eynde aen de Kalverſtaet, en is deſe mede gemaeckt tot een Toorn met klock en wyſers, doch kleender in alles als de voorighe, en is deſen Toorn in 't volgende jaer daer aen oock mede in zijn geheel voldaen en ghemaeckt geweeſt, ſeker beyde deſe Toornen, al-hoe-wel andere grootere, mede by onſen Bou-meeſter ghedaen, hier vorens vertoont, en zijn geenſins de minſte, maer ſoude met goede redenen wel mogen vorens gheſtelt werden, en ſonderlingh de Ian Room-poorts Toorn, de welcke van een gantſch bevalligh aenſien is, en een ſeer vaſte maniere van Bouwen verthoondt.

Haerlemmer-Poort, verthoont in 2 Platen.
Op-ſtal van buyten XXVII, *Op-ſtal van binnen* XXVIII.

DESE Poort, welcke is eene der Stadts Poorten, ſtaende aen de Haerlemmer-dijck, uyt de welcke men rijdt naer Haerlem, (een ſeer nae-buurighe Stadt, welcke vermits zijn ſchoone hooge Landouwe, Duynen en Boſſchen, onſe water-rijcke Stadt diendt tot een eygentlijcke verluſt-plaets en ververſſchingh) wordt daer van de Haerlemmer-poort genaemt, deſe is van buyten in zijn geheel al van Blaeuwen-oorduyn-ſteen opgebouwt, geheel robuſt en van ruſtiger ordine, 't welck een vaſt aenſien gheeft en ſterckte verthoont, weltooghlijck voor een Poort van ſoo een gheweldigen Stadt, boven op het opperſte komen twee Leeuwen ſtijf ſoo groot als 't leven, wel gemaeckt, welcke des Stads Wapen met de Keyſerlijcke kroone, als geweldige verdedigers van grooter mogentheydt vaſt houden, de gang of goote van deſe Poort, is wel met twee of drie kreecken of borchten ghemaeckt, alſo dat hy niet recht deur gheſien kan werden, 't welcke is ghedaen met wil, tot verſekeringh en bevrydingh voor het door-ſchieten, al-hoe-wel nochtans deſes Stadts omgelegentheyd, vermits laghe, weeck, waterighe en moer-achtighe Landen en gronden ſoodanigh is, dat het ondoenlijck ſoude zijn de ſelve te om-legghen, of met na-by-legheringhe te benauwen: 't binnenſte van deſe Poorte 't welck in de Stadt ſiet, is al van enckel witte Hartſteen, mede al vaſt en van ruſtighen wercke, zijnde de pilaren des ſelfs met eenighe banden als tot ſterckte overbonden; ſulckx dat die ſoo wel van binnen

binnen als van buyten een vaſt aenſien maeckt,doch ſo dat hy van binnen zijnde in alles wat teerder, en vermidts zyne witheydt veel bevallijcker, al-hoe-wel oock gheweldigh aenſien heeft: d'eerſte ſteen van deſe Poorte is gheleydt geweeſt by den *Heer Burgermeeſter D*r. *Sebaſtiaen Egbertſz*, vermaert Doctor inde Medicine, een man vermits zyne gheleertheyd niet om ſonder eere te noemen, en is deſe Poorte alſoo met dien begonnen en te maecken aen-gheheven op den 18 Iulij des jaers 1615, en is in zijn gheheel voldaen gheweeſt in 't jaer 1618.

Princen-Hofs-Poort XXIX.

DE teghenwoordighe Poort, welcke mede al ſedert of in de leſte jaeren van onſen Bouw-meeſter is ghebouwt, ſtaet op de Fluweelen oft Oude-zydts-voor-burchwal, en diendt tot den voorneemſten in-gangh van 't Princen-Hof, en alſo in dit voorſchreven Hofs begrijp de Ghecommitteerde Raden ter Admiraliteyt binnen deſer Stadt, oock haere Sit-plaetſe houden, heeft onſen Bouw-meeſter in den boven wercke van deſe Poorte,met kenbare tekenen als Schepen, Anckers en Zee-gedierten, ſulckx oock willen verthoonen en te kennen gheven: En ſeker deſe Poort, ſoo vermidts zyne goede plaets als grootte, heeft een heerlijck aenſien, wel voeghlijck voor eens Princen Hove, en is voorts oock met ſoo velerhande ſeltſame vercierlijcke breeckinghen, en verheven en geſneden wercke gheciert, datter ruymte is om een grettigh en nauw-ſichtigh ooghe te verſaden en genoegh te doen.

Nieuvve-Zijdts School-Poort, XXX.

DESE onſe Stadt Amſterdam wordt door den Amſtel en Dams-brack,in tween ghedeeldt, en al van oudts met de namen, Ouwe ende Nieuwe-zijdts onderſcheyen, herkomende van de eerſte plaetſe des Stadts, 't welcke is gheweeſt langhs aen de Ooſt-zyde van den Amſtel en Dams-brack,maer by de eerſte vergrootingh gheſchiedt in den jare 1585, de Weſt-zyde des Amſtels oock in-ghetrocken zijnde, heeft ghekregen de name van Nieuwe-zyde, en heeft dien volghens al wat be-ooſten den Amſtel was leggende, behouden den name van d'Oude-zyde, en weder alle 't ghene be-weſten was, genaemt gheworden Nieuwe-zyde, welcke twee zijen of ghedeelten der Stadt, by naer als met een Evenaer ghewickt, in groote overmachtighe, ſoo ghemeene als byſondere Ghebouwen, Marckten,Straten, Wateringen en anders, ſo even-gelijck zijn, datter nauw onderſcheyt van is te maken: Deſe nu onder anderen hebben yder oock zijn eygen Latijnſche Schoole byſonder: Waer van het Nieuwe-zijdts Latijnſche School komt achter ter ſijen de Nieuwe ofte *S*t. *Catharinen* Kerck, aen 't Grave-ſtraetjen, al waer deſe teghenwoordighe Poorte ſtaet, en diendt tot den voorneemſten in-gangh van 't ſelve School, welcke Poorte onder de wercken van onſen Bouw-meeſter gantſch pryſelijcken is, ſijnde het Boecken-geſtel boven op de *Cornice*, ter zijen rechts als een vertoon, ſoo oock in 't midden verſelt met een School-Meeſterlijcke troonje, 't welck alle wercken van aerdigher vercieringh en van goeder vindinge zijn, van wat grootte deſe Poorte zy ſal door de by-gheſtelde Voetmaet, volgens ons doorgaenſche gewoonte, licht te vinden zijn.

Tvvee

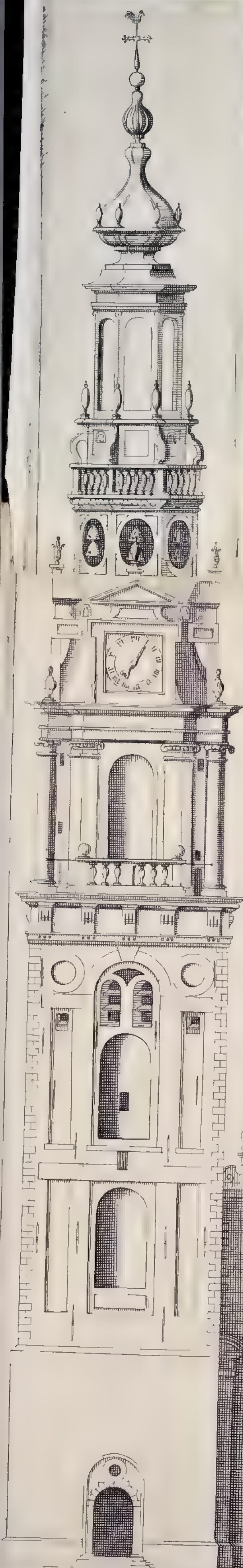
Tvvee Poortjens noch niet ſtaende. A. *XXXI.* B. *XXXII.*

AL-hoe-wel beyde deſe Poortjens noch niet en zijn in weſen gebracht, en tot noch toe geen plaetſe en hebben bekomen, en door dies nameloos zijn gebleven: 't heeft ons echter even-wel goet ghedacht, de ſelve als zijnde vande vindinghe van onſen Bouw-meeſter in 't licht te brengen, en by zyne andere dingen plaetſe te gheven, en oock hier alſoo wy vermercken 't eene door zijn groote meer als byſonder, en 't ander door des Stadts-wapen-kroon, ſelve de Stadt den ghemeene wercken toe-ge-eygent te zijn, ſonder nochtans, vermidts d'af-lyvigheydt des Meeſters, juyſte kenniſſe te hebben waer toe die eyghentlijck zijn gheſchickt, 't welcke volghens, wy hebben de ſelve hier onder de ghemeyne Gheſtichten willen plaets gheven, en by ontbrekinge van name met Letteren onderſcheyden: En ſprekende eerſt int korte yets van dat met *A.* ghemerckt, en getallet met XXXI, waerlijck ditte is van ſeer ſeltſamen, wonderlijcken en vercierlijcken vindinghe, en is te gelooven dattet in weſen gebracht zijnde, al eenige andere van onſen Bouw-Meeſter niet en ſoude toegeven of wijcken: doch 't volghende met *B.* en gheciert met de Keyſerlijcke kroon, achten wy immer ſo ſchoon, en oock beter te zijn: ditte is vol cieraets en uyt-gehouwen wercke, en als aen de Capiteelen te mercken, treckt genoeghſaem nae de *Corintiſche* wyſe: 't is niet te twijffelen ofte dit Poortjen ſoude in 't werck ſich wel vertoonen, en heel goeden ſtant houden, te meer vermidts zijn uyt-heffinghe op de twee voorwaertſte ſtaende pilaren, als uyttet byſtaende zy-opſtal te mercken en te ſien is.

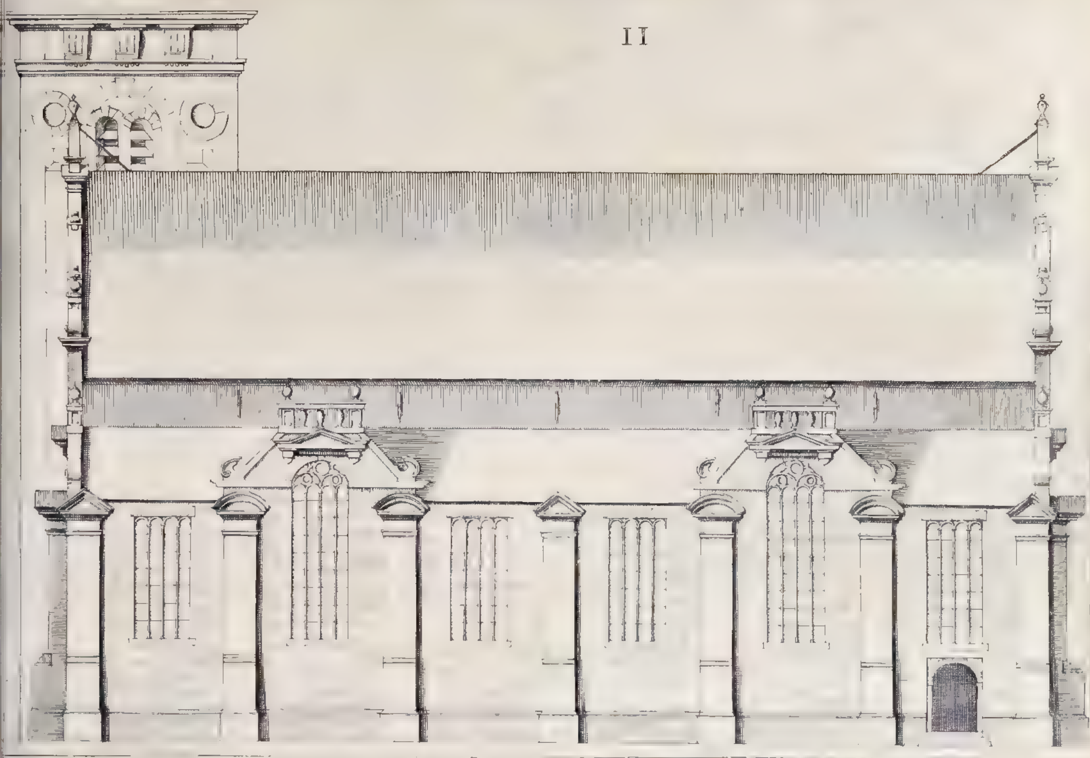
Eynde des Eerſten Stuckx, vvaer in verhandelt van de Gemeyne Geſtichten binnen Amſterdam.

De Suyder kerck, I

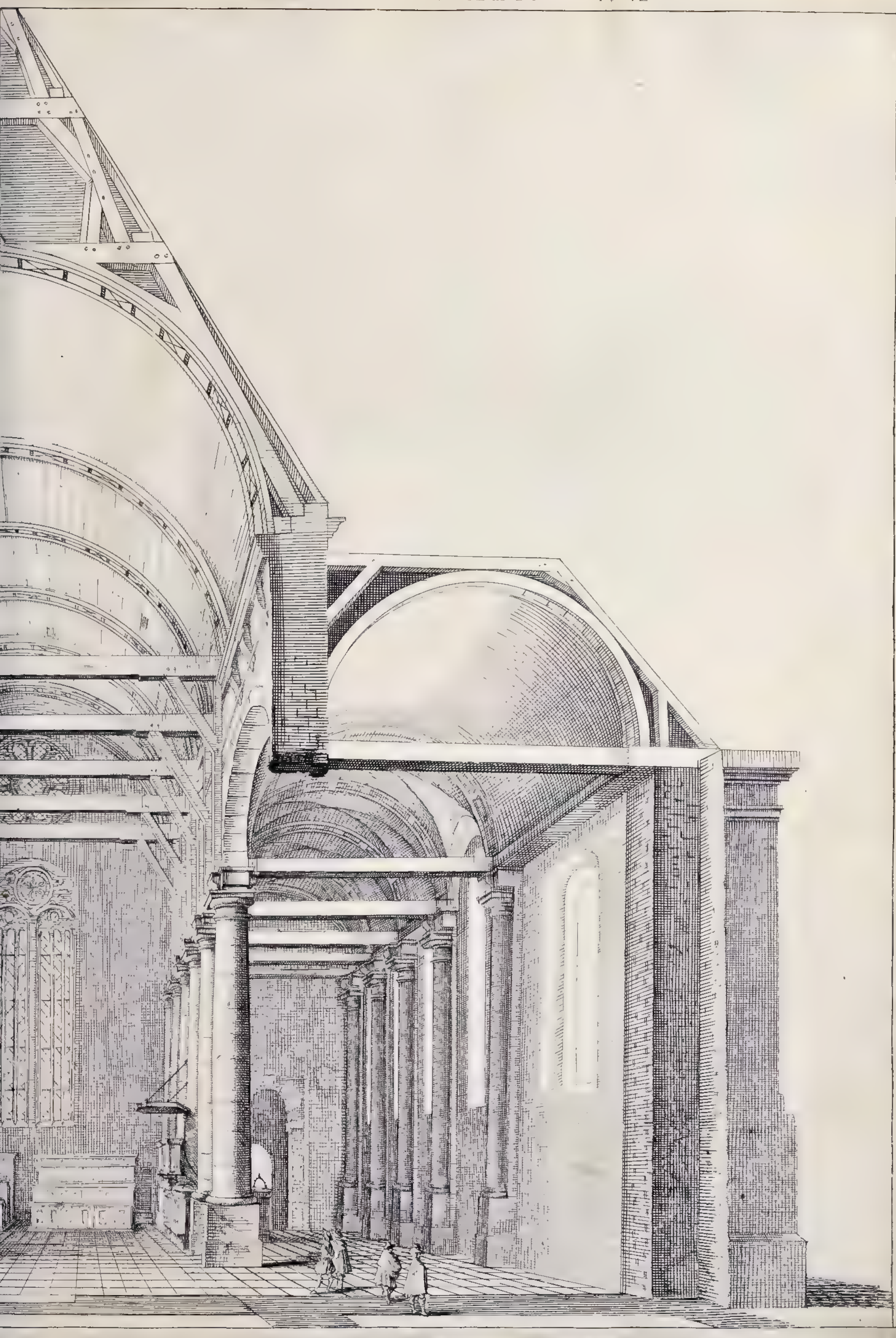

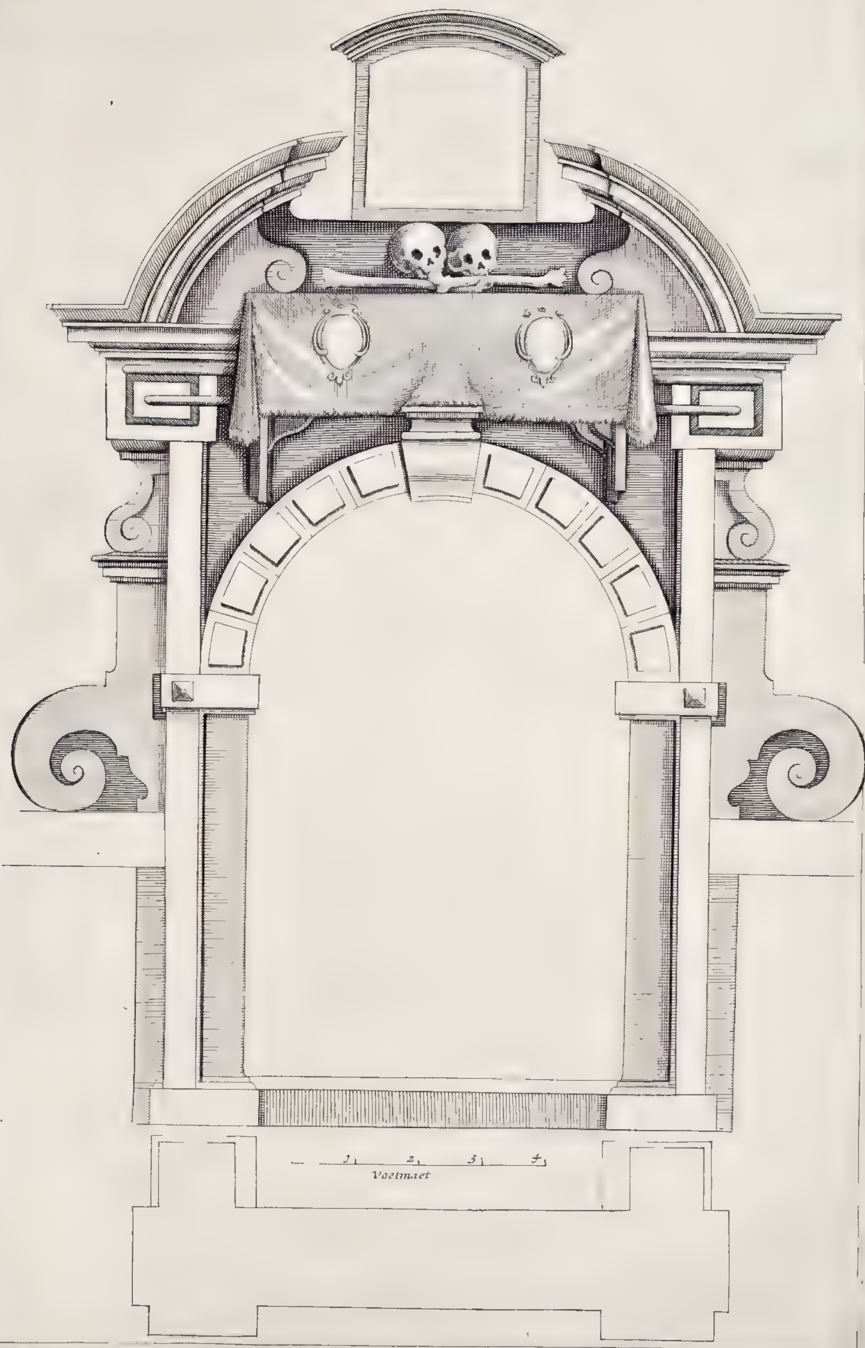
II

10 50
Voetmaet

III

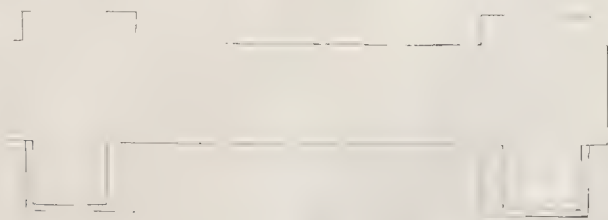

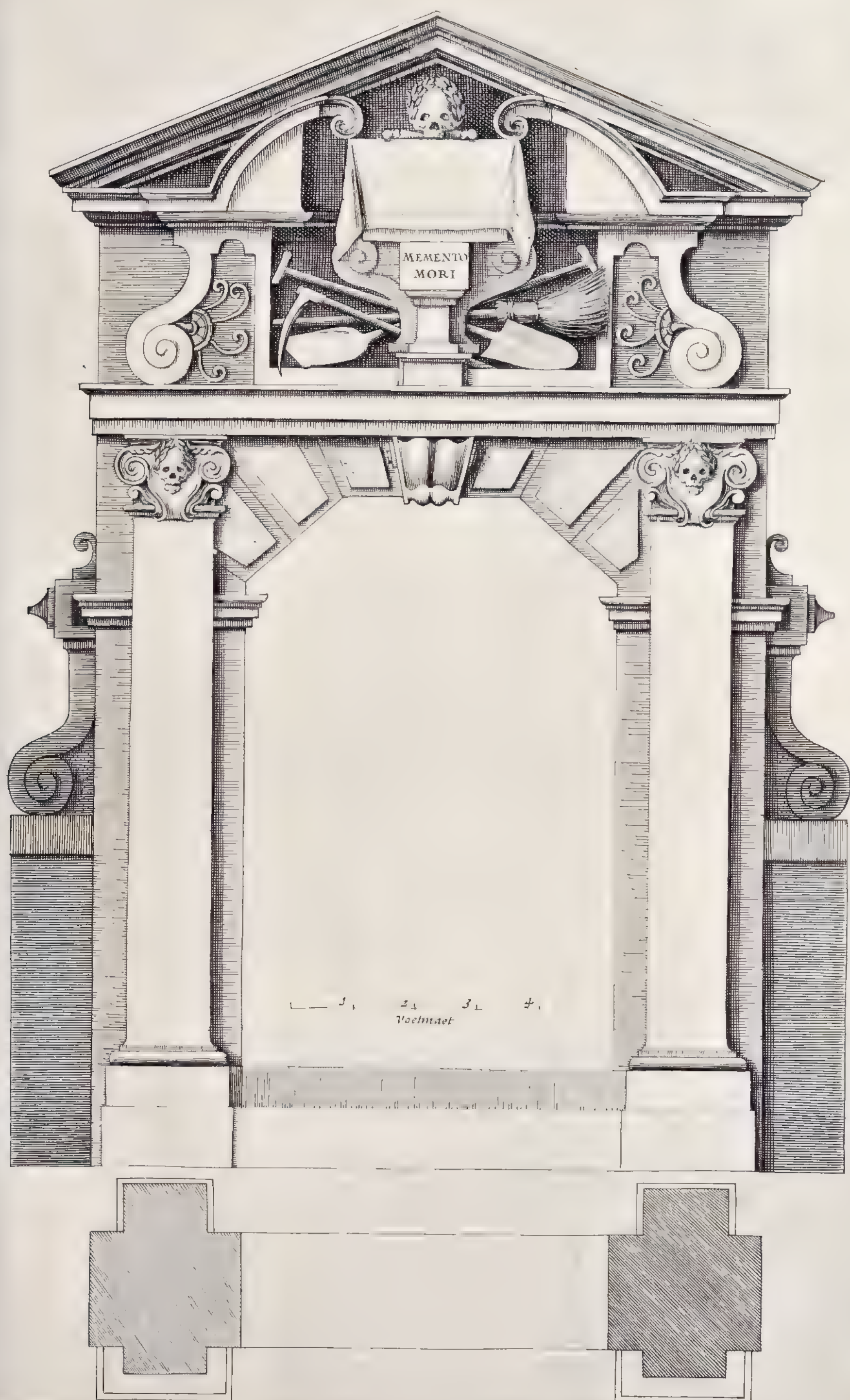

1 2 3 4
Voetmaet

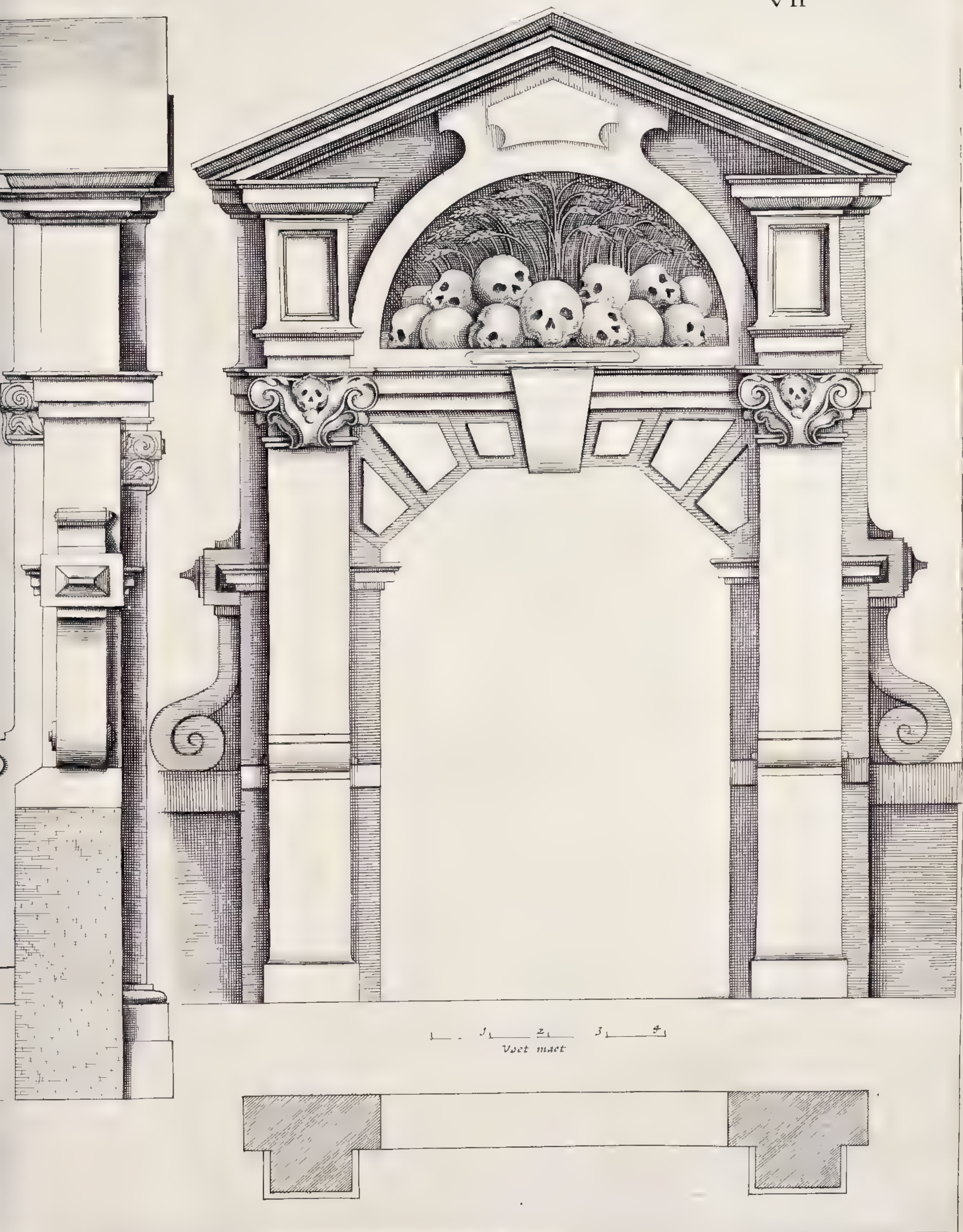
V.

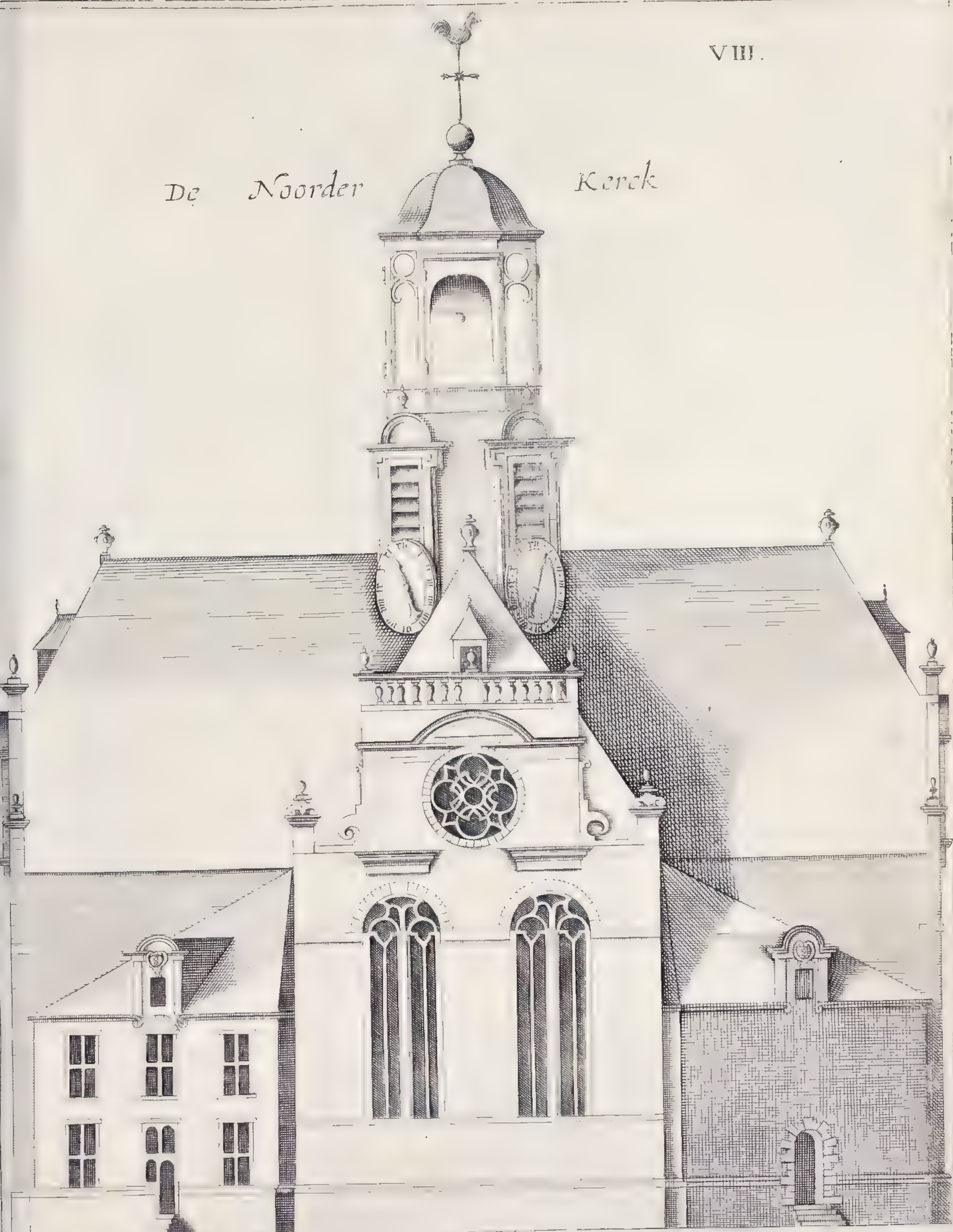
1 2 3 4 5

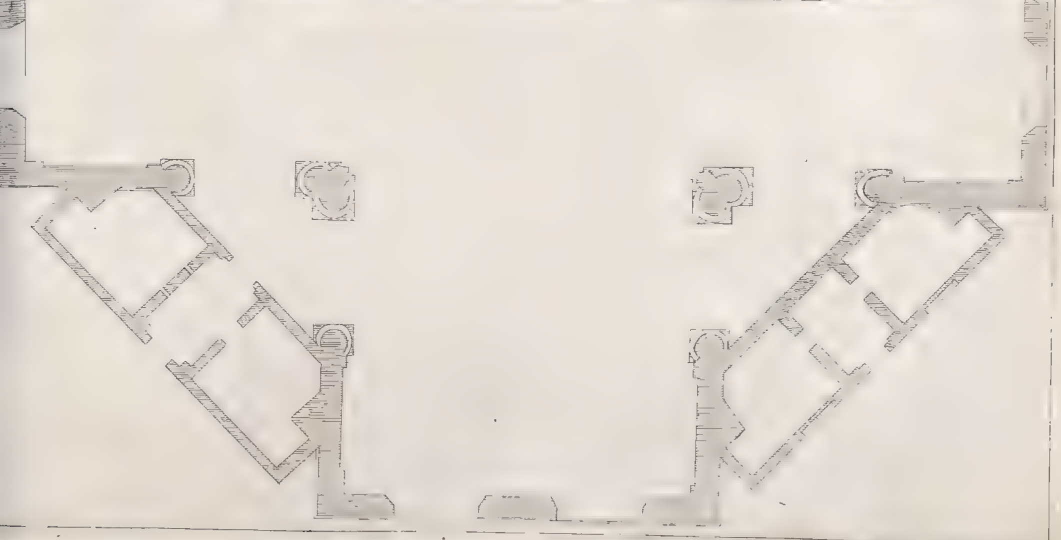
Voetmaet

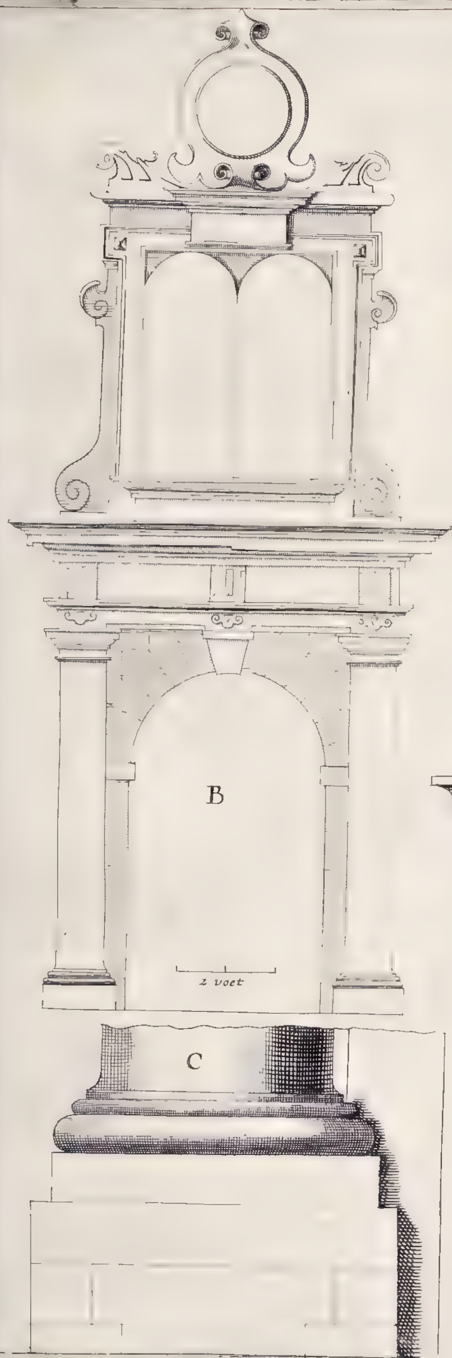

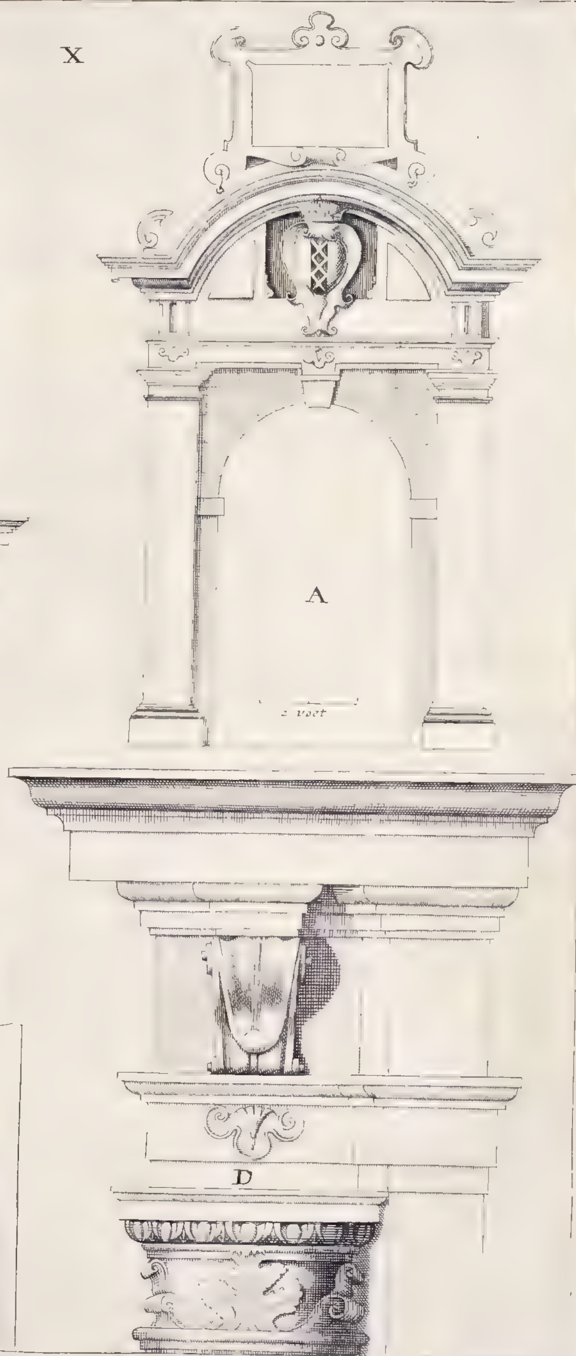

MEMENTO
MORI
1
2
3
4
Voetmaet

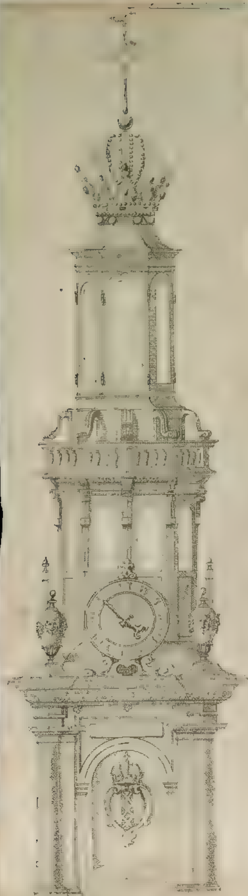

1 2 3 4
Voet maet

VIII.
De Noorder Kerck
5 15 25 50 75 105 125 140
Maete van 130 voet

B
2 voet
C

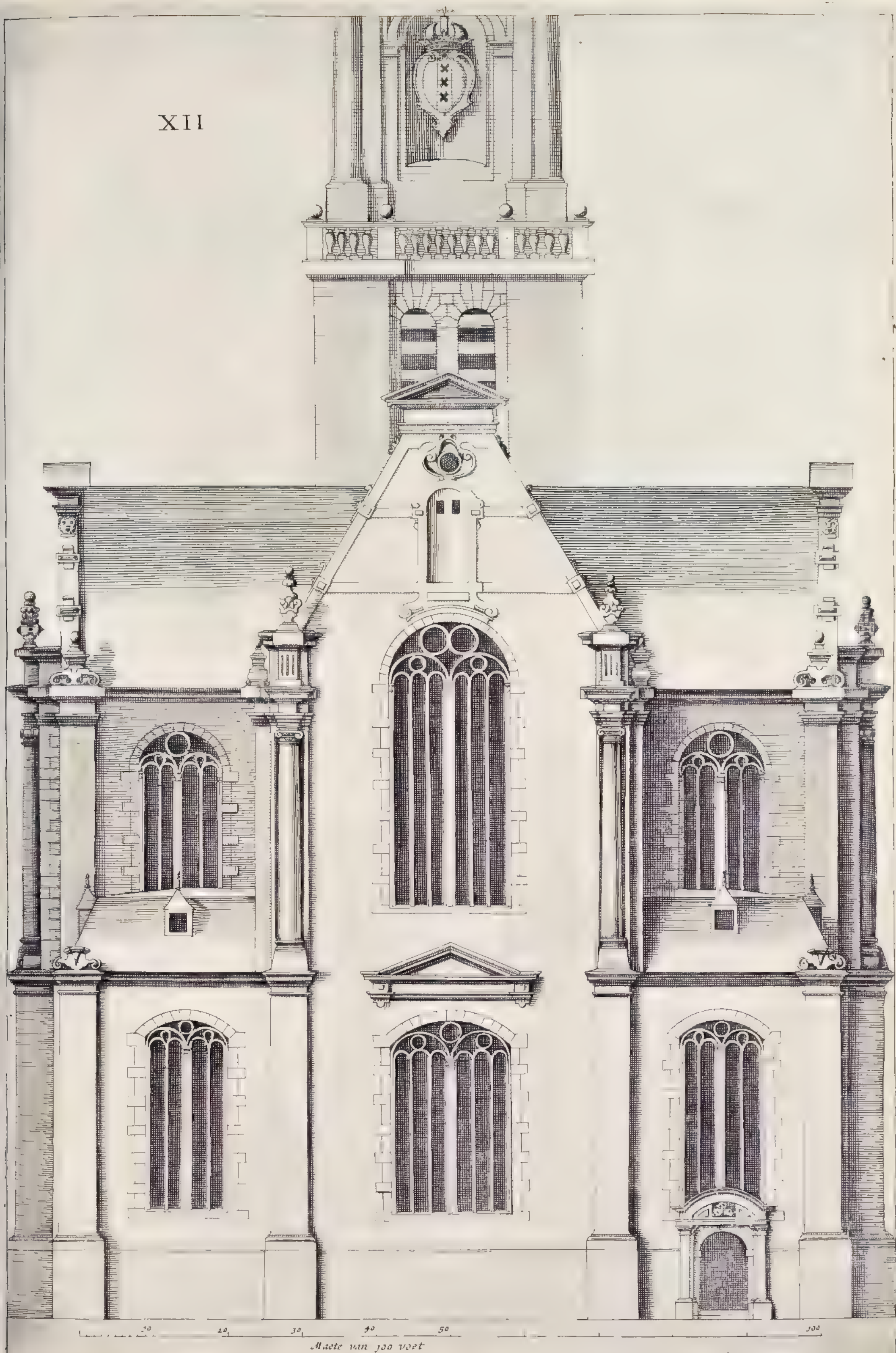

X
A
2 voet
D

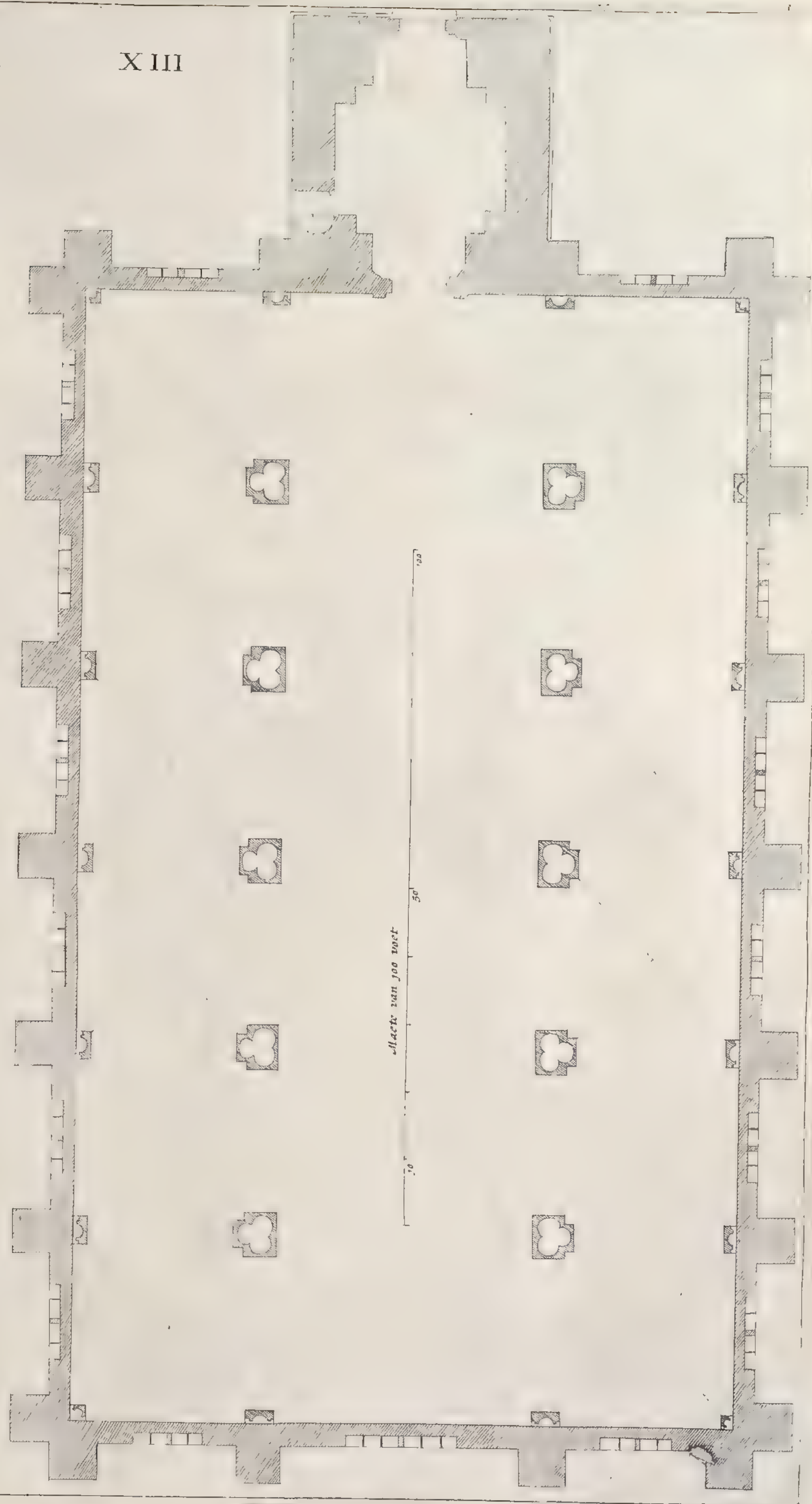

XI.

XII

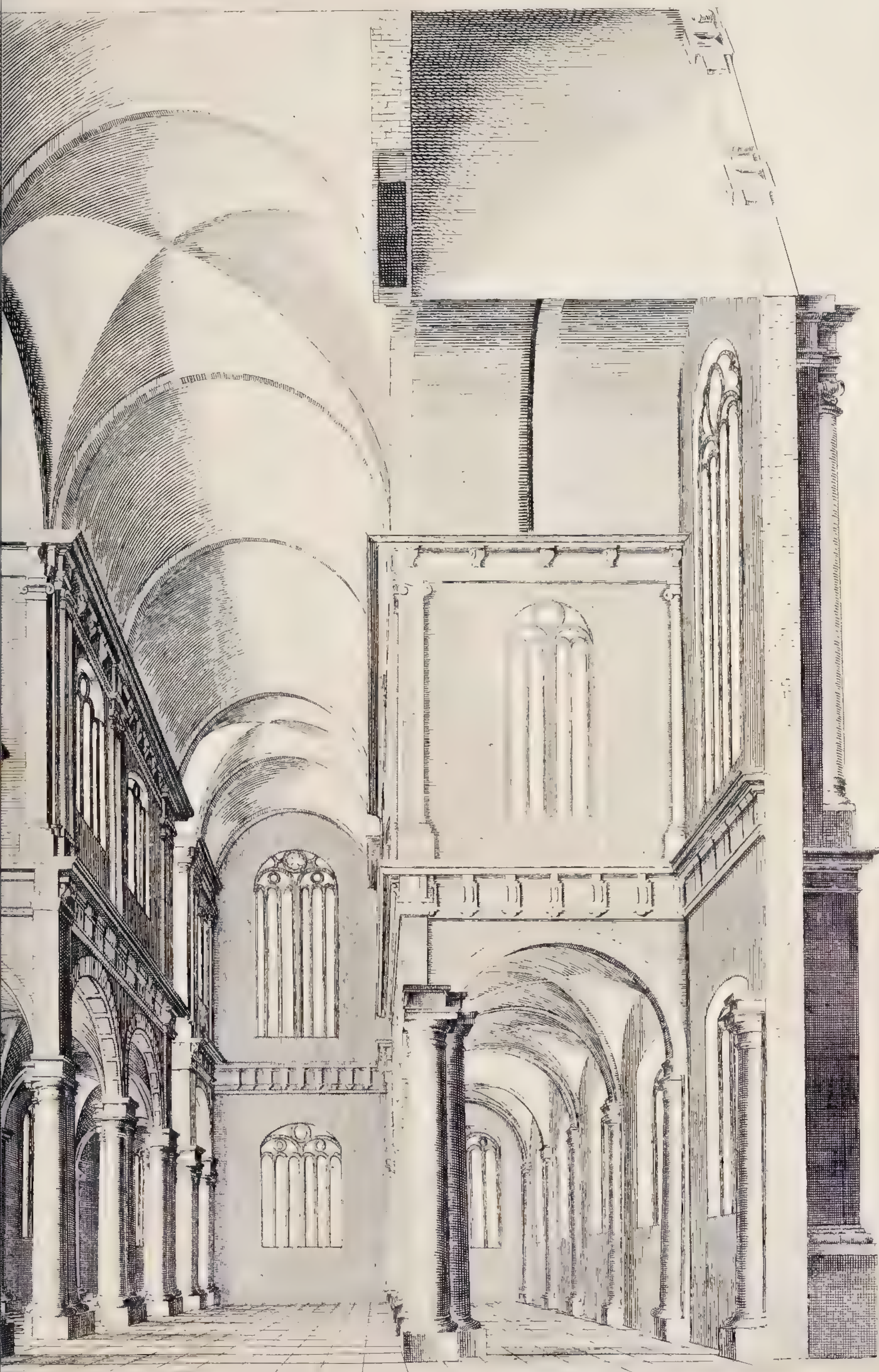

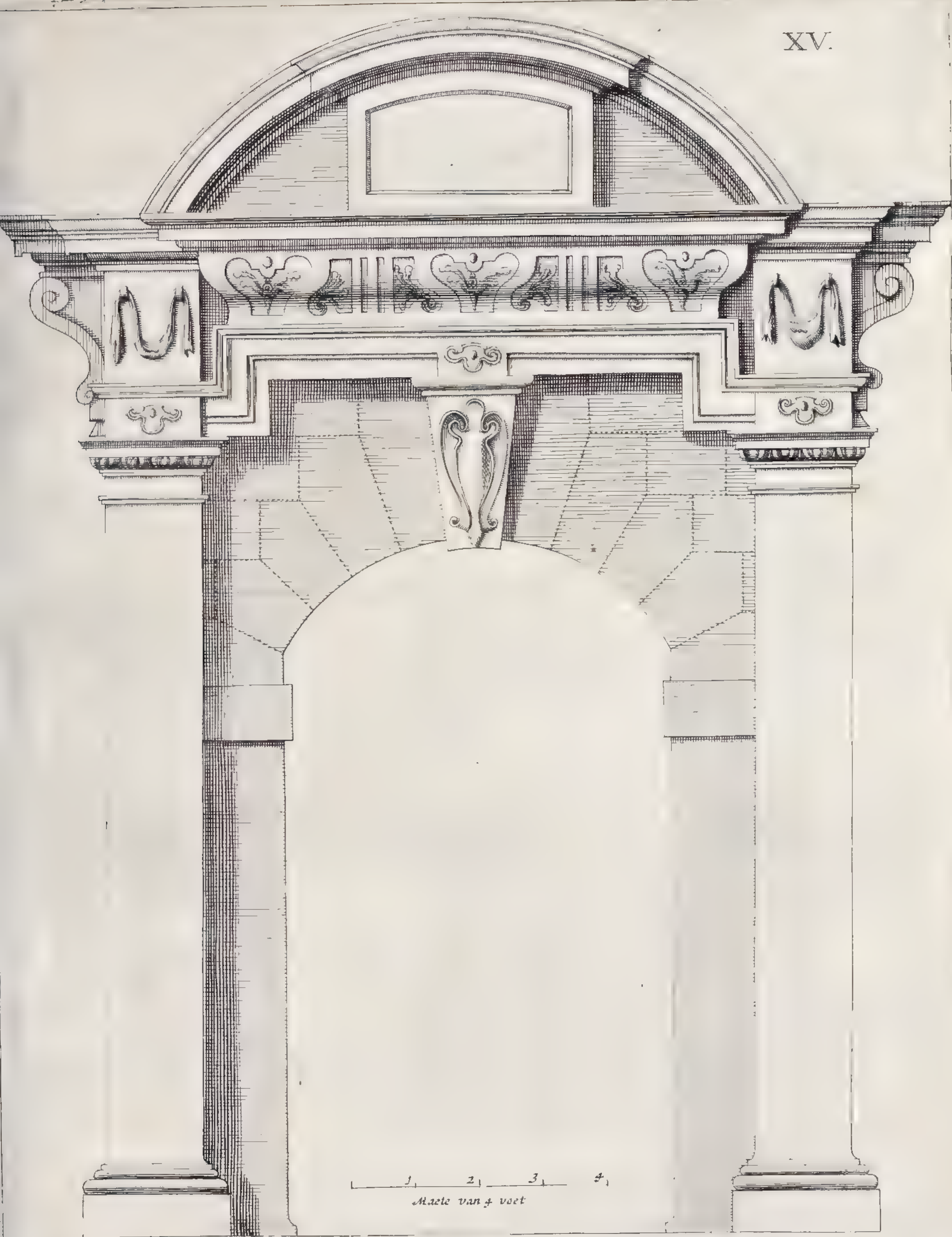

X III
Maete van 100 voet
10
50
100

De West
D
G
C
F
B
A
E

R=KERCK VAN BINNEN. XIIII.

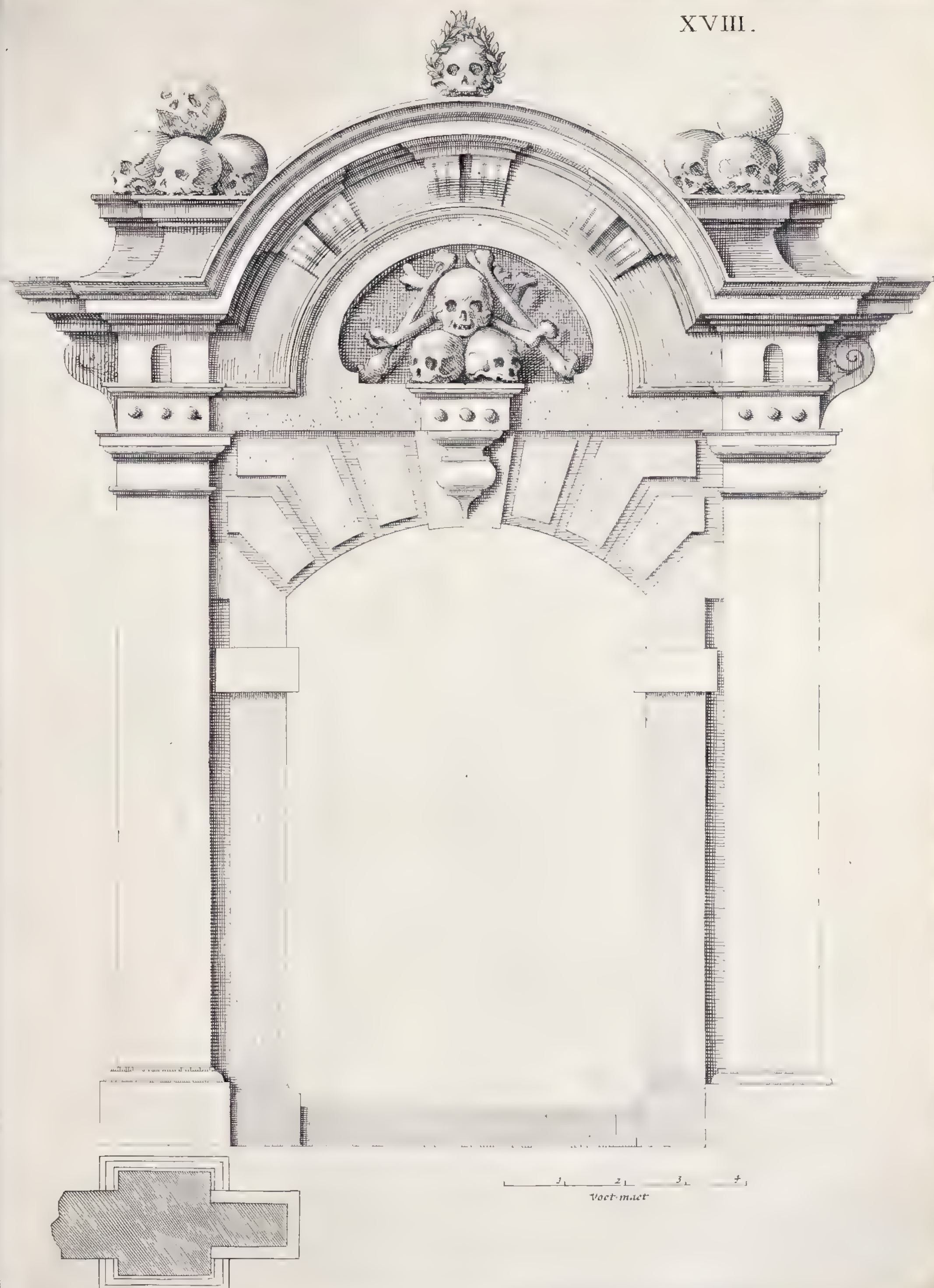

1 2 3 4
Maete van 4 voet

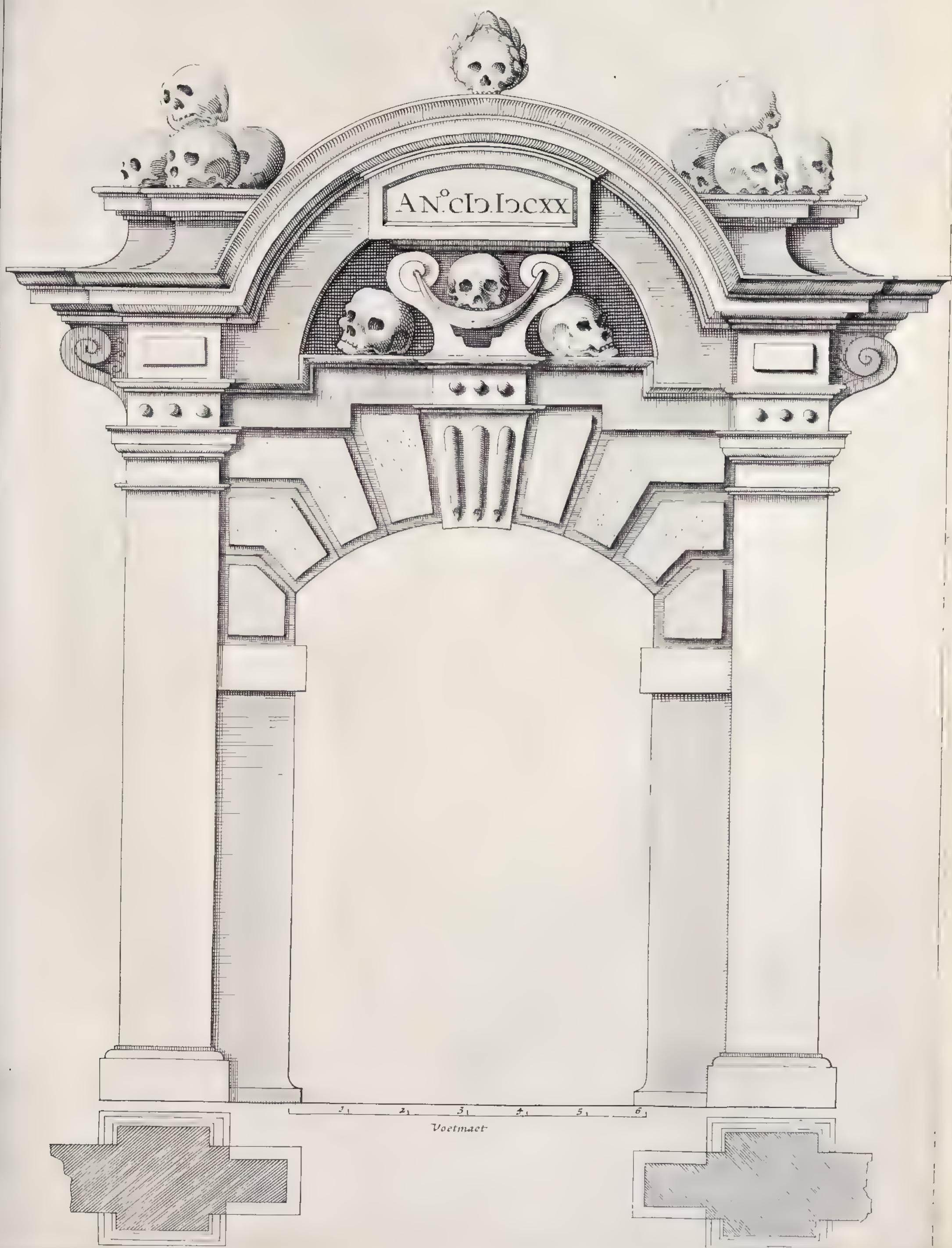

1 2 3 4 5

Maete van 5 voet

1
2
3
4
5
Voet maet

1
2
3
4
Voet-maet

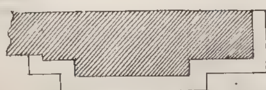

A N.o cIↃ.IↃ.cXX
1
2
3
4
5
6
Voetmaet

1
2
3
4
5
Voet-maet

RESPICE FINEM

ANNO CIↃIↃCXVII

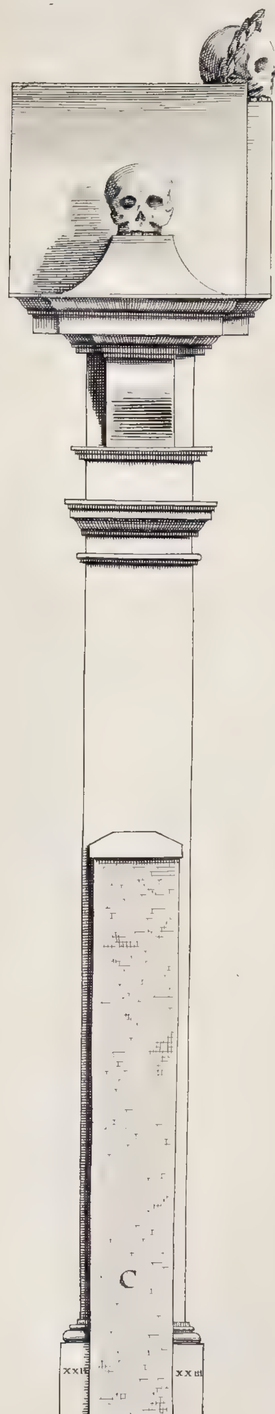
1 2 3 4
Voet maet

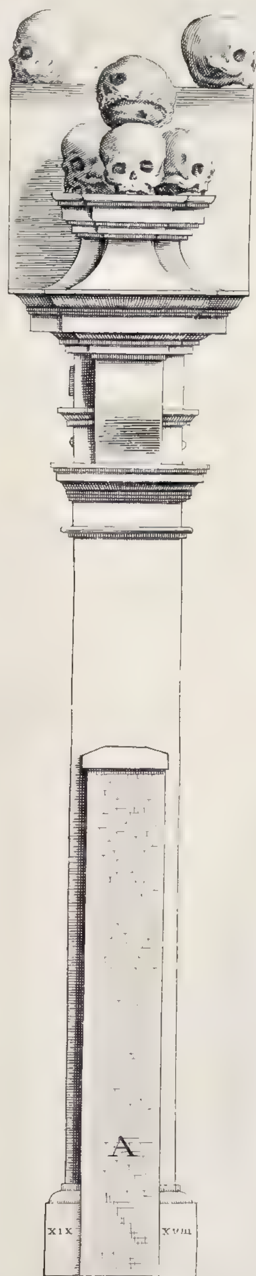

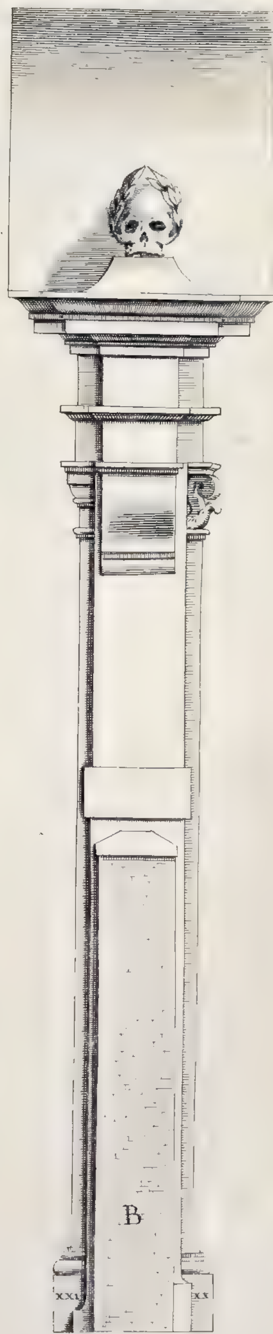

1 2 3 4
Voet maet

1 2 3 4 5 6
Voet maet

XX IIII.

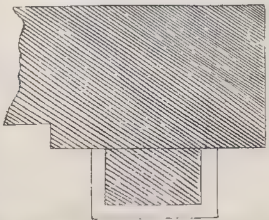

XXV.

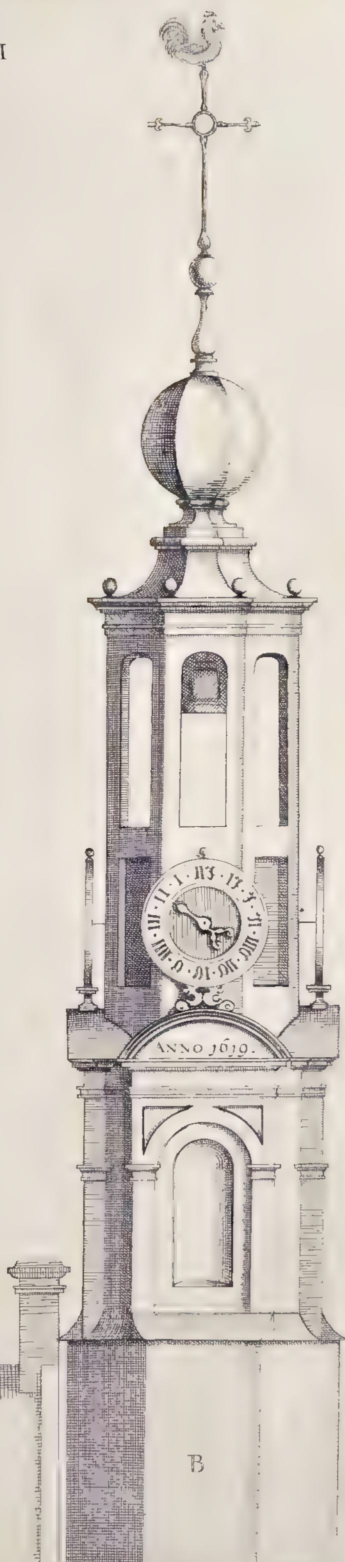
1 2 3 4

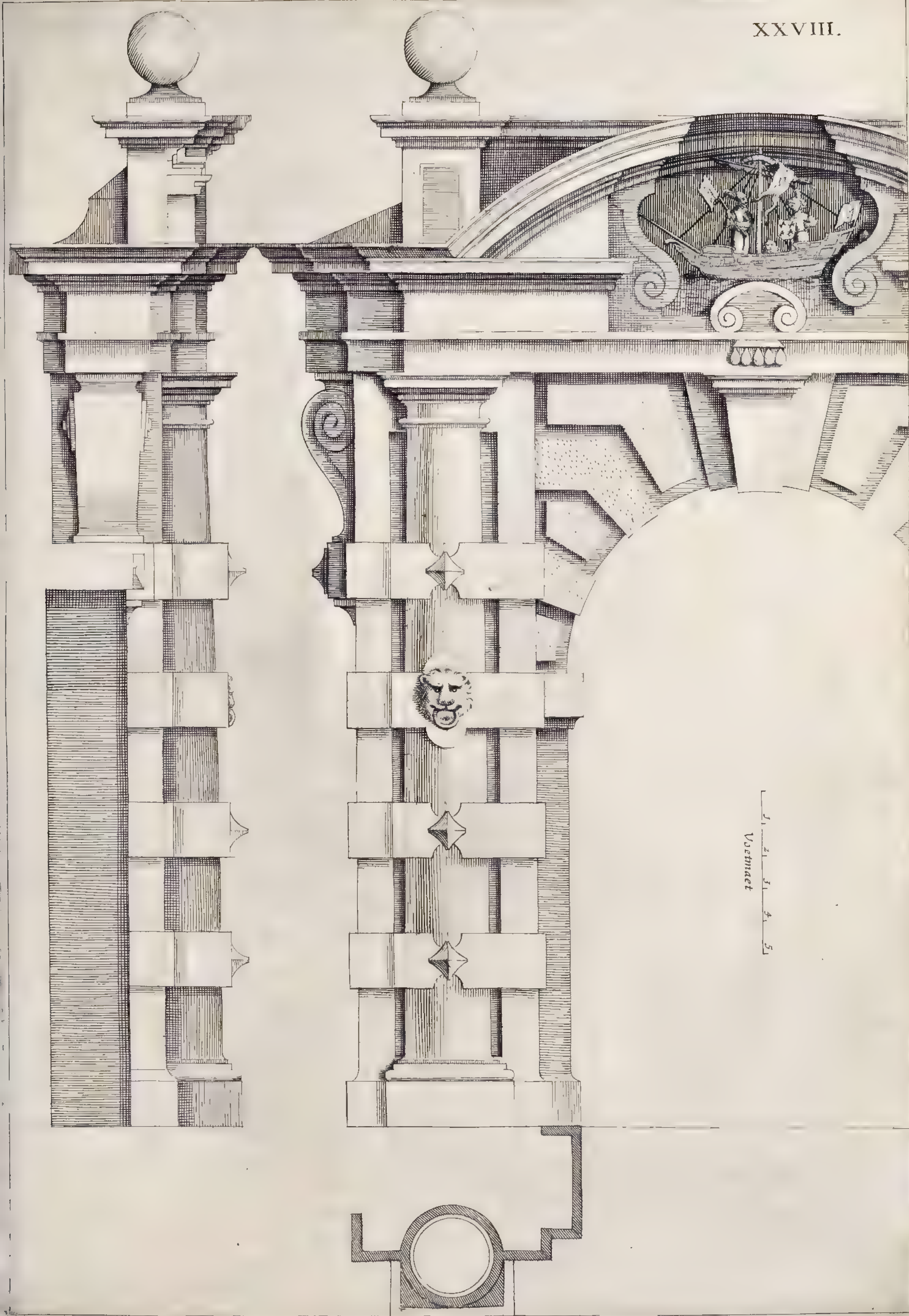
Voet maet

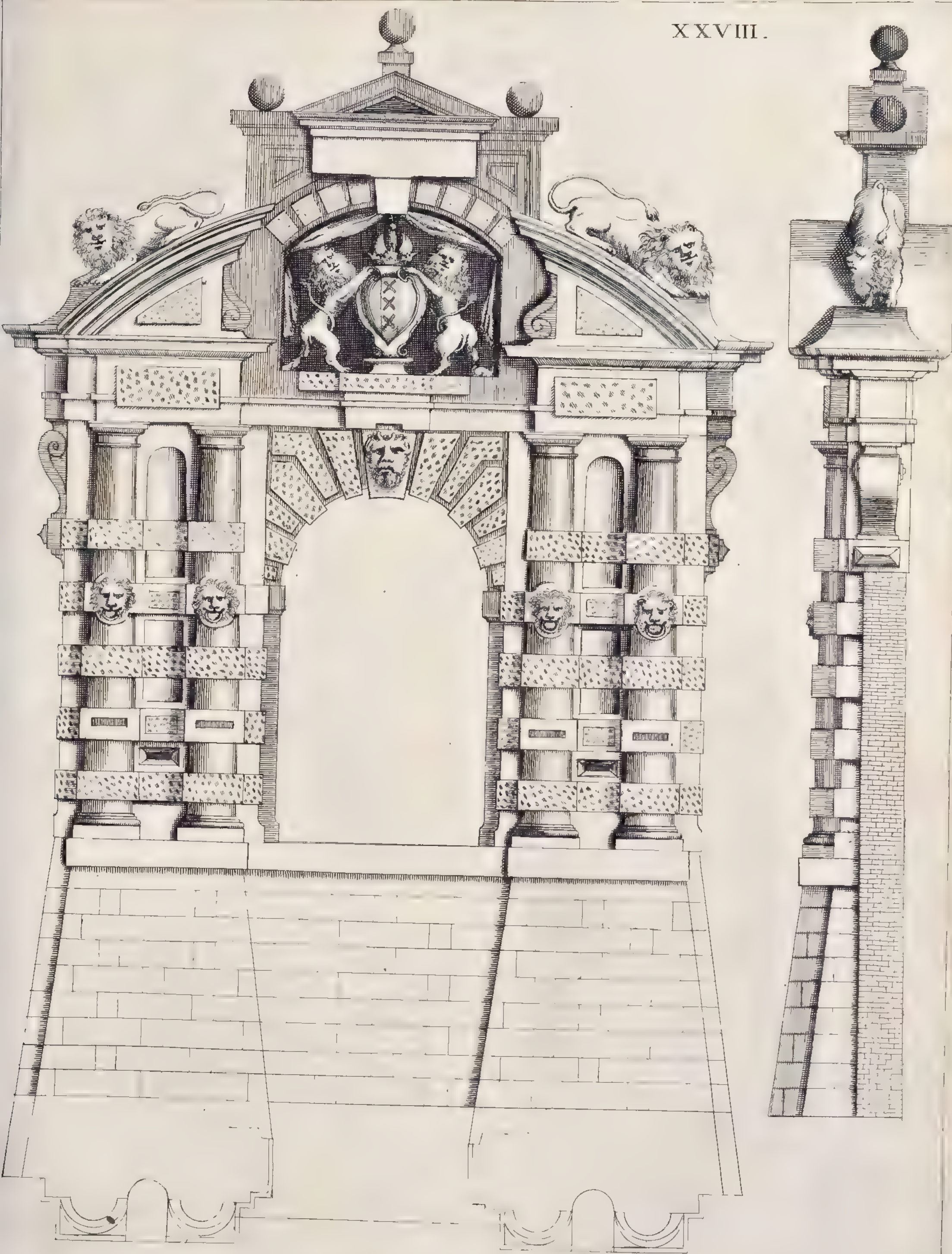

XXVI

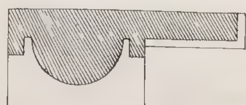

Voetmaet
1 2 3 4 5

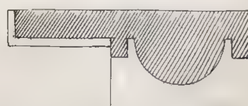

XXVIII.
5
10
Voetmaet

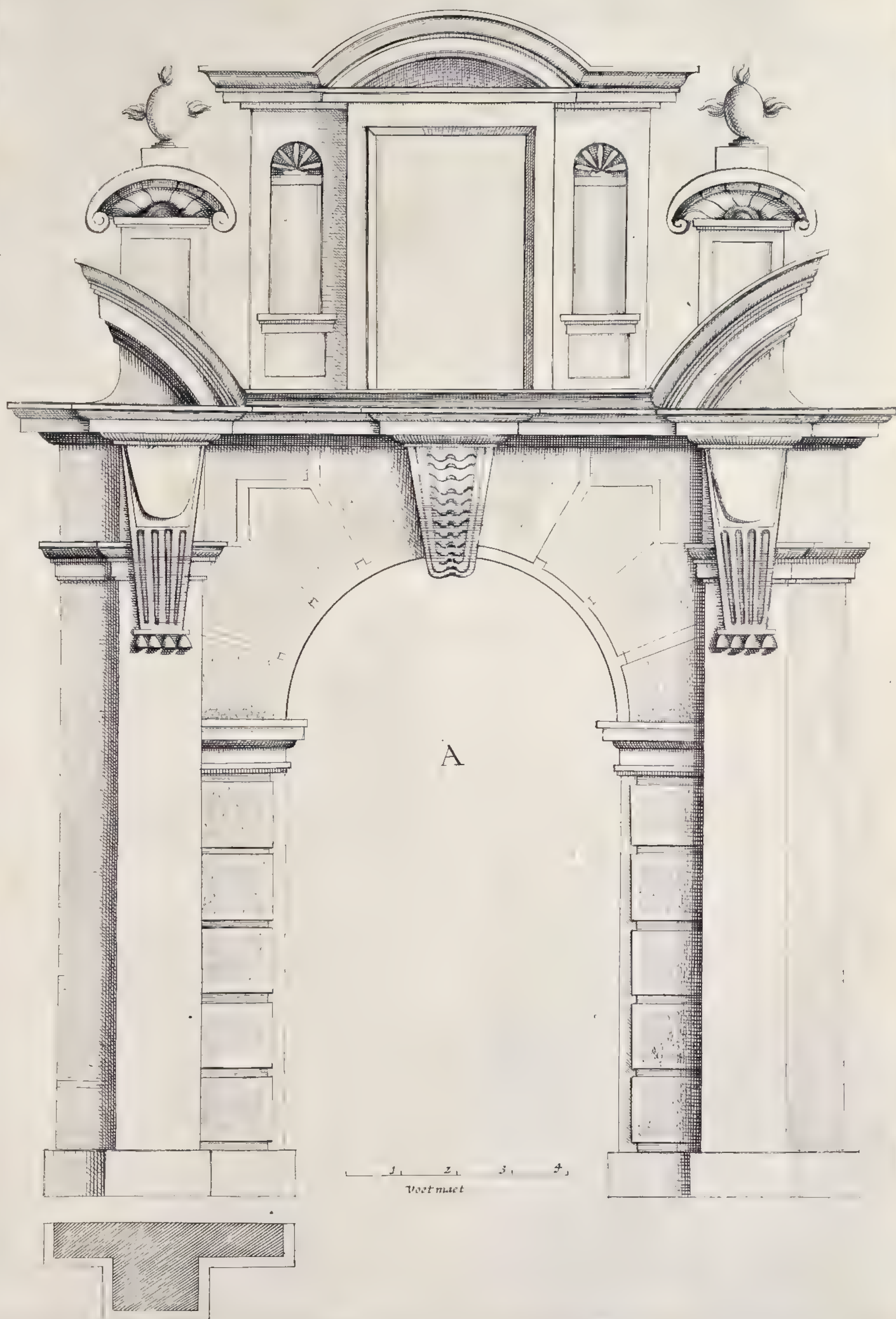

XXVIIII.
1 2 3 4
Maete van 4 voet

1 2 3 4

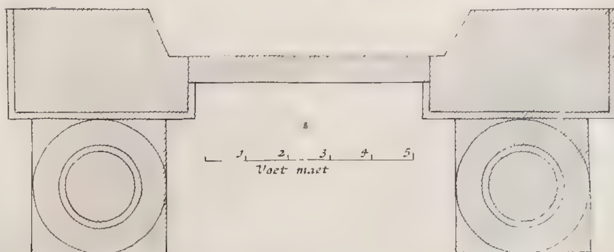
Maete van 4 voet

A
1 2 3 4
Voet maet

B

Bysondere Ghestichten,

TWEEDE STVCK.

Huys van Sr. Hans van VVelij XXXIII.

DE Voordraging van dit Huys, vernieut ons 't ontfermelijck ongeluck aen den Stichter des selven, wylen *Sr. Hans van VVelij*, Koopman ende Iuwelier deser Stadt Amsterdam, overkomen, den welckẽ onlangs naer de Bouwinghe deses, in 't jaer 1616 inden Hage, by twee Françoysen ter sake van eenighe zyne over-kostelijcke Iuweelen, deerlijcken is vermoort geweest, doch sijn de Moorders haest bekent geworden, en beyde over 't selve oock Gerichtet. Dit Huys dan door zynes Stichters ongeluck eenighsins vermaerder, is boven de gewoonlijcken aert van Burgerlijcke Gebouwen, gantsch uyt-steeckende, en gheheel kostelijck, en seer gheciert met alle maniere van uyt-ghehouwen wercken: En is 't Voorsicht daer van wy spreken in zijn gheheel, al van Blaeuwen oorduyn-steen ghebouwt, en hier en daer met Marbere en Toets-steene tafelen en platen ingeleyt: het staet op de Fluweelen ofte Ouwe-zijds voor-burchwal, tegens over d'Engelsche Bier-kay, van waer het sich vermidts de ruymte gantsch wel laet sien, en oock een luchtigh uyt-sien heeft, d'onderste stadie van desen, is van *Dorischen* wercke, en de tweede van *Ionische*, maer de derde, (met de welcken de toogh van de Gevel begint, welcke op 't çierlijckste met allerhande seltsame breeckingen, en verheven, en gehouwen wercken is t'samen geset,) is in zijn gheheel een *Composita*, of gemengde wyse, 't begrijp in sijn geheel is van merckelijcke hoogde, sulcx dat het boven de om-burige Huysen uytsteeckt, en sich wel kennelijcken vertoont, vermits eenen kleenen achtkantigen Toorn, die zyelings boven het dack, neffens eenigen plat uyt-komt, door 't welcke, als oock vermits zyne kostelheydt, en zynes Stichters ghedachte ongeluck, dit Huys gantsch vermaert, en inde Stad over al en by yder bekent is.

Het Huys den Dolfyn,

Met de helfte eens Gevels achter de Oude Kerck XXXIIII.

DESE twee Voor-sichten ofte Gevels, geven sonderlingh te kennen de aerdighe vindinghe onses Bou-meesters, welcke çierlijcke verdeelinge des werckx aen het oogh een lust, en seer goet gevallen gheven. Het eene daer den Dolfyn inde Gevel is uytgebeelt, tegenwoordigh bewoont door den *Heer van Nieucoop*, staet op de Cingel tegen over de Rouaensche Kay, en heeft aen alle zyden een seer behaeghlijck uytsicht: Het ander van 't welcke maer de helft vertoont wort, staet achter de oude Kercke tusschen de Niesels ende de oude Kerckx brug: wat belangt hunne geestige vercieringen, en konstige verdeelinge des werckx, die sullen wy sonder prysingen ver-by gaen, also sulckx in goede dingen onnoodigh is: Aengaende de Maten, sal den vlytighen Naersoecker, op de Plate (om zyne kurieusheyd te voldoen) getekent vinden.

Tvvee Poortjens, vertoont in een Plaet XXXV.

DESE teghenwoordighe twee Poortjens staen beyde op de Heeregraft, waer van het ghene met *A.* gemerckt, is de deure ofte in-gangh des Huys van *d'Heere Burgermeester de Vlamingh*, en 't ander met *B.* komt te staen in 't midden, makende de deure van 't Huys van *Sr. Hans Bartholotti* Koopman binnen deser Stadt. Seker dese twee Poortjens en verdienen onder de andere Wercken van onsen Bouw-meester, vermits hunne aer-

 digheyd,

digheyd, overvloed van çierlijcke verheven wercken en ſeltſame breeckinghen, niet min lof als eenige der voor-gaende, al-hoe-wel die van meerder grootte en aenſienlijckheydt zijn (volgens hen vereyſſchinge) als de deſe: want deſe en geven, voor ſo vele als hen vindingh en 't eygen daer toe die zijn geſchickt aengaet, den anderen niet toe, zijnde beyde in haer geheel gantſch verçierlijck, en als gepaſt tot byſonder en Burgerlijck gebruyck, 't welck niet ſodanige grootsheyd en grootte, als wel gemeyne Gheſtichten doen, en vereyſſchen.

Kelder-Booghjens of in-gangen XXXVI.

AL-hoe-wel deſe tegenwoordige Booghjens niet en ſtaen, noch geen plaetſe en hebben, hebben wy echter even wel vermidts hunne verdienſte, en oock zijnde vande vindinge van onſen Bouw-meeſter, de ſelve hier plaetſe willen gheven, en den Beſchouweren voor-dragen: deſe waren by onſen Bouw-meeſter geſchickt tot in-gangen van eenige Kelders, dan en zijn echter niet tot de daet gekomen, nochtans wy durven die verſekeren dat deſer verdienſten meerder zijn, en ick laete ſtaen een Kelder, ſoude genoeghſaem om te dienen tot een Galderije, en ſoude in dies heel goeden ſtant houden, en vermits deſe eenighſins lydelijcke buyginge der *Cornice*, boven yder boge en rondt Frontiſpicum makende, ſoude vermidts deſe veranderlijckheyt een gantſch behaeghlijck aenſien hebben, en den Beſchouweren vermaken: want dit in zijn gheheel een goet werck is, en gantſch gemeen aen de oude wyſe, zijnde van der ordine *Tuſſchana*, hebbende geenige ongemeenheyd als de buygingh der *Cornice*, 't welck nochtans vermits zyn bequame toogh en plaets, welſtant geeft.

Eynde des Eerſten Boecx vande wercken van Mr. HENDRICK DE KEYSER *geinventeert, en door* CORNELIS DANCKAERTS *in weſen gebracht, binnen Amſterdam.*

Tweede Boeck
DES
EERSTEN DEELS,
Der
Bouwinghe onſes Tijdts.

Voordragende de Wercken en Gebouwen gedaen by Mr. Hendrick de Keyser, in verſcheyde plaetſen.

't Stadt-Huys tot Delf in Hollandt XXXVII.

ET oude Spreeck-woort ſeydt, dat brant noyt en verarmde, 't welck door deſe tegenwoordige Bouwe heel waerachtigh ſchijnt, want als nu eenige Iaren gheleden, de brant het Oude Stadt-Huys van *Delf* hadt aenghetaſt en 't ſelve in ſijn gheheel gheſchonden, en by naer tot eenen Ashoop ghemaeckt: So heeft de nootwendigheydt ſulcx vereyſſchende, en inde gelede ſchade, de beterende yver gewaſſen zijnde, weder oorſake gegeven om de waerdige Raets-plaetſe van ſoo een voortreffelijcke Stadt als is Delf, naer 't betamen van dien te hermaken, en als van nieuws weder op te bouwen, 't welck wy teghenwoordelijck ſien uyt de aſſche van 't oude er-reſen, 't hooft op-ſteecken rechts als eenen nieuwen *Phœnix*, den welcken zyne eerſte gewoſſe vederen uytſpreyt, en ſich met een nieuwelingh herboren glantſe en uytſtekentheyd vertoont: En waerlijck dit voortreffelijcke gebouw, komende te ſtaen ten eynde op een ſoo ſchoonen vierkantighen en ruymen marckt, als in geenige der Steden in Holland te vinden is, en hebbende boven dien een *Faciatte* of Voorſicht, welcke rechts tegens over de voorneemſte en groote Kercke aenſiet, gantſch çierlijck en in zijn gheheel al van witte Hertſteen, met Pilaſteren en heure opper-çieraden, houdende twee ſtadie in de hoogde, *Dorica* en *Ionica*, en in 't midden noch tot ver-rijckingh met een derde der *Ordine Corinthia* op-geſet, waer dicht bezyden eenige middelbare [a] Naelden op de naeſte pilaren komen te ſtaen, alles koſtelijcken ghewrocht en met verheven en uyt-gehouwen wercken, tot de welcke noch de rijckelijckheyd van 't overgouden gedaen is, geçiert: ſulckx dat dit werck in ſijn gheheel, is van grooter koſtelheydt, en van ſoo behagelijcken aenſien, alſnoch geenige Raets-Huyſen in eenighe der buur-ſteden te ſien is: Alles 't welck uyt de tegenwoordige Bou-form, de welcke verthoont de *Faciatte* of 't Voorſicht des gemelden Stads-Huys, en neffens dien der ſelver zy-op-ſtal, klaerlijcken te mercken is, welcken wy ſonder voorder pryſinghe den vlytighen Beſchouwer tot zynen vryen oordeele overgeven, wat de grootte van 't geheel ende der deelen aengaet, de ſelve is door middel van de by gheſtelde Voet-maete te bekomen. Dit Stadt-Huys is naer den brandt, welcke is geweeſt in 't jaer 1618, inden jare 1619 begonnen, en is in zijn geheel voltroeken en gemaeckt geweeſt in 't jaer 1620.

[a] Piramides.

Eenige Op-ſtallen mette gront des Stadt-Huys van Delf XXXVIII.

HET gene getekent met *A.* is het Op-ſtal des voorgaenden Stads-Huys van Delf, en *B.* de gront des ſelven Stadt-Huys: en *C.* den Op-ſtal van 't Poortjen, geteekent met XXXI, ſorterende onder de ghemeene Wercken: en *D.* is d'Opſtal van het Poortjen van 't groot School, geteekent met XXX. en *E.* is van 't Zeeghbooghjen, zijnde d'alderleſte plaet van de Inventie van Mr. Thomas de Keyser

Graf

Graf van den Doorluchtigen PRINCE,

WILLEM VAN NASSAV, Prince van Orangien,&c. binnen Delf.

Verthoont in 2 Platen.

Op-stal van voren XXXIX. *Van ter zijen* XL.

Euwigh-durigh moeten zijn de gedenckenisse van so een Doorluchtighen Vorst, en te waerden Vader des Vader-lands, de welcke de eerste hitte der Burgher-kryghen en Op-roeren verduurt, ghestilt, en onsen verdruckten Staet tot eenen Vryen stant herstelt heeft; die in 't verdedigen van de selve tegens der Vyt-landscher Heerschingh zynes Doorluchtighen Huyses goed en bloedt by gheset heeft, en eyntlijck in 't betrachten van dien, zijn dierbaerste leven selve (door Moordersche handen wegh-gheruckt) den Vader-lande en Vryheyd ten offer heeft op-ghedragen: En niet en konnen dese soo weynighe Eeren-beelden in 't minste eenighe wedergeldingh doen, voor soo onwaerdeerlijcke ontfangene weldaden, maer de diepe letteren die yder Burger in sijn binnenste draeght, zijn waerachtige en waerdiger belooninge van soo hooge Helden-daden, volgens 't welcke dit so kostelijcke Graf is maer het minste [a] merck van soo vele Danck-offeren, als wel werden ghewilt en ghemeent: Dit tegenwoordige Graf, van soo konstighen en vercierlijcken wercke, en van so velerleye kostelijcke Steen, en Marbre van alle coleuren gebouwt, en met schoone Eeren-beelden, (daer onder oock des Vorstelijcken beeldenisse, selve in zijn volle rustinge) al van Bronze ghegoten, gheciert: en voorts voltrocken met alle kostelheydt, den wercke aenklevigh zijnde, sulcx dat onse eenvoudige Voor-eeuw dierghelijcke niet en heeft gesien: Is by de Hoogmogende Heeren Staten, inde eere des over-leden *Vorsts* WILLEM, *Hooghloff: gedachtenisse Prince van Orangien,* gedaen bouwen, en gestelt binnen Delf inde groote oft nieuwe Kerck, al waer het Lichaem des Hoogh-gedachten Vorsts rustende was. In dit selve Graf is oock naderhandt inden jare 1625, met alle Feestelicke eere gebracht geweest, 't Lichaem van den *Prince* MAURITS, *Hoogloff: gedachtenisse Prince van Orangien,* Sone van dẽ voor-gedachten *Prince* WILLEM: De makinge van dit Graf is by de H.M. Heeren Staten by der hant genomen, ontrent 32 jaer naer 't over-lyden van den Hoog-gedachten *Vorst* WILLEM *Prince van Orangien,* en is inden jare 1616, onsen Bou-meester by de H. gemelde H. Staten aenbesteet geweest: En is by onsen Bou-meester onderhanden geweest tot den jare 1621, in de welcke het oock in de geseyde Kerck binnen Delf is op-gerecht geweest. Wat voorts bysonderlijcks meer van desen wercke te segghen is, kan den vlytighen Beschouwer uyt de twee tegenwoordighe Bouw-formen van dien, 't selve naer speurende, licht begrypen en verstaen, waer mede wy deses Grafs een eynde maken.

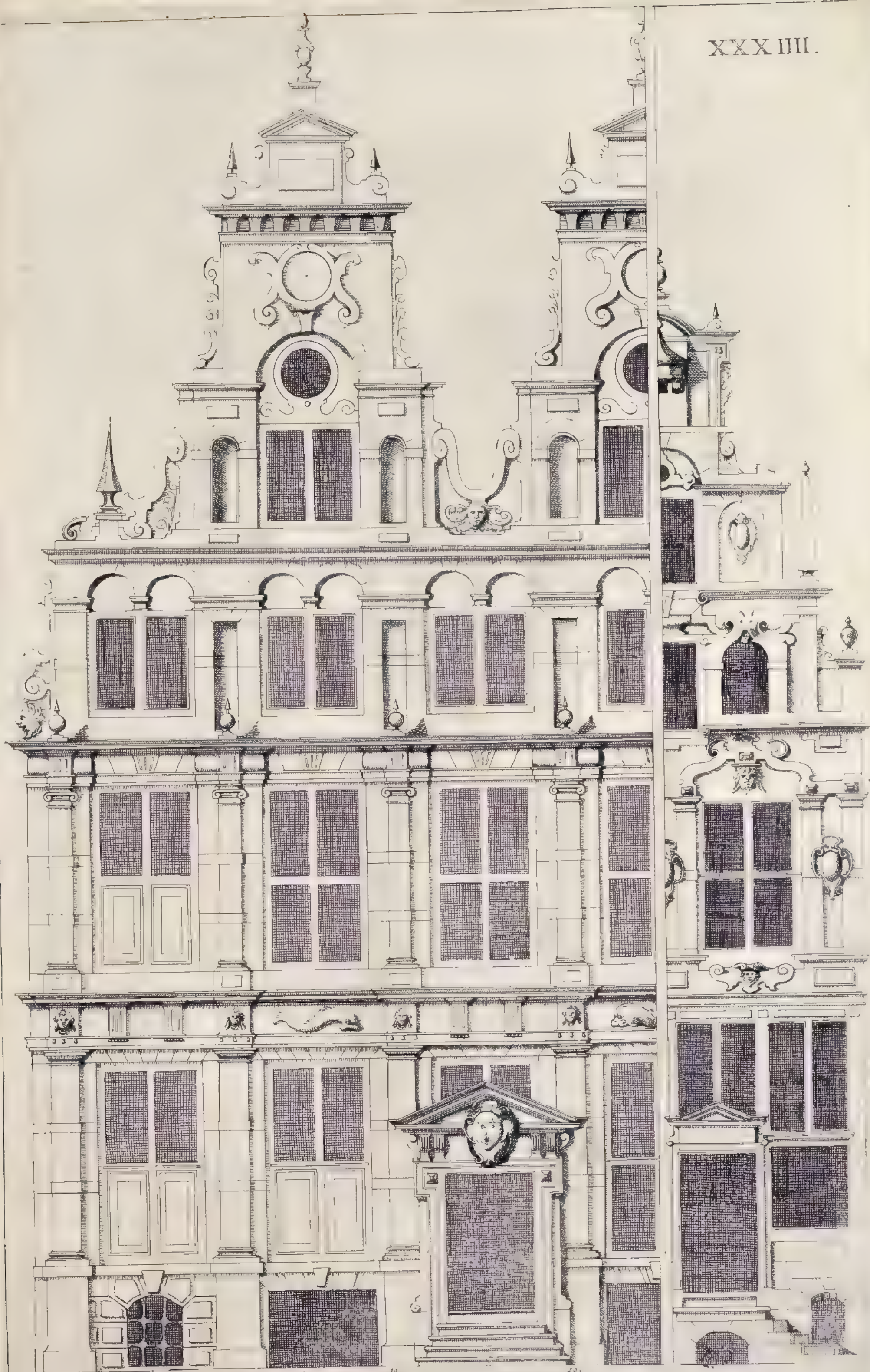
[a] *Character.*

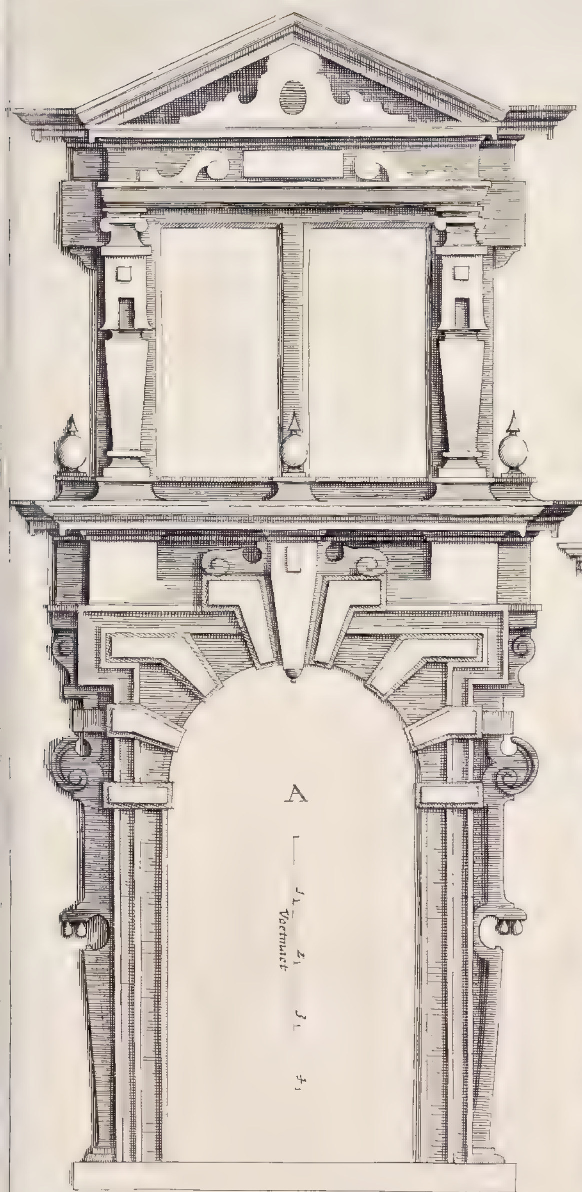
Besluyt.

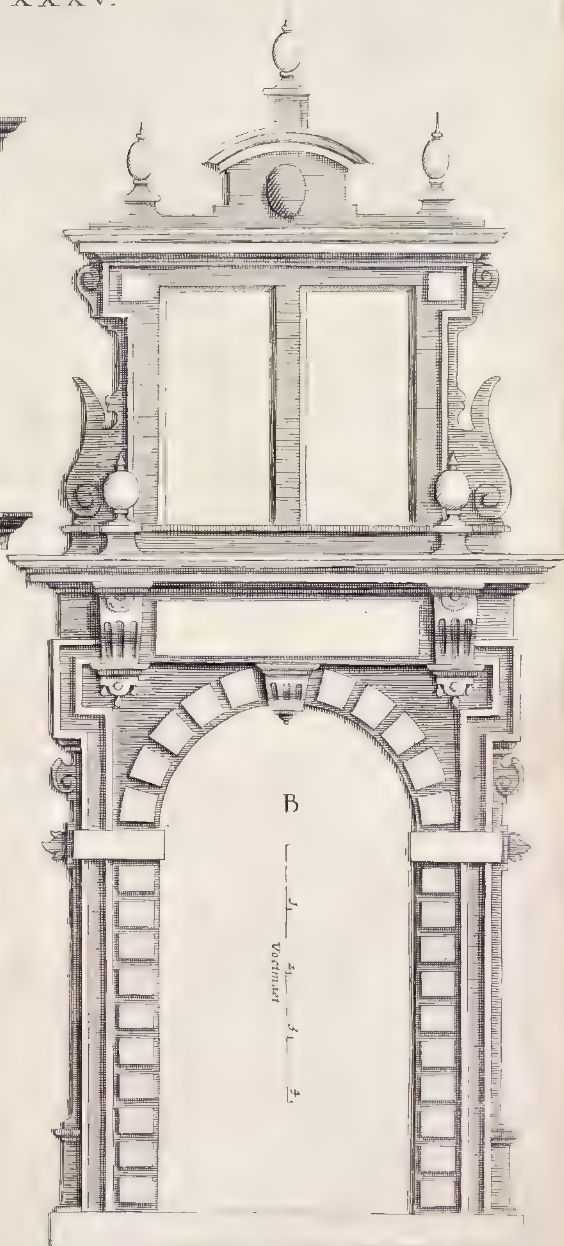
Tot hier toe Gunstigen Leser en Beschouwer, is onsen arbeyd t'uwer vermaeck gedaen en volstreckt, voor so vele aengaet de Wercken en Gebouwen, ghedaen by onsen Amsterdamschen Bou-meester *Hendrick de Keyser*, so binnen onse Vaderlijcke Stad Amsterdam als elders: Nu ist by en aldien dat wy onsen vlijt u en allen Liefhebberẽ behaeglick te sijn, en tot uwen vermake gedient te hebben, sulcx dat de weder-vruchten daer van ons ter handẽ komen: Zijt versekert dat wy eerlang sullẽ vinden gelegentheyd, omme by dese te vervoegen alle wercken, den welcken ghy bemerckt al hier van onsen Bou-meester te ontbrekẽ; en soo voorts gaende, sullen ons verplicht houden onsen Landts-lieden, Konstenaren en allen Liefhebberen, den Vader-lande te nutte, metter tijd noch grooter en meerder sake te wege te brengen, waer mede wy een eynde makẽ van dit *Eerste Deel der Bouwinge onses Tijds.*

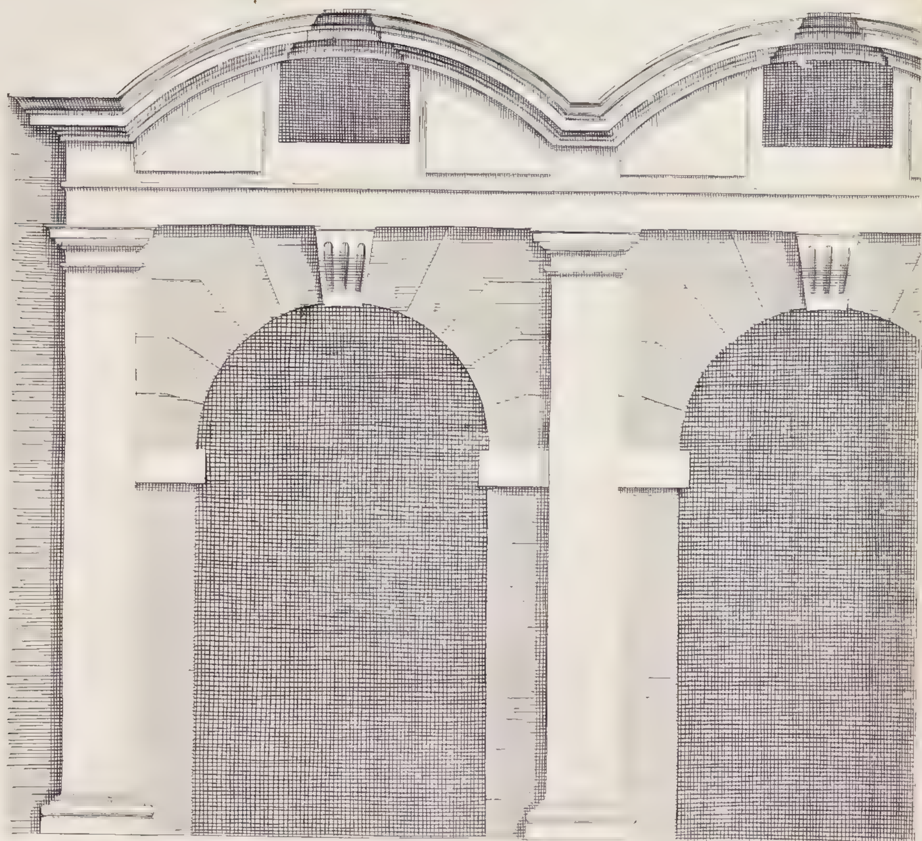

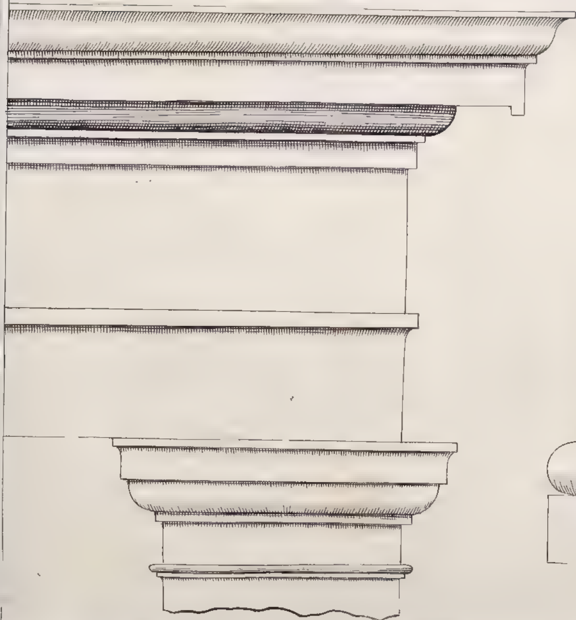
Voetmaet

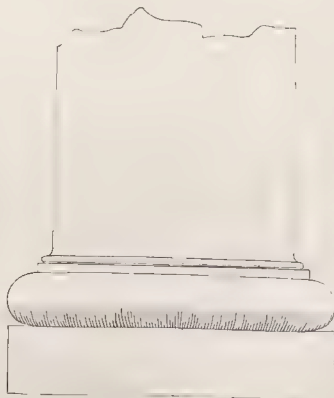

Voet maet

A
Voetmaet
1
2
3
4

B
Voetmaet
1
2
3
4

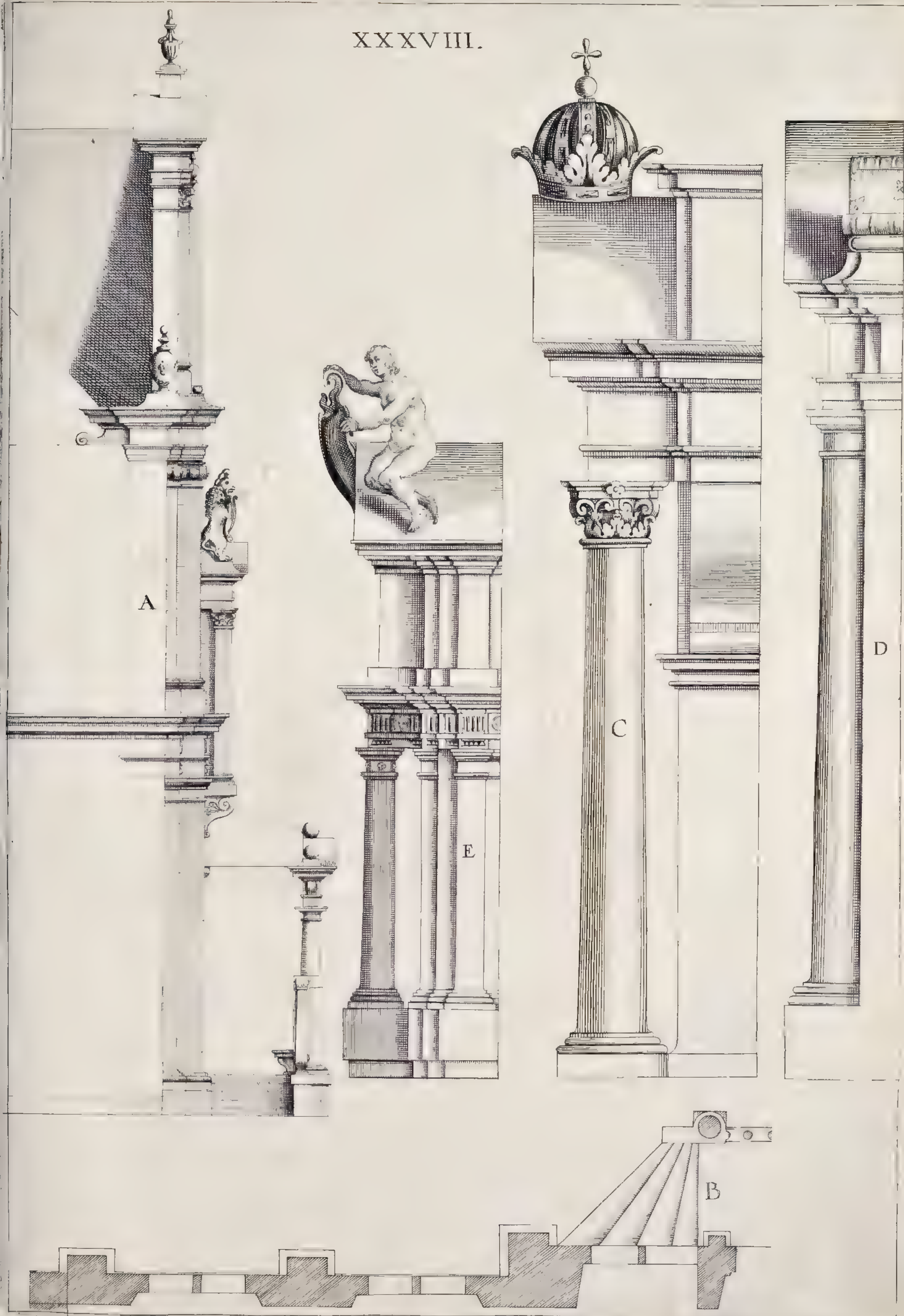

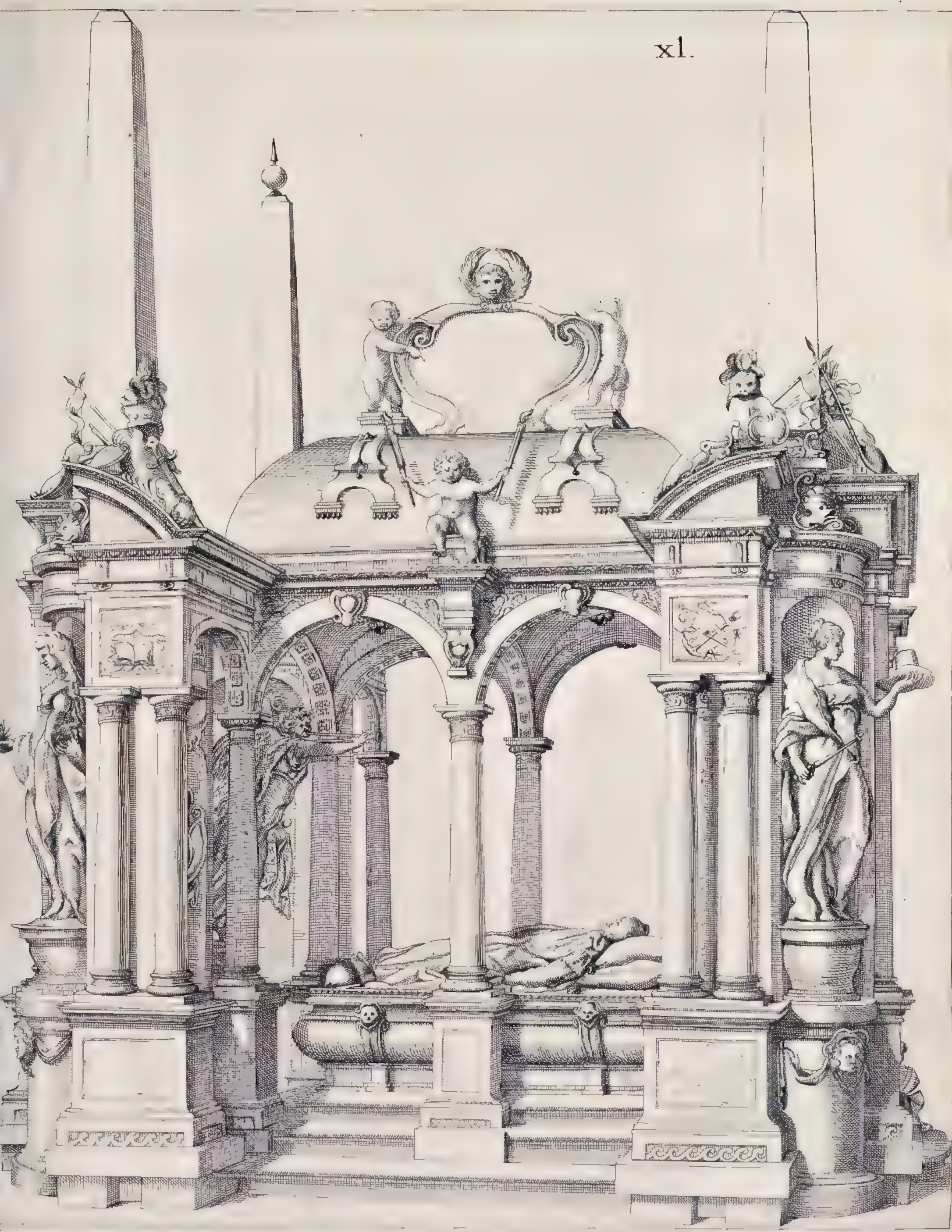

XX
Voetmaat
10
20
30
40

VII.

XXXVIII.

xl.

By-voeghſel,
Ofte
TWEEDE DEEL,
Der
ARCHITECTVRA MODERNA:
Ofte
Bouwinghe onſes Tijds.

Inhoudende eenige wercken en Geſtichten van verſcheyde andere Meeſters deſes teghenwoordighen Tijdts.

Graf van zyne Vorſtelijcke Ghenade Graef WILLEM van Naſſouw, *Gouverneur van Vrieſlandt, &c. Binnen Leeuwaerden in Vries-land* XLI.

DIE van Vries-land niet min danckbaer, en gehouden aen hen Beſcherm-Heer en Vader, ſijn Vorſtelicke Genade *Graef* WILLEM *van Naſſauw*, dẽ welken binnen Leeuwaerden overleden zijnde in den jare 1620 den leſten May, ſoo hebben de Staten des lands eenighen tijdt daer nae hem ghedaen maken en opgericht dit tegenwoordighe koſtelijck Graf, 't welck by den outſten Soon van onſen Bouw-meeſter genaemt PIETER DE KEYSER eerſt ontworpẽ, en daer na door een ander zynen geweſen Diſcipel in weſen gebracht: en is dit ſelve geſtelt en op-gericht inde Hooft-Kercke binnen Leeuwaerden, alwaer zijn Vorſtelijcke Genade eenigen tijdt te voren begraven was. Voorts alle begeerde byſonderheden of maten van dien wercke, ſal den vlytigen Beſchouwer in de tegenwoordighe Bouw-form, deur middel der by-geſtelde Voet-maet by ſy ſelven konnen begrypen.

Galderije des Koninghs van Denemercken tot Frederickx-burch, *ghedaen by* HANS STEENWINCKEL, XLII.

DE Konſtvoedende vruchtbaerheyd van onſe tijdſche Eeuw en Lande is ſodanigh, dat de Koningen ſelfs van uyt den Noorden die by ons komen ſoecken, en bearbeyden de ſelve van alhier by hen te trecken, en onſes konſters dienſt aldaer te gebruycken, 't welck met deſe tegenwoordige Galderije, waer te zijn beweſen wert, die gedaen is by den vindigen en ſeer vercierlijcken HANS STEENWINCKEL, den welcken wy hier met deſen Koninghlijcken wercke wel billijck hebben te gedencken. Seker deſe Galderije (welcke is gemaeckt voor, en ten dienſte van zyne Koningl: Majeſteyt van Denemercken, in zijn Koninghlijcke Hof tot *Frederickx-burch*) is een werck van grooter koſtelijckheyd, met overvloet van geſneden, verheven, en uyt-gehouwen wercken, en is by naer in zijn geheel of immer ten meerdeele, van Marbre en andere koſtelijcke ſteen gebout, hy begrijpt in de lengde ſeven alſulcke bogen als hier vertoont werdẽ, en houd in de hooghde twee ſtadien, zijnde d'onderſte van *Doriſche*, en d'ander van *Ioniſchen* wercke, yder deſer vacken of twee boven-een-ſtaende bogen, zijn toe-ge-eygent aen eene der ſeven Planeet-Goden, 't welcke in yder boge met beeldeniſſe, en alle ſoorten van wercken daer op paſſende wert uyt-gebeeldet, en boven dien komt het beeldt van yder der Planeten, ſelve boven op het opperſte van zijn toe-gewyde boge te ſtaen, gelijck uyt dit ſtuckswyſe vertoon der tegenwoordige Bouw-form van de geſeyde Galderije te ſien is: Wy vertoonen van dies ſo weynigh, om dattet genoegh is voor de verſtandige, omme hier voorts de hoedanigheyd van 't geheel uyt te begrypen ende te verſtaen, alſo het doch alle, uyt-genomen de beelden en beeldeniſſe, een ſelvige werck is.

Huys van Sr. Balthazar Koymans binnen Amsterdam:

Gedaen by d'Heere JACOB VAN CAMPEN, *Bouw-meester en Schilder*, XLIII.

DEsen bouwe welcken wy hier te berde brengen, en den Beschouweren als in wesen vertoonen en voordragen, is gedaen ende te wege gebracht by den verwonderlijcken en dapperen Schilder, en Bouw-meester *d'Heere* JACOB VAN CAMPEN, een Broeders sone van onsen Bouw-konst-lievenden Sr. CORNELIS VAN CAMPEN, en dit ten believe van den Stichter des selven *Sr. Balthasar Koymans*, zynen seer ghemeensamen vriend, welcken wercke is staende binnen onse Stadt Amsterdam, op de Keysers graft tegens over de Wester-Kerck: de *Faciatte* of 't Voorsicht van desen bouwe, welcke eygentlijck is 't gene dat by onsen geseyden Konstenaer is te wege ghebracht, en wy hier vertoonen, heeft twee stadien en een halve inde hooghde, waer van de onderste der ordine *Ionico*, en het tweede met de halve boven dien der ordine *Romano*, is al vol met pilasteren en hare oppercieraden en ornamenten, alles ten nauwsten waergenomen, en suyverlijck uyt-ghewrocht: sulckx dat dese *Faciatte* in zijn geheel is van uytnemender schoonheyd, en van sodanigen grootsheyd en oock behaeghlijcken aensien, datmen billigh seggen mach, dat de genen welcke onse Stadt doorsien, ende deses Gebouws schoonheyt niet gemerckt en hebben noch ghewaer geworden zijn, noch al de heerlijckheyd onses Stads besien: noch der Bouw-konst niet verstaen te hebben.

Zeegh-Booghjen,

Gedaen by Mr. THOMAS DE KEYSER, XLIIII.

DIt tegenwoordigh Poortjen, by ons genaemt Zeeghboogh, (vermits de gelijckheyd met dien) is van de vinding van Mr. THOMAS DE KEYSER, tweede Soone van onsen voorgedachten Bouw-Meester, Mr. HENDRICK DE KEYSER, ende en heeft tot als noch nergens plaetse begrepen, weshalven wy het een name hebben gegeven naer ons believen, en best over een komende met zijn aert. En seker dit poortjen 't welck in zijn geheel al van *Dorischen* wercke is, is van goeder verdeelinge en seer bevallig, en genoegsaem geschickt en geciert na de maniere der Ouden, sulckx dat wy dit met reden soo vele soude mogen prysen als eenige der voorgegane Poortjens in desen Boeck, waer uyt wy moghen verstaen wat hope datter van desen bloeyenden konstenaer soude zijn, by en aldien hy sich tot de Bouw-konst in't geheel wilde overgeven, nopende de leden hier by ghestelt, *A.* is de Baze, en *B.* 't Capiteel der Pylaren, maer *C.* 't Ornament boven dien.

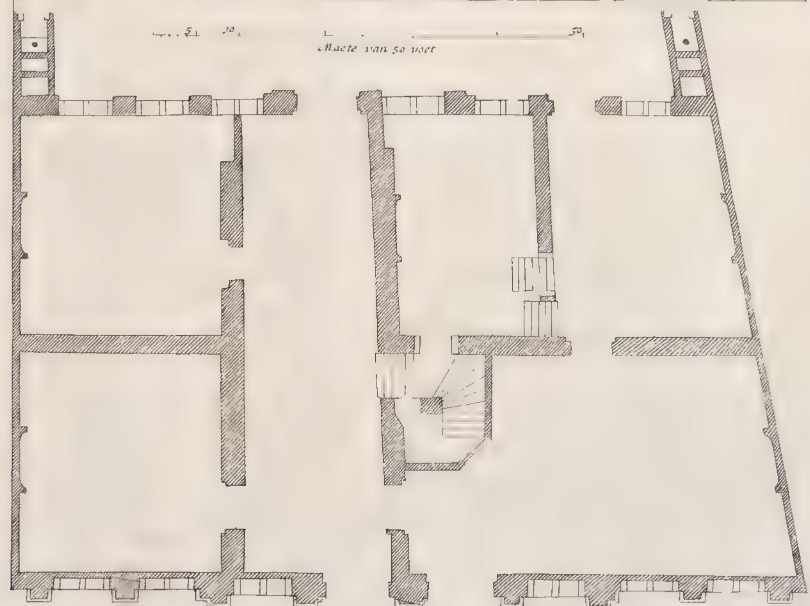
Hier mede goetwilligen Leser maken wy een eynde van ons schryven, in't welcke wy na ons vermoghen hebben bevlyticht, u en den verstandighsten te wille te zijn, en genoech te doen. Ist hier en daer gebreckigh, en hevet verbeteringh van nooden, wy nemen sulcx met de daet, danckelicken aen, en weten voorshants geen ander onschult van dies te doen, als te bekennen dat alle menschelijcke wercken feylbaer zijn. Doch segghe alleenich ditte, in geval hem yemant mocht stooten aen de langheydt van onse Voor-Reden, (met den welcken wy nochtans gepoocht hebben lust en aendacht te verwecken) ons voorwerpende, vermidts 't weynige schriftelijcke ghevolgh en kleenen inhoudt deses Boecks, te grooten hooft, op soo kleenen lijfjen te staen. Wy daer-en-teghen segghen de saeck soo niet te zijn, want den eygentlijcken inhoud deses Boecks en bestaet niet alleen uyttet geschreven of gheletterde, maer oock mede en in 't meerdeel uyt de by-een-versaemde Bouw-formen, welcke met hare tegenwoordigheyt, al-hoe-wel onghelettert, de sake naerder verklaren als wel veel letteren, en een groot begrijp van schrift niet en soude doen. Dese beyde dan te samen, en niet de beschrijvinghe of Bouw-formen alleen, maken den inhoudt deses Boecks, welcke also te samen ghenomen, zijn seker genoeghsaem om te hebben een Voor-Reden als by ons beschreven. Hier mede gonstighen Leser maken wy onse redenen een eynde, latende u de vergelijckinghe van 't een mettet ander en alle oordeel vry, alles t' uwen welgevallen, en so als het u best behagen sal.

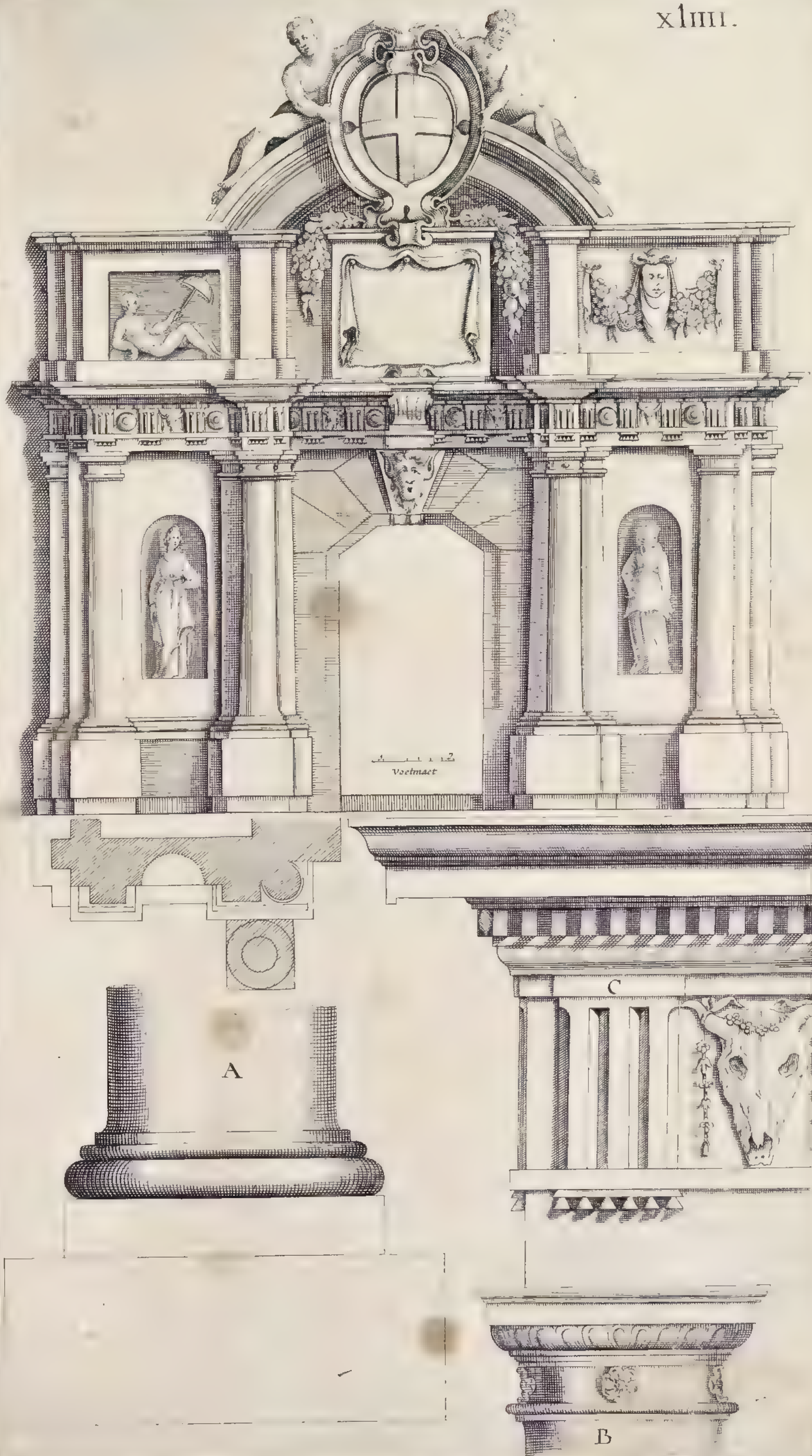
VVaer

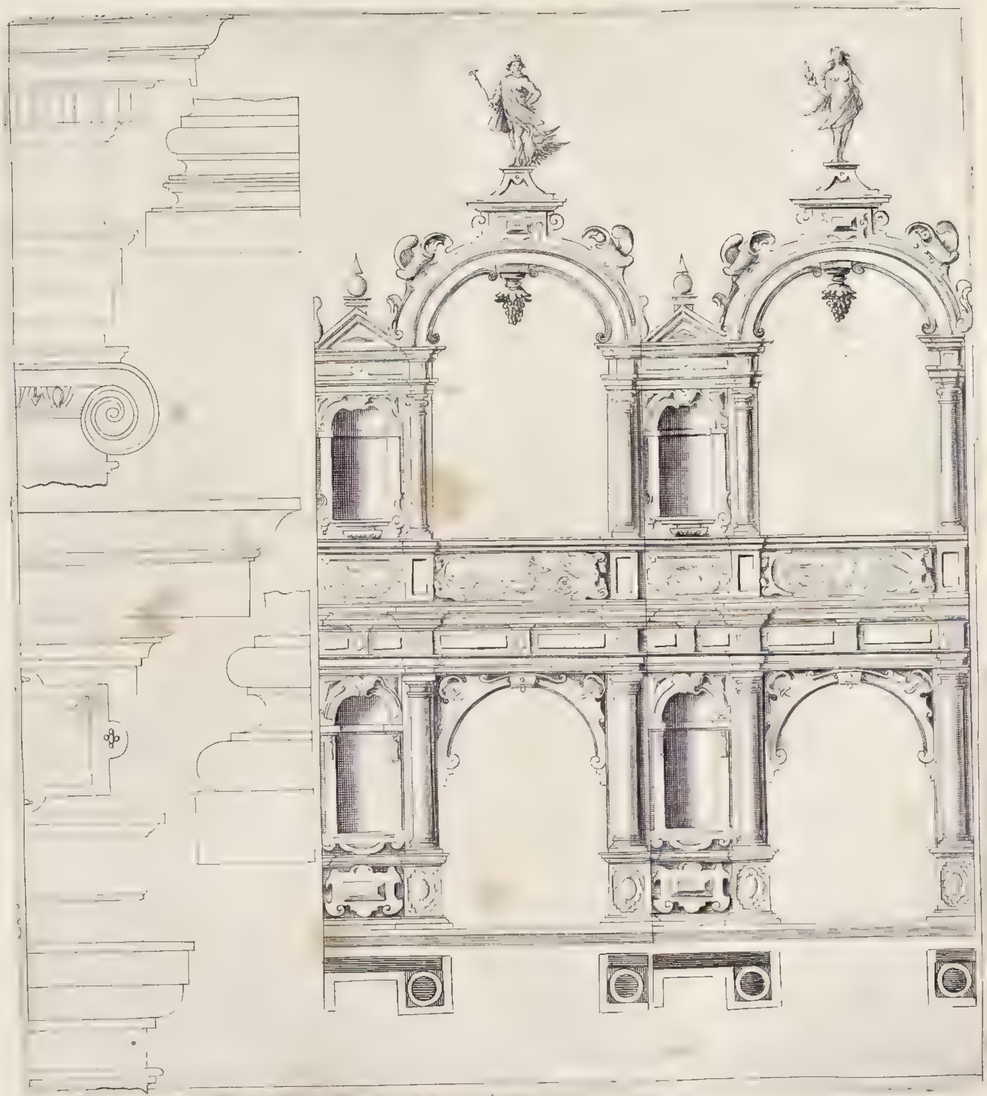

1 2
Voetmaet

5 10 50
Maete van 50 voet

Voetmaet
A
C
B

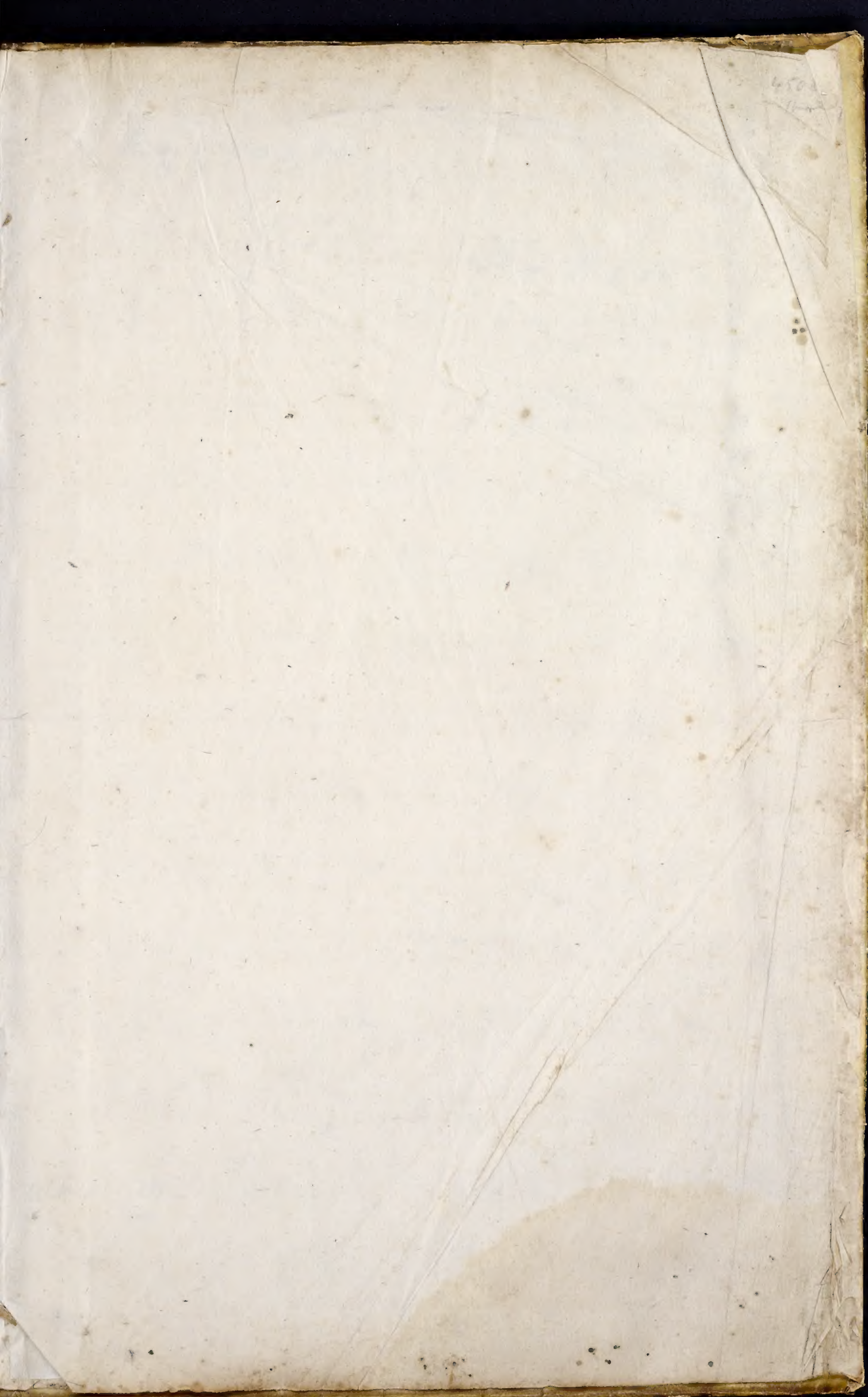
W*Aer mede, ô konſt-lievende* Danckaerts*! ick maeck een eynde van de begeerde Beſchryving deſes Boecks, maer niet een eynde van u vvel verdienden Lof, zijnde ghehouden beyde de levendige en dooden, vvelcker gedenckeniſſe door u arbeyd ſekerder is bevvaert als door hen vvercken ſelve, en vvy genieten door u vlijt, dat yeder blyvende in zijn Stadt en ſelve binnens huys, t'allen tijde alſt ons maer luſt en believe, ons mogen als in vveſen voor ooghen ſtellen een menighte en veelheyt van verſcheyde aenmerckelijcke Gebouvven en Geſtichten, ſtaende in verſcheyde plaetſen en oorden. Voort myne, ick houde my verplicht, en hope dat myne ghedanen vlijt u vvel ghevallen ſal, en heb oock geerne ditte ('t vvelck met vvel recht by yemandt onervaren inde Bouvv-konſt konde geſchieden) gedaen, ende oock myne ghenegentheydt den Overledenen vlijtigh bevveſen: bevveeght door de bedenckinge, of door een ontydige doodt, oock myne vvercken ſulckx van een ander ſoude mogen komen te vereyſchen. Doch al dit en heb ick oock niet ſonder in dies vermoeyt te vverden tot dus verre gebracht, hebbende eenige dingen vvijt en verr' moeten op ſoecken, ſulck dat my dick in de ghedachte (in dit mijn kleene begin) is her voor ghekomen, dat vele Boecken te ſchryven gheen eynde en hebbe, maer ditte eyndighende, Ick vvenſche u* Danckaerts*, vvelvaren, en blyve dy een ſeer genegen vrient.* In Haerlem deſen 14 December, 1630.

S. S. Bray.

BESLVYT.

Ier ſiet ghy Leſer af-ghebeelt,
Het geen de Bouw-konſt heeft geteelt;
Noch ſelf in dees ons laetſte Eeuw,
En meeſt in't woeden van de *Leeuvv*.
Ick wenſch dat elck voor-oordeel ſtaeckt,
En denck: geen werck was oyt volmaeckt.
Hoe ſtrickt'lijck nauw dat yemant leeſt,
Wie iſſer die geen feyl en heeft?
Komt yemant yet beriſp'lijcx voor,
Hy neme' het by het rechter oor,
So ſal't veel-licht wat beter ſtaen.
Waer 't dat dit veeltijds wert gedaen,
Men vondt niet ſo veel haet en nijt,
Die doch het goed' als 't quade bijt.
Ick prijs den Swijger die daer toont
Met daed, wat in zijn Harſſens woont.
Als dit een yeder wel betracht,
So wiert te voorſchijn yets gebracht
't Geen anderen tot luſt verweckt:
En Lievers tot de Kunſte treckt.
Den goeden is het alles goet.
Een Blom wel Spin en Bye voed,
Ten kan het Bloemtjes ſchult niet zijn,
Maer wel die daer uyt ſuyght fenijn.

C. Danckaerts.

A. g. g d.g m. 7. d 20

Cl — A. g. + +

KTitel,
coll. 44 Taf.
XI/59 Mer.

I. I. I.